

ISSN 1990 - 5580

Халықаралық бизнес университетінің

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

Университета международного бизнеса

VESTNIK

University of International Business

Signatory of The Magna Charta Universitatum

Выпуск № 2 (40)
Апрель – Июнь

2016

«ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БИЗНЕС УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ХАБАРШЫСЫ» ЖУРНАЛЫ ТУРАЛЫ ҚЫСҚАША АҚПАРАТ

Хабаршы Халықаралық бизнес университетінің гылыми, мерзімдік басылымы болып табылады және жетіжылдан астам уақыттан бері жарияланып жүр.

Журналдың тақырыбы экономика, инновация, IT технологияларын дамыту мен менеджмент және маркетинг, қаржы саласындағы өзекті мәселелерге арналған.

Мақалалар төменде көрсетілген негізгі тараулар бойынша орналасады:

- қазіргі экономикадағы интеграция
- ұлттық экономиканың басекеге қабілеттілігі
- қаржы секторы
- адами ресурстар.

Алыс –жақын шетелдердің белгілі авторлары мен зерттеушілері журнал беттерінде өз еңбектерін жариялаган (Қыргызстан, Әзіrbайжан, Ресей, Украина, Польша, Италия және б.).

Қазақстанның барлық аймақтарынан журналда жарияланған материалдар қоры - 1000 наң астам мақаладан тұрады.

Журналдың басылым мерзімі – уш айда 1 рет (жылына

4 нөмір, басылым тілдері – қазақ орыс, ағылшын).

Журнал Қазақстан Республикасының Спорт, ақпарат және мәдениет Министрлігінде 2005ж. 13 қазанында №6384-Ж тіркелген.

Журнал 2006-2012 жылдар аралығында Қазақстан Республикасы Ғылым және білім Министрлігінің гылым, білім саласындағы аттестациялау және бақылау Комитетінің гылыми басылымдар тізіміне 2006ж. 23 қарашасынан № 10-7/1591 енгізілді, сондай-ақ журнал Париждегі ISSN Халықаралық орталығында тіркелген.

Tіркеу нөмірі -ISSN 1990-5580.

2014 жылдың журналаға:

- Ғылым және білім саласын бақылау жөніндегі комитеттің Ғылыми қызметтің негізгі нәтижелерін жариялау үшін ұсынып отырған басылымдардың тізімі,
- FTA ҰО АҚ Қазақстандық импакт-факторлы дәйексөз қоры бойынша Қазақстандық журналдардың тізімі (АО НЦ НТИ) (ағылшын нұсқасы) енеді.

КРАТКАЯ ИНФОРМАЦИЯ О ЖУРНАЛЕ «ВЕСТНИК УНИВЕРСИТЕТА МЕЖДУНАРОДНОГО БИЗНЕСА»

Вестник является научным, периодическим изданием Университета международного бизнеса и издается более семи лет.

Тематика журнала соответствует актуальным вопросам в области экономики, инновации, развития IT технологий, менеджмента и маркетинга и финансам и др.

Статьи размещаются по следующим основным рубрикам:

- интеграция в современной экономике
- конкурентоспособность национальной экономики
- финансовый сектор
- человеческие ресурсы.

На страницах журнала печатались известные авторы и исследователи из стран ближнего и дальнего зарубежья (Кыргызстан, Азербайджан, Россия, Украина, Польша, Италия и др.) Всего база опубликованных материалов превышает более 1000 статей из всех регионов Казахстана.

Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры, информации и спорта Республики Казахстан № 6384-Ж от 13.10.2005.г

Журнал с 2006 года по 2012 год был включен в Перечень научных изданий Комитета по надзору и аттестации в сфере образования и науки Министерства образования и науки Республики Казахстан № 10-7/1591 от 23.11.2006г, а также журнал зарегистрирован в Международном центре ISSN в Париже.

Регистрационный номер - ISSN 1990 – 5580. В 2014 году войдет журнал:

- Перечень изданий, рекомендуемых Комитетом по контролю в сфере образования и науки для публикации основных результатов научной деятельности,
- Перечень Казахстанских журналов по Казахстанской базе цитирования с импакт-фактором АОНЦНТИ (англоязычная версия).

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
БИЗНЕС
УНИВЕРСИТЕТІНІН
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
УНИВЕРСИТЕТА
МЕЖДУНАРОДНОГО
БИЗНЕСА

VESTNIK
UNIVERSITY
OF INTERNATIONAL
BUSINESS

Выпуск N2 (40)/2016
апрель–июнь

АЛМАТЫ 2016

«ВЕСТНИК» УНИВЕРСИТЕТА МЕЖДУНАРОДНОГО БИЗНЕСА

№2 (40) 2016 Ежеквартальный журнал. Издается с 2006 года.

Собственник (учредитель): Университет международного бизнеса

Редакционный номер ISSN 1990 – 5580

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Сагадиев К.А., д.э.н., профессор, академик (председатель) –
Казахстан

Spanov M.Y., д.э.н., профессор, проректор Университета между-
народного бизнеса (зам. председателя) – Казахстан

Сагадиев Е. К., министр образования и науки Республики
Казахстан

Bianchi M., профессор, доктор PhD – Италия

Koшанов A.K., д.э.н., академик – Казахстан

Rassulev A. F., д.э.н., профессор, директор института экономики
АН РУ – Узбекистан

Ли С., зам. директора Института России, Восточной Европы и
Центральной Азии КАОН – Китай

Kultan J., PhD, Экономический университет, Братислава –
Словакия

Masyrova R.R. (главный редактор)

EDITORIAL COUNCIL

Sagadiyev K.A., Doctor of Economics, professor, academician
(chairman) – Kazakhstan

Spanov M.Y. – Doctor of Economics, professor, Vice-rector
Universitety of International Business (vice-chairman) – Kazakhstan

Sagadiyev E.K. – minister of Education and Science of Republic
of Kazakhstan *

Blanki M., professor, Doctor PhD – Italy

Koshanov A.K., Doctor of Economics, professor, academician –
Kazakhstan

Rassulev A., Doctor of Economics, professor, Director of Economics
Institute of Science Academy, Uzbekistan – Uzbekistan

Sun Li, Deputy Director of Russia, Eastern Europe and Central Asia
CASS – China

Kultan J., PhD University of Ekonomics, Bratislava – Slovakia

Masyrova R.R. (editor in chief)

Периодичность издания журнала — 1 раз в квартал (4 номера в год).*

Языки издааний — казахский, русский, английский.

Свидетельство о постановке на учет средства массовой информации № 6384

от 13.10.2006 г. Министерства культуры, информации и спорта РК

Адрес издателя: 050010, г. Алматы, пр. Абая 8а. Университет международного бизнеса

Контактное лицо: Главный редактор — Масырова Роза Рамазановна,

тел.(раб.): +8 (727) 2596310, факс: +8 (727) 596320; моб.: 8701 943 21 99, 8 777 241 64 69

Email: vestnik@ulb.kz

Ответственность за содержание статей несет автор

© Университет международного бизнеса

- ▶ **УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНОГО БИЗНЕСА (УМБ)** – специализированный вуз, осуществляющий подготовку кадров в сфере бизнеса и экономики на всех уровнях высшего и послевузовского образования. С момента своего основания УМБ является пионером многих инновационных процессов в образовании и научных исследованиях в РК. Университет сформирован в 1992 году на базе Международной школы бизнеса, заложившей ведущие принципы и концепции современного бизнес–образования в Казахстане. УМБ характеризуется сложившимися научными школами и достижениями в области фундаментальных и прикладных экономических исследований. Вуз имеет международные аккредитации образовательных программ и широко признается бизнес–сообществом в стране и за рубежом.

Подробную информацию можно получить на сайте: www.uib.kz

- ▶ **ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БИЗНЕС УНИВЕРСИТЕТИ (ХБУ)** – жоғары және ЖОО–дан кейінгі білім берудің барлық деңгейлерінде бизнес және экономика салаларында кадрлерді даярлауды іске асыратын мамандандырылған ЖОО.ХБУ өзінің құрылу сәтінен бастап ҚР–да білім беруде және ғылыми зерттеулерде көптеген жаңашылдық үдерістердің пионері болып табылады. Университет 1992 жылы Қазақстандағы қазіргі бизнес–білім беруде жетекші ұстанымдар мен тұжырымдамаларды енгізе отырып, Халықаралық бизнес мектебінің базасында құрылған. ХБУ іргелі және қолданбалы экономикалық зерттеулер саласында ғылыми мектептермен және жетістіктермен қалыптастырылған. ЖОО білім беру бағдарламаларының халықаралық аккредитациясы бар және елімізде және шеттерде бизнес–қауымдастығында кеңінен танымал.

Толық мәліметті сайтан көруге болады: www.uib.kz

- ▶ **UNIVERSITY OF INTERNATIONAL BUSINESS** is a university educating cadres in a wide range of undergraduate, graduate and postgraduate programs in economics and business. From the time of its creation UIB has been a pioneer of new trends and innovations in Kazakhstan. UIB was founded in 1992 on the ground of international Business School which leading role at the time defined main principles and leading concepts of business education in the country. UIB has long history of scientific achievements along with prominent academic traditions and school in economic and business studies. UIB has got international accreditation of the range of programs and is widely recognized by business community in Kazakhstan and abroad .

More information is available at: www.uib.kz

УДК 332.112

Джаксыбекова Г. Н.,
д.э.н., профессор
Сиханов Н. Р.,
магистрант
Университет международного бизнеса

ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПОРТФЕЛЕЙ БАНКОВ И ИХ ЭФФЕКТИВНОСТЬ

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена основным аспектам формирования инвестиционных портфелей банков. Автор рассматривает поступаты оценки эффективности инвестиционной деятельности банка и особенности формирования инвестиционных портфелей банков второго уровня, которые способствуют повышению платежеспособности и финансовой устойчивости банка в изменяющихся условиях современного банковского рынка инвестирования.

Ключевые слова: особенности формирования инвестиционных портфелей, инвестции, политика инвестирования, инвестиционная деятельность, оценка эффективности, инвестиционный портфель банка второго уровня.

В настоящее время казахстанские коммерческие банки имеют достаточно определенные объемы свободных средств, которые возможно, как инвестировать в различные виды деятельности, так и направить на приобретение ценных бумаг. При осуществлении инвестирования в ценные бумаги банк, как и любой другой инвестор, сталкивается с различными целями инвестирования.

Портфель ценных бумаг является тем инструментом, с помощью которого может быть достигнуто требуемое соотношение всех инвестиционных целей, которое недостижимо с позиции отдельно взятой ценной бумаги, и возможно только при их комбинации.

Портфели ценных бумаг коммерческих банков являются частью взаимосвязанной системы портфелей более высокого уров-

ня. Функционирование всей системы портфелей подчинено интересам обеспечения устойчивости и рентабельности института, обеспечения устойчивости всей финансовой системы.

Инвестиционный портфель – портфель ценных бумаг и инвестирование.

Понятие «Портфель ценных бумаг» – Совокупность ценных бумаг, которыми располагает инвестор (отдельное лицо, организация, фирма).

Под инвестированием в широком смысле понимается любой процесс, имеющий целью сохранение и увеличение стоимости денежных или других средств. Средства, предназначенные для инвестирования, представляют собой инвестиционный капитал. С течением времени этот капитал может принимать различные конкретные формы. Тот или иной конкретный вид инвестиционного капитала называется инвестиционным активом.

Из определений инвестирования и инвестиционных активов, данных выше, видна важнейшая роль двух факторов: времени и стоимости. Важнейший принцип инвестирования состоит в том, что стоимость актива меняется со временем. Со временем связана еще одна характеристика процесса инвестирования – риск. Хотя инвестиционный капитал имеет вполне определенную стоимость в начальный момент времени, его будущая стоимость в этот момент неизвестна. Для инвестора эта будущая стоимость есть ожидаемая величина.

Под инвестиционным портфелем понимается некая совокупность ценных бумаг, принадлежащих физическому или юридическому лицу, либо юридическим или физическим лицам, выступающая как целостный объект управления. Обычно на рынке продается некое инвестиционное качество с заданным соотношением Риск/Доход, которое в процессе управления портфелем может быть улучшено.

Портфель представляет собой определенный набор из корпоративных акций, облигаций с различной степенью обеспечения и риска, а также бумаг с фиксированным доходом, гарантированным государством, т.е.

с минимальным риском потерять по основной сумме и текущим поступлениям. Теоретически портфель может состоять из бумаг одного вида, а также менять свою структуру путем замещения одних бумаг другими. Однако каждая ценная бумага в отдельности не может достигать подобного результата. Основная задача портфельного инвестирования – улучшить условия инвестирования, придав совокупности ценных бумаг такие инвестиционные характеристики, которые недостижимы с позиции отдельно взятой ценной бумаги, и возможны только при их комбинации.

Только в процессе формирования портфеля достигается новое инвестиционное качество с заданными характеристиками. Таким образом, портфель ценных бумаг является тем инструментом, с помощью которого инвестору обеспечивается требуемая устойчивость дохода при минимальном риске.

Банки, покупая те или иные виды ценных бумаг, стремятся достичь определенных целей, к основным из которых относятся:

- доходность вложений;
- рост вложений;
- ликвидность вложений;
- безопасность вложений.

Для достижения указанных целей каждый банк выбирает определенную модель инвестиционной политики. Каждая модель инвестирования в сущности стремится к излечению максимального дохода. Как в и в любой системе, в системе фондового рынка существует ряд проблем, от решения которых на прямую зависит эффективности инвестиционного портфеля.

Достаточно четко выделяются три аспекта проблемы:

- надежность и гарантированность вложений, защита от мошенничества на фондовом рынке;
- доходность вложений;
- организация и технология фондового рынка.

Каждая из названных проблем сталкивается с необходимостью создания экспертных систем, которые позволяли бы анали-

зировать и прогнозировать поведение рынка ценных бумаг (ЦБ). Наибольший интерес проявляется к методикам формирования портфелей ценных бумаг, что составляет основу деятельности приватизационных инвестиционных фондов (ПИФов) и инвестиционных компаний.

Многообразие систем, которые позволяют вести комплектацию портфелей ЦБ, отнюдь не гарантирует правильности формирования этих портфелей, что обусловлено известными способами выбора акционерных обществ (АО) для портфеля ценных бумаг. К примеру, можно проанализировать работу АО за прошедший период, однако ввиду непродолжительной работы всех АО и отсутствия ретроспективных данных этот способ отпадает. Другой вариант предполагает использование результатов опроса среди специалистов, работающих на рынке.

При сложившихся обстоятельствах выбирается второй способ, который также не исключает ошибок из-за субъективности оценок. Для решения данной проблемы требуется проводить экспертные опросы среди групп специалистов по фондовому рынку. При этом необходимо оценивать доходность и вероятность такой доходности по всем АО при следующих событиях, образующих полную группу:

- благоприятные условия для работы на рынке ЦБ;
- неблагоприятная обстановка;
- нормальные условия.

При определении систематического риска необходимо учитывать следующие виды рисков на фондовом рынке:

- макроэкономический риск – страновый риск, риск законодательных изменений, инфляционный риск, валютный риск;
- риск предприятия – кредитный риск, риск ликвидности, процентный риск;
- риск управления портфелем – капитальный риск, селективный риск, временной риск, отзывной риск;
- технические риски – риск поставок, операционный риск, риск урегулирования расчетов.

Однако риски фондового рынка, которые учитываются при определении ставки

дохода на собственный капитал по многофакторной модели, не могут использоватьсь при методе кумулятивного построения, т.к. не показывают рисков отдельных АО. Анализ акционерных обществ по методу кумулятивного построения позволяет не только оценить риски, но и сделать выводы о работе выбранных АО, получив предполагаемую норму доходности по акционерному обществу в целом.

Приведенные выше способы определения доходности ценных бумаг базировались на гипотезе неизменности экономических условий, т.е. были постулированы следующие предположения:

- требуемая норма доходности не изменяется от периода к периоду;
- реальная покупательская способность денег постоянна.

Неточности расчета стоимости ценной бумаги, обусловленные первым допущением, легко устраняются, если считать ставку средней за период и сделать дополнительное предположение о незначительных колебаниях рассматриваемой величины. Учесть изменение покупательской способности денег значительно сложнее, т.к. повышение среднего уровня цен можно определить лишь централизованным способом. Таким образом, фактическая годовая ставка простых процентов (норма доходности инвестиционного портфеля) определяется как сумма номинальной годовой ставки простых процентов и темпа ежегодного прироста инфляции.

Зная структуру портфеля ценных бумаг и обладая информацией о текущей (рыночной) стоимости этих акций, можно получить итоговые данные об инвестиционном портфеле (т.е. количество акций по каждому акционерному обществу), что является отправной точкой создания портфеля ЦБ. Изложенная методика определения первоначального портфеля может быть использована и при дальнейшем управлении портфелем. Главная цель управления – это достижение оптимального сочетания между риском и доходами для инвестора путем диверсификации портфеля, т.е. путем распределения капитала между различными ЦБ. От системы управления зависит и структу-

ра портфеля и методы формирования инвестиционного портфеля и методики оценки эффективности и анализа капитализации портфеля ЦБ и портфеля в целом.

В конечном итоге стратегию управления портфелем выбирает сам инвестор в зависимости от собственных возможностей, имеющейся информации и множества других факторов.

Есть шесть наиболее распространенных ошибок, совершаемых инвесторами по отношению к риску. И, как ни странно многие инвесторы совершают их, нередко поступаясь основными принципами инвестирования. К основным принципам долгосрочного инвестирования относятся:

- время – деньги;
- инвестировать в разные отрасли, а не в одну;
- исключить попытки рассчитывать на рынок по времени.

Рассмотрим основные ошибки при формировании портфеля по средствам инвестирования:

1. Волатильность, вызывая беспокойство, притупляет осторожность.

В большинстве случаев, когда говорят об инвестиционном риске, имеют в виду волатильность. Волатильность – присуща инвестированию, и необходимо это помнить. Но долгосрочный инвестор не должен считать волатильность источником риска, о котором стоило бы волноваться. Волатильность обязательно уменьшится со временем. Она не является показателем инвестирования. Для долгосрочного инвестора важно точно знать о долгосрочных тенденциях, а не о кратковременных колебаниях. А, следя только за волатильностью, мы видим движение рынков, которое важно с точки зрения краткосрочного инвестирования.

2. Попытки найти способ инвестирования с минимальным риском.

Каждый желает работать с наименьшим риском. Но, искать вид инвестирования с наименьшим риском всё равно, что искать наилучший вид взаимного фонда. Всё зависит от того, что именно вам нужно.

3. Попытки выбрать время для операций на рынке.

Инвесторы знают, что выбор времени для операций на рынке часто заканчивается не лучшим образом. Большинство знает, что даже опытные эксперты не могут последовательно предугадать движение рынка. Но, несмотря на это, многие пытаются предугадать «удачный» момент на рынке – часто без какого-либо основания.

4. Продажа на «медвежьем рынке».

При внезапном погружении в финансовые рынки всегда следует результат. В этом случае не следует дожидаться внезапного падения стоимости инвестиции, для того чтобы продать, иначе есть опасность «замыкания» на собственных убытках. И как только деньги утеряны, теряется возможность извлечения прибыли от дальнейших движений рынка. А по долгосрочной оценке, основываясь на статистике, тенденция обязательно изменится.

5. Покупка «горячего капитала».

Если бы выбор наиболее продуктивных фондов было таким же простым делом, как оценка краткосрочных инвестиций, то услуги инвестиционных экспертов были бы не нужны. Однако очень небольшое количество фондов последовательно значатся как наиболее продуктивные, особенно если учи-

тывается только краткосрочную продуктивность.

6. Поиск стабильности рынка валют и депозитных сертификатов.

С точки зрения общего возврата они менее волатильны, чем акции и облигации. Однако, это не означает, что доход будет стабилен.

Таким образом, можно делать ряд выводов:

1. Инвестиционная деятельность банка необходима при осуществлении деятельности в условиях вливания капитала в фондовый рынок.

2. Инвестиционные портфели являются наиболее приоритетными направлениями оценки и анализа для БВУ.

3. Эффективность инвестиционного портфеля зависит не только от доходности и минимальности риска, но также от модели и инвестирования и политики управления.

4. Существуют и определенные основные ошибки при осуществлении инвестиционной деятельности.

5. Казахстанские банки должны более активно участвовать в процессах инвестирования при условии качественного и достоверного анализа и оценки рынка в целом.

Литература

1. Зубченко Л.А. «Иностранные инвестиции»: Учебное пособие. М.: ООО «Книгодел», 2006. – 160 с.
2. Бочаров В.В. Методы финансирования инвестиционной деятельности – М.: Финансы и статистика, 1998, 355 с.
3. Ткаченко И.Ю., Малых Н.И. «Инвестиции»: учебное пособие – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 240с.
4. Крушвиц Л. Финансирование и инвестиции. – Санкт-Петербург, 2000 г.–147с
5. Закон Республики Казахстан «Об инвестициях» от 8 января 2003г.

ТҮЙІН

Джаксыбекова Г.Н.,

э.ғ.д., профессор

Сиханов Н.Р.,

магистрант

Халықаралық бизнес университеті

ҚАЛЫПТАСТЫРУ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ БАНК ПОРТФЕЛЬДЕРІНІҢ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ТИІМДІЛІ

Бұл мақала негізгі аспекттері қалыптастыру инвестициялық банк портфельдерінің тиімділігіне арналған. Автор тиімділігін бағалау банктің инвестициялық қызметі және құрылу

ерекшеліктегінің екінші деңгейдегі банктардің арттыруға ықпал ететін төлем қабілеттілігі мен қаржылық тұрақтылығын қарастырылған.

Кілтті сөздер: қалыптастыру инвестициялық портфельдердің ерекшеліктегі, инвестициялық қызмет, тиімділігін бағалау, екінші деңгейдегі банктің инвестициялық портфели.

RESUME

Jaxybekova G.N.,

Doctor of Economics, Professor

Sukhanov N.R.,

undergraduate

University of International Business

FORMATION OF INVESTMENT PORTFOLIO OF THE BANK AND THEIR EFFECTIVE

This article deals with the basic aspects of the formation of investment portfolios of banks. The author examines the tenets of assessing the effectiveness of the bank's investment activities and features of formation of investment portfolios of commercial banks, which contribute to the solvency and financial stability of the bank in the changing conditions of the modern investment banking market.

Keywords: features of forming of investment brief-cases, investment, investment politics, investment activity, estimation of efficiency, investment brief-case the second level.

УДК 33.024

Ayupova Z.K.,

Doctor of law

Professor of law,

Fulbright Scholar, Academician of IAI

Tusseyeva I.Kh.,

Candidate of economy, docent

Head of the Chair of Finance and credit

THE MAIN TENDENCIES OF THE CREATION AND DEVELOPMENT OF CUSTOMS UNION: PROBLEMS AND PROSPECTS OF INTEGRATION

RESUME

The author of this article carefully analyzes the main tendencies and peculiarities of the formation of the Customs Union. In order to wide disclosure of sense and the maintenance of this problem the author studies the problems of integration and further strengthening of economic relations of the countries-participants of the Customs Union.

Keywords: customs Union, WTO, the Eurasian Economic Community, the integration, the Customs Code, stabilization, economic union, a common economic space, a common economic policy, monetary policy.

The model of the Eurasian integration is presented today by Belarus, Kazakhstan and Russia in the Customs Union format – the Common Economic Space. Feature of the present stage is that creation of EAEU is carried out in parallel with the processes of the formation of the common regional market, including the countries of the Custom's Union into the World Trade Organization – WTO, expansions of the structure of participants of the regional economic integration.

In these conditions the analysis of features of a new stage of regional integration from the point of view of definition of factors of stability and risk, problems and ways of deepening of the Euroasian integration, and also preservation and development of the Euroasian zone of economic growth is submitted actual.

Officially Customs union of Belarus, Kazakhstan and Russia started to function since January 1, 2010. The customs code of the Custom's Union has marked the beginning of cooperation in a new format. Since July 1, 2011 customs control was postponed for an external contour of borders of customs space of three states. According to the basic principles of functioning of the Customs union in its frame-

work domestic market functions; use of import and export duties.

The common economic space of Belarus, Kazakhstan and Russia officially earned on January 1, 2012 from the moment of introduction of the numeral documents consisted of 17 agreements, concerning the rights of migrant workers and members of their families; principles of currency policy; regulations of access to services railways; rules of support of agricultural producers and creation of conditions for ensuring the free movement of the capital.

Formation of the key factors, defining the stability of future iterative group – EAEU, among which we see the main result of the Euroasian integration:

the beginning of activity of the Euroasian Economic Commission (EEU) as supranational body within the borders of delegation of the national sovereignty on supranational level;

reforming of EAEU. A number of solutions of basic character was transferred some power to the Interstate Council of EAEU, the creation of Eurasian economic commission;

formation of the Free Trade Zone (FTZ) of the CIS. The contract on FTZ of the CIS has to come into force for ten CIS countries. According to the contract, the number of agreements came into the force (multilateral and bilateral). In addition, the mechanism of settlement of disputes according to the procedures of the WTO is the order of the solution of some other questions;

To my mind, the stability of the Eurasian economic space (EES) at the present stage depends on extent of deepening of the Euroasian integration processes within the CIS and openness of the Euroasian market.

The major factors of risk, reducing the stability of EES in all space of the Eurasian integration, at the present stage are:

- unequal correlations of the Eurasian states for contacts with the world market owing the different level of economic development and economic openness of the integrated countries;

- different income as one of the main social and economic consequences of the pro-

cesses of the globalization of the CIS countries.

Reliability of the domestic regional market in CIS by the means of formation of the internal sources of the development as the main condition of stability of the Euroasian economic space.

For example, in the Contract on the EAEU the importance of domestic market for prospects of the Union is emphasized, in particular, high degree of competitiveness of social market economy, full employment, social progress, high level of environmental protection, scientific and technical progress, etc.

Preservation and strengthening of stability of the Eurasian integration space can and has to be provided, in my opinion, the countries of the Custom's Union within the policy of a new stage (which can be defined as "the Eurasian policy of development, openness and alignment") in the way of:

- strengthening of the common market of three countries;
- creation of incentives to integration co-operation with other countries within domestic market of the CIS.

Successful realization the politician and a new stage assume:

- firstly, "cultivation" of zone of economic growth as the CIS market;
- secondly, definition of the general priorities (for all countries participating in the Euroasian integration processes at different stages, levels, speeds and in different formats), for example, such as stability, growth and openness of the regional market CIS.

The accelerated rates of integration increase risks of economic security of the regional market in general (caused by reduction of import duties, restriction of forms of state support of branches and growth of competitiveness of foreign goods, decrease in the regional competition, deterioration of structure of economy) and cause the necessity of coordination of economic policy of the countries for providing:

- protection of the competition in the Custom's Union, assuming non-discriminatory positioning in the regional market of all countries of integration group. Kazakhstan should real-

ize the available favorable competitive conditions for extension of the nomenclature of export goods of agrarian and industrial complex, fuel and energy, chemical, metallurgical complexes;

– protection of structure of national economies against possible consequences of openness of the market for foreign import and reduction of intra gross product (GDP) in order to share own industry and agriculture, and «preservation of national identity» of the state with the features of traditional economy;

– social protection of the population and improvement of quality of life. In particular, the question of alignment of a standard of living of the population due to GDP indicator per capital and to the Index of human development within the importance for Kazakhstan;

– tariff protection as the main risks of accession to WTO are connected with its decrease. On average the tariff will decrease approximately by 3,5%. Zones of risk can appear for those branches, where decrease in tariff will be essential.

Specifics of the present stage of the relations with the WTO are reception of Russia in the WTO. The analysis of the first results of membership of Russia in the WTO shows that the main risks for countries with economies in transition period, including the Republic of Kazakhstan, are connected with fixing of international specialization; further decrease in competitiveness of national economy; deterioration of conditions for development of branches of agrarian and industrial complex.

These risks are aggravated with unavailability problems to participation in the international trade system; need of structural economic reorganization; undeveloped competitive environment; lack of experience within legal space of the WTO.

At the present stage expansion of the Custom's Union is carried out on space of the CIS in two directions (Central Asian and European):

– first, from positions of preservation of the existing economic space of EAEU, that is expansion of the Custom's Union at the expense of Central Asian member states of EAEU;

– second, from the point of view of expansion of economic borders of customs space due to accession of Ukraine.

Considering features of the international situation in the first case is the question about common regional safety and safety of customs space, in the second – about economic scales of the Eurasian integration space.

Strategically important from the Custom's Union to EAEU is to provide all opportunities of "flexible integration" in the transition period, the participation in the all-Eurasian integration processes of all CIS countries, despite the distinctions and approaches to the solution of key questions of definition of the purposes of participation in the Euroasian integration processes, creations of supranational bodies, advisory organizational structures.

Rejection of the CIS countries from the Euroasian economic space (disintegration of space of the Euroasian integration) is represented inadmissible, especially in the modern conditions and the increased risks of regional economic security, automatically means reduction of "a zone of economic growth" for the countries of the Custom's Union.

Perhaps, in these conditions it is necessary to make active efforts in the direction of adaptation of the contract of the CIS to Custom's Union conditions; the conclusion of the separate contracts between the Custom's Union and the CIS countries; signings of memorandums with the Euroasian economic commission, etc.

It is advisable to make use of experience in drawing up simple and accurate formulations, concerning the admission to membership of the Union and secession of the Union. So, according to the Contract on the EAEU the member of the Union can become any European state which respects the general values "member states within the society which is characterized by pluralism, non-discrimination, tolerance, justice, solidarity and equality of women and men", and any member state can make the decision on secession of the Union "according to the constitutional rules". Besides, the membership in the EAEU assumes the possibility to establish a format of

"the advanced partnership" of member states in the limits and an order, provided by Contracts of the EAEU.

The engine of globalization is development of the world market in the interests of world powers that is practically always interests of the developing of the regional market conflict to global interests. In these conditions enhancing cooperation of the Eurasian countries within the regional and international institutes: Custom's Union, EAEU, CIS, WTO, and UN.

As I noted before, at the present stage the interests of an emerging market of the countries of the Custom's Union are conflict to the interests of the WTO, concerning the development of competitiveness of customs space. Considering structure and the directions of foreign trade of the countries of the Custom's Union, there is a danger of fixing of raw international specialization of customs space, decrease in competitiveness of the processing branches and branches of agrarian and industrial complex as preservation of the developed foreign trade priorities, the benefits from accession to WTO are received by suppliers of resources from the countries of the Custom's Union and the EAEU.

Permission of the considered contradiction will demand, at least, the preservation of competitive positions of customs space, in general, and competitiveness of production. There are the factors of preservation of competitiveness of the Custom's Union in the conditions of NTO:

- transitional (or adaptation) period;
- CIS market.

The structure of the foreign trade and competitiveness of the EAEU market are available

as the potential of trade economic cooperation with the CIS countries.

At the stage of adaptation of economies of the Custom's Union to the rules of the WTO new opportunities of deepening of the Euroasian integration, consisted in enhancing cooperation with the CIS countries within the WTO by consolidation of the positions and collective interests of the countries-members of the WTO.

New advantages of the participation in international trade as uniform trade and economic space are consisted from the:

- solutions of the main problems of trade liberalization, and also protection of EAEU, trade and economic space of the CIS, in particular, the market of agricultural and industrial goods within a legal framework of the WTO;

- participations in questions of reforming of the WTO and safety of the international trade and economic space.

Thus, the new stage of the Euroasian integration connected with creation of EEU is followed by new processes of formation of the common regional market; entries of the countries of the Custom's Union into the WTO; expansions of structure of participants of economic integration.

The main problem of the present stage is ensuring stability of the Euroasian economic space which depends on openness of the Euroasian market and deepening of the Euroasian integration processes within the CIS by coordination of economic policy in borders of EAEU, embedding of the trade policy of the countries in WTO system, expansions of formats of regional integration cooperation.

LITERATURE

1. Euroasian initiative of Nursultan Nazarbayev – basis of the modern economic integration // Kazakhstanskaya pravda. – November 27. – 2012.
2. Customs Code of Customs Union. – November 27, 2009 // <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi>.
3. Code of the Republic of Kazakhstan «About customs activity in the Republic of Kazakhstan». June 30, 2010 // Information system «Paragraph».
4. Alibekov S.T. Customs law. – Almaty: Edshet Press, 2007. – 351 p.
5. Alibekov S.T. Customs Code of Kazakhstan: real steps to the harmonization of the legislations in EAEU // Moscow journal of international law. – 2013. – № 4. – P.64–71.

6. Bakaeva O.J. Customs Union – united economic space // International public and private law. – 2012. – № 4. – P.17–22.
7. Garmonnikov S.N. About the correlation of united customs space of the Union state and united customs territory of Customs Union in the framework of EAEU // Customs affair. – 2014. – № 4. – P.58–65.
8. Ginzburg J.V. Evolution of the forms of the economic integration on post-soviet space // Reforms and law. – 2015. – № 3. – P.37–44.
9. Dolgov S.I. Common economic space – new integration format in the conditions of globalization // Russian inter-economic journal. – 2014. – № 9. – P.10–17.
10. The Eurasian economic union – an objective regional tendency // Business and power. – September 21. – 2012.

АННОТАЦИЯ

Аюлова З. К.,

д.ю. н., профессор, стипендиант

Программы Фулбрайт Правительства США

Тусеева И. Х.,

к.э.н., доцент

Университет международного бизнеса

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ТАМОЖЕННОГО СОЮЗА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИНТЕГРАЦИИ

Автор данной статьи тщательно анализирует основные тенденции и особенности становления Таможенного Союза. Для широкого раскрытия смысла и содержания данной проблемы автор изучает проблемы интеграции и дальнейшего укрепления экономических связей стран-участников Таможенного Союза.

Ключевые слова: Таможенный Союз, ВТО, ЕвразЭС, интеграция, Таможенный кодекс, стабилизация, экономический союз, единое экономическое пространство, единая экономическая политика, монетарная политика.

ТҮЙІН

Аюлова З. К.,

з.г.д., профессор,

Фулбрайт бағдарламасының стипендиаты.

Тусеева И. Х.,

з.ф.к., доцент

Халықаралық бизнес университеті

КЕДЕН ОДАҒЫНЫҢ ҚҰРУДЫҢ ЖӘНЕ ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗГІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН БОЛАШАҒЫ

Бұл мақаланың авторы Кеден Одагының қалыптасуының ерекшеліктері мен жалпы тенденцияларын мұқият талдаган. Мәселенің мәні мен маңызын көң ауқымда ашу үшін мақала авторы Кеден Одагы елдерінің экономикалық одан әрі интеграциялануының ерекшеліктерін жан-жақты қарастырылған.

Кілтті сөздер: «Кеден одагының құрудың және дамытудың негізгі тенденциялары: мәселелері мен болашағы». Кілт сөздері: Кеден одагы, ДСО, Еуразиялық экономикалық одагы, интеграция, Кедендік кодекс, тұрақтану, экономикалық одақ, ортақ экономикалық кеңістік, ортақ экономикалық саясат, қаржылық саясат.

УДК 330.2

Утеев Б. Ж.,

PhD доктор

Садыков С. Ш.,

магистрант

Халықаралық бизнес университеті

КӘСІПОРЫННЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ЖАГДАЙЫНА АУДИТОРЛЫҚ ТЕКСЕРУ ЖҮРГІЗУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРИ

ТҮЙІН

Аудит – жүйенің тиімді жұмыс істейтінің анықтау мақсатымен жабдықтарды, программаларды, жұмыс режимдері мен процедураларды тексеру.

Кілтті сөздер: аудит, ішкі аудит, сыртқы аудит, бәсеке, бухгалтерлік баланс, қаржылық есеп беру.

Аудит (лат. *audit*) – кәсіпорындардың, фирмалардың, ұйымдардың, мекемелердің, бірлестіктер мен акционерлік қоғамдардың қаржылық–шаруашылық қызметтеріне білікті талдау жасау. Операциялық жүйенің қорғаныш жүйесі осы қымылды орындаған процесті тіркеу үшін қорғаныштың ұқсастырышын қолданады.

Экономикалық субъектілердің бухгалтерлік (қаржылық) есебін, төлеу – есептесу құжаттамаларын, салық декларациялары мен басқа да қаржылық міндеттемелерін, сонымен қатар қаржылық есепті жасау бойынша, бухгалтерлік есепті жүргізу және есепке қою бойынша ұсыныстарды жасайтын; активтермен пассивтерге бағалау жасап, сондай-ақ қаржылық, салықтық, банкілік және басқада шаруашылық заңнамалар негізінде тәуелсіз түрде ведомстводан тыс шарттық негізде жүзеге асыру бойынша жұмыс істейтін аудиторлардың (аудиторлық ұйымдардың) кәсіпкерлік қызмет түрі. Бұдан басқа, аудитор кәсіпорынға олардың салық органдары мен төрелік соттарда мүдделерін қорғау бойынша көмек көрсетуі мүмкін. «Аудиторлық қызмет туралы» заңының 15 – бабында атап көрсетілгендей, жүргізілген аудиттің нәтижелері бойынша аудит стандарттарына сәйкес болуға тиісті аудиторлық қорытынды есеп жасалынады [1].

Қазақстан Республикасында аудиторлық қорытынды есепті құруға негіз болатын нормативтік құжаттар: «Каржылық қорытынды есеп бойынша аудиторлық қорытынды есеп», «Салыстырмалы көрсеткіштер», «Арнайы мақсаттарға аудитті өткізуге келісімдер бойынша аудиторлық қорытынды есеп» деп аталатын Халықаралық аудит стандарттары. Аудиттің түрлерін зерттеудің методикалық жағының өте зор маңызы бар. Өйткені аудитті қандай түрлермен жүргізу және олардың әрбір жағдайларда тигизетін әсерлерін анықтау қажет. Осыған орай аудит тәмендегідей түрлерге жіктеледі:

1. Субъектілер бойынша – ішкі және сыртқы.
2. Зандылығы бойынша – міндетті және бастамашылық.
3. Объектінің аудиторлық жұмыспен қамту бойынша – толық және ішінара.

Бастамашылық аудит соған қажетті тапсырысшыларды тапсыруы бойынша жүргізіледі, егер бұл тексеру заң жүзінде көрсетілмесе. Мұндай тексерудің көлемі клиенттердің талабына байланысты.

Міндетті аудит занда көрсетілген және субъектінің өздерінің қаржы–шаруашылық жұмыстарын тексеру үшін аудиторларды немесе аудиторлық фирмаларды шақыруға міндетті.

Сыртқы аудит аудиторлық фирмалармен немесе жеке аудиторлармен шарт бойынша субъектінің қаржы есебінің дұрыстығын және қаржы мүмкіншіліктерін тәуелсіз түрде бағалау үшін жүргізіледі.

Шаруашылық жүргізуши субъектілердің орындалған жұмыстарына тәуелсіз экспертиза беріндің нәтижесінде аудиторлар қаржы жағдайын жақсарту, жұмыстардың тиімділігін арттыру жөнінде керек болған жағдайда өздерінің ұсыныстарын береді. Сонымен қатар субъектінің төлем қабілеттілігіне және қаржы тұрақтылығына баға береді. Сыртқы аудиттің мақсаты тапсырыс берушілердің мүддесіне қарай жасалынады. Сыртқы аудиттің басты міндеті – субъектінің есебіне тәуелсіз түрде баға беру, көрсеткіштерінің дәлдігін анықтап, сол жайында тапсырыс берушілерге өз пікірін айтту. Сыртқы аудит

өз жұмысын занға, стандартқа, бухгалтерлік есептің принциптеріне, нормативтерге т. б. Сүйене отырп жүргізіледі.

Ішкі аудит субъектінің ішінде жүргізілетін жұмыстарға тәуелсіз түрде баға беру, оларға қызмет көрсету болып табылады. Ішкі аудиттің мақсаты субъектінің экономикалық саясатын дұрыс жүргізуіне, ішкі бақылаудың дұрыстығына, барлық бөлімдері мен бөлімшелерінде жұмыстың орындалуына эксперttік түрде баға беру [2].

Жалпы алғанда ішкі аудиттің орындалатын жұмыстарының саны өте көп. Бухгалтерлік құжаттардың дұрыс орындалуы мен барын тексерумен қатар, ішкі аудит әкімшілік тәртіптің сақталуын, бүйректар мен үкімінің орындалуын тексереді және

тауарлы материалды құндылықтарды, негізгі құралдарды түгендеу жұмысын үйімдастырады т. с. с. Ішкі аудиттің міндеті мен мақсаты және орындалатын жұмысы субъекті бастығының талабына сай жүргізіледі. Сонымен қатар субъекті бастығының ұсынысы бойынша ішкі аудиттің жұмысы үйімдастырылады. Осы жоғарыда айттылғандарға қарай сыртқы және ішкі аудиттің жұмыстарының бір – бірінен айырмашылығы олардың объектілері, бағыты, міндеті, мақсаты және жауаптылығ бойынша.

Аудиттің бағыты – заңдылықтарымен анықталған, аутиорлық қызметтің нормативтік жүйесін реттеу, аудиторлар мен клиенттердің шарттық міндettемелерін нақтылы мақсатпен шеші болып есептелінеді.

Кесте 1 – Аудиторлық қорытынды жасаудағы ескертулер

Ескертулердің себептері	Елеулі ескертулер	Маңызды ескертулер
Аудит масштабының шектеулілігі Дәлелдеудің жетіспеушілігіне байланысты, жоғалған немесе жойылған бухгалтерлік жазулардың жетіспеушілігінен немесе соған парапар ақпараттардың және директордың түсініктемелерінің жетіспеушілігіне байланысты аудитордың процедуralар орындау мүмкіндігі болмайды	Қорытынды «қоспағанда»	Аудитордың қортынды жасауға мүмкіндік жоқ және қаржылық қорытынды есете дұрыс өрі дәл ақпараттардың көрсетілгендейін білмейді
Келісе алмаушылықтар Аудитор есеп жүргізумен немесе ақпараттарды ашып көрсетумен (мысалы, күмәнді борыштардың қамтамасыз етілмеуі сияқты) келіспейді	Қорытынды «қоспағанда»	Қаржылық қорытынды есеп дұрыс өрі дәл ақпараттарды көрсетпейді Теріс қорытынды

Жалпы кесте 1 – қаржылық қорытынды есепте көрсетілген ақпарттарға әсерін тигізетін ескерту маңызды болып табылады. Келісе алмаушылық болған жағдайда тек сол ғана қаржылық қорытынды есепте дұрыс емес немесе толық емес ақпарттардың бар екендігін көрсетеді; белгісіздік жағдайында ол аудитордың ескертусіз (шартсыз) қорытынды жаса алмауына әкеліп соқтырады.

Аудиторлық қызметтің негізгі бағыты – субъектілердің бухгалтерлік (қаржылық) есептерінің дұрыстығын және оларндың

жасаған қаржылық және шаруашылық операцияларының нормативтік актілерге сай екендігін анықтау.

Аудиттің міндеті – қаржы есебін төмендегідей бағыттары бойынша тексеру:

- есептердің дұрыстығын, анықтығын растау;
- тексеру кезінде есеп пен отчетта көрсетілген шығындардың, табыстардың қаржы нәтижелерінің қорытындысының анықтығын, дұрыстығын, толықтығын және дәлдігін тексеру;

- бухгалтерлік есепті жүргізуде олардың заңдар мен нормативтік құжаттарға сәйкестігін және отчеттардың жасалуын, активтерді, міндеттемелерді және меншік капиталды бағалау өдістемелерінің дұрыстығын тексеру;
- өзінің негізгі және айналым қорын дұрыс пайдаланудың арқасында, келешектігі резервтерді анықтау [3].

Қаржы отчеті жөніндегі аудиттің негізгі міндеті – отчетта көрсетілген активтердің, міндеттемелердің, меншік капиталдың және субъектінің қаржы нәтижесінің толықтығына, дәлдігіне, дұрыстығына объективті түрде белгілі бір мезгілге бағалау және де субъектіде қабылдаған есеп саясатының заңдары мен нормативтік актілерге сәйкестігін тексеру.

Аудит қызметінің қажеттілігі тәмендегі жағдайларға байланысты пайда болды:

- 1) пайдаланушылардың өздеріне қажетті ақпаратты өкімшіліктер жағынан дұрыс мәліметтер бермеудің нәтижесінде пайда болған дау жайында;
- 2) ақпараттың сапалығы жөнінде қабылдаған шешім – тәуелділігінің өсері;
- 3) ақпаратты тексеру үшін арнаулы білімнің қажеттілігі;
- 4) сапасын анықтауға ақпарат пайдаланушылардың мүмкіншілігінің жоқтығын [4].

Осы айтылған алдынғы жағдайлар тәуелсіз эксперttің қызметтерінің қажеттілігін анықтады. Ол экспертер немесе аудиторлар өздеріне сай дайындалған, тәжірибесі бар мамандар және аудиторлық қызмет жасауға күелігі және құқығы бар адамдар немесе фирмалар.

Дұрыс ақпараттың барлығы капиталрынғының үнемділігін, (тиімділігін) жоғарылату үшін қажет және өр түрлі экономикалық шешімдерді жобалауға және бағалауға мүмкіндік жасайды. Аудиторлық тексеруді жүргізу міндетті болмаса да дегенмен оның келешекте дұрыс шешім қабылдау үшін маңызы өте зор.

Меншік иелері, өсіресе акционерлер, пайщиктер және де қарыз(несие) берушілер, қасіпорынның көптеген орындалып жатқан шаруашылық оперцияларына бейтаныс,

олардың осы операциялардың дұрыстығына кезі жетпейді немесе мүмкіншіліг жоқ. Міне, осы айтылған ақпараттардың дұрыстығын анықтайтын тәуелсіз аудиторлардың шешімі керек. Тәуелсіз аудиторлар көсіпорынның шаруашылық жұмысының нәтижесі жөніндегі ақпараттардың дұрыстығын дәлелдей, оның заңға сәйкес екендігін және дұрыс шешім қабылдауына өсер етеді. Осыған орай аудиторлық қызметтің ролі ерекше орын алады.

Аудиторлық қызмет деп аудит жұмысын үйімдастыру мен өдістемелік жағынан қамтамасыз ету, аудиторлық тексеруді іс жүзінде орындау жиғе басқа да аудиторлық қызметті көрсету түріндегі қасікерлік қызмет.

Аудиторлық қызметкер қаржылық берудің заңдарға, өзге де қалыпты құжаттарға сәйкестігі мен ондағы қаржы–шаруашылық қызметті нәтижелерінің дұрыс көрсетілуі, бухгалтерлік есеп, қаржы, салық салу, құқық және сақтандыру ісі, өндірісті дұрыс үйімдастыру, накрықтық динамика жағдайында шаруашылық жүргізуі субъектілердің өндірістік құуаттарының тиімділігін арттыру үшін резервтерді анықтау мақсатында ақы төлеу негізінде жасалған шарттар бойынша тәуелсіз түрде аудиторлық тексерулер, кеңес беру түрінде көрсетіледі.

Аудит нарықтық экономикм жағдайында барлық шаруашылық процесіне қатысушылардың қызметтінде маңызды роль ойнайды. Ол анық ақпаратпен қамтамасыз етеді, серіктестер арасындағы сенімділікті қалыптастыруға септігін тигізеді, онтайлы басқарушылық шешімдерді іріктеу мен кемшіліктерді жою бойынша ұсыныстарды өзірлейді, сондай-ақ қаржылық жағдайды тұрақтандыруға, шаруашылық жүргізуі субъектілер қызметінің тиімділігін арттыруға және тұтастай қоғамның әлеуметтік–экономикалық жағдайын жақсартуға ықпал етеді.

Аудитті қаржылық, экономикалық, техникалық, заңдық және басқа да қызмет салаларында жүргізуге болады. Аудиттің ең негізгі мақсаттарының бірі – шаруашылық жүргізуі субъектілердің қаржылық есеп

берулерінің нақты екендігін анықтау болып табылады.

Бұл арада клиенттің нормативті – құқықты актілердегі талаптарды сақтауын бақылауда үлкен мән беріледі. Компаниялардың қызмет нәтижелері және олардың заңды сақтауы туралы ақпараттың тәуелсіз расталуы мемлекетке, меншік иелеріне, акционерлерге, инвесторларға, кредиторларға және олардың бизнес бойынша серіктестеріне қажет. Негізгі есеп тұжырымдамасы бойынша Америкалық бухгалтерлер ассоциациясы былай делінген: «Аудитт – бұл экономикалық әрекеттер мен оқиғалар, олардың белгіленген деңгейінің нақты өлшемдерге қаншалықты сәйкесетіндігі туралы ақпаратты алу мен бағалаудың және нәтижелері мүдделілік танытқан пайдаланушыларға беретін жүйелі процесс».

ҚР «Аудиторлық қызмет туралы» Занында мынадай анықтама берілген: «Аудит Қазақстан Республикасының заңында белгіленген талаптарға сәйкес қаржылық есептіліктің дұрыс және объективті жасалғаны туралы тәуелсіз пікір білдіру мақсатында заңды тұлғалардың қаржылық есептілігін тексеру болып табылады».

Бір ғылымға зерделейтін объективті шындықты қандай да бір бөлігін немесе кез келген ғылымның мазмұны деп ұғынуға болады. Органикалық тұрғыдағы өндірістік қатынастардың нарықтық экономикадағы объективті экономика заңы экономикалық теорияның пәні болып табылатыны белгілі. Салалық экономикалық ғылым салалардың, өзіндік ерекшелігіндегі бұл заңдардың әрекетін, өндіруші күштермен, техникалар және технологиялармен өзара байланысындағы жекелеген салалардың өндірістік қатынасының даму ерекшеліктерін зерделейді.

Аудит мазмұны алға қойылған мақсаттар мен бақылау объектілерін ескеरту арқылы нақтылануы мүмкін [5].

Бұл негізгі мақсат экономикалық әлеуетті, қаржылық ресурстарды, салықтарды дұрыс есептеудің талдауын, қаржылық жағдайды жақсарту бойынша ша-

раларды өзірлеуді, шаруашылық жүргізуі субъектілердің кірістері мен шығыстарын, қызмет нәтижелері мен шығынды оңтайландыруды, жақсы пайдаланатын резервтерді анықтаудың шарттары мен міндеттері туралы клиентпен болатын арадағы келісімшартпен толықтырылуы мүмкін.

Егер аудиттің объектісіне көсіпорындағы бухгалтерлік есптің жағдайы кіретін болса, онда аудиттің мақсаты, оның қолданыстағы заңды талаптарына, шаруашылық жүргізуі субъектілердің өз ішінде қабылданған есептік саясатпен және мемлекет белгілеген жалпы нормаларға, стандарттарға және ережелерге қаншалықты сәйкестігін тексеру жатады.

Егер аудиттің объектісіне барлық шаруашылық қызметтері кіретін болса, онда мақсат – осы қызметтің тиімділігін бағалау, шығынды барынша кемітудің ықтимал жолдарын анықтау, өндірістің пайдалылығы мен еңбек өнімділігін арттыру, жұмыстың аса жоғары түпкілікті нәтижесіне қол жеткізу үшін ұсыныстарды өзірлеу.

Аудит мақсатынаң консалтингтік қызмет жүзеге асыру барысында клиенттің коммерциялық қызметін жақсартатын жоғары сапалы кеңес беру қызметі болады, сонымен қатар аудитордың беделі мен табысы қоса еседі.

Алға қойылған аудит мақсаттарына қол жеткізу үшін нақты міндеттерді шешіп алу қажет. Олардың ішінен ерекшелеп мынадарды бөліп көрсету керек:

1. Көсіпорынның қаржылық есептемесінің шындықта жана сымдылығын қамтамасыз ету және осы есеп беруді пайдаланушылар үшін ақпараттың тәуекелді қолайлы деңгейге дейін азайту.

2. Шешім қабылдаудың логикалық тұрғыдан негізделген базасын құру үшін жеткілікті дөрежеде құзіретті мағлұматтарды алып, бағалау.

3. Көсіпорын экономикасын немесе оның белгілі бір қызмет түрінің, оның ішінде, инвестициялық маркетингтік және сыртқы экономикалық қызметтің жүйелі талдау.

4. Көсіпорын қызметі және оның жарысының бір–біріне сәйкестігін, жасалған

бизнес–жоспардың және басқа да тапсырмалар мен нормативтердің орнықтылығын тексеру.

5. Заңның сақталуын, бухгалтерлік есепті жүргізудің және есеп беріндің дұрыстығын, шаруашылық жүргізудің және есеп берудің дұрыстығын, шаруашылық жүргізуши субъектілердің қаржылық жағдайы туралы шындыққа жанасымды ақпаратпен пайдаланушылардың қамтамасыз етілуін бақылау.

6. Заңды белгілейтін бастапқы құжаттар мен олардың шынайы мазмұнына шаруашылық операцияларының қаншалықты сәйкесетіндігін тексеру.

7. Кәсіпорынның өндірістік, маркетингтік, инвестициялық және басқа қызметтерін бақылау мен есебі саласындағы әр түрлі мәселелер бойынша клиентке кеңес беру қызметін көрсету.

8. Клиенттің меншігін бекітіп беруге, оның бизнесінің тиімділігін арттыруға және кемшіліктерді жоюға ықпал ету.

Аудиттің нақты міндеттері алға қойылған мақсаттарға, оның түрлері мен жүргізу шарттарына байланысты болады.

Аудит – бақылау, бағалау, ұсыныстарды әзірлеу және әр түрлі кешенді қызметтерді қамтитын іскерлік кеңес беру бойынша күрделі қызмет түрлері.

Аудиторлық қызметті жүзеге асырудың негізгі формаларының біріне тексеру жатады. «Тесеру» термині латынның «revisio» сөзінен шыққан, оның аудармадағы мағынасы «қайта қарау» немесе «қызметтерді зерттеу» дегенді, ал «тексеруші» – «тексеріс жүргізетін тұлға» дегенді білдіреді.

Аудит ұғымы тексеру және бақылау ұғымдарынан өлдекайда терең. Аудитор тексерушіден өзінің мәні, мақсаты, клиентпен қарым–қатынасы, тәуелсіз пікір білдіруі, терең баға беруі, объектінің даму келешегі мен жағдайы туралы қорытындысының негізділігі бойынша ерекшеленеді.

Аудит қаржылық көрсеткіштердің анық екендігін тексеруді ғана қамтамасыз етпейді, ол, слымен бірге, кемшіліктерді жою мен шаруашылық жүргізуши субъектілер қызметтің оңтайландыру жөніндегі ұсыныстарды әзірлейді [6].

Қазіргі әлемдік қаржылық дагдарыс кезінде аудиторлық тексерудің маңызы екі есе арта түсті, себебі кез-келген кәсіпорын өзінің қаржы, еңбек және материалдық ресурстарын үнемдеуге, өндірілген өнімді өткізу рыноғын кеңейтүге, қаржылық есептіліктің дұрыс жүргізілуіне және ең басатысы таза табысын арттыруға мүдделі. Қазіргі таңда көптеген кәсіпорындар өлі де болса аудиторлық қызметтің тиімділігі мен артықшылықтарын түсінбей отыр. Сондықтан аудиторлық қызметті одан әрі дамыту үшін өлі де болса көптеген жұмыстар атқару керек:

- Аудиторлық қызметтің тиімділігі мен артықшылықтары туралы кәсіпорын басшыларына түсіндірме жұмыстарын жүргізу.

- Аудиттелген кәсіпорындарға мемлекет тарапынан моральдық қолдау жасау.

- Аудиттелген кәсіпорындар мен олардың қызметі, өндіретін өнімдері мен көрсететін қызметтері жөнінде толығырақ мағлұмат беру мақсатында аймақтық семинар – трегнингтер өткізу.

- Ішкі аудит бөлімі жұмыс жасайтын кәсіпорындарға жарнама ретінде жергілікті атқаруши органдар тарапынан тапсырыстар беру және т.б.

Дамыған елдерде ерте кезден бастап аудит жұмысын шаруашылық субъектілеріне қызмет көрсету деп – атап кеткен. Оған себеп, кәсіпкер өз субъектісі туралы аудиторлық қорытынды алу үшін келісімшарт жасау арқылы төлем жасайды, ал өз кезегінде келісімшарт талабына сәйкес тексеру жасап, аудиторлық қорытынды береді. Аудитор өз кезегінде әр түрлі қызмет көрсетеді. Мысалы, бухгалтерлік есеп жұмысын үйімдасыру туралы салық мекемесімен есеп айырысу тәсілдері туралы, банк операцияларын жүргізу туралы тұжырымдамаға кеңес, тағы басқалай әр түрлі қызмет көрсете алады.

Аудит жұмысының тағы бір ерекшелігі ол шаруашылық субъектілеріне, өндіріс процесіне байланысты, өнімді сату процесіне, маркетинг проблемаларына қатысты түсініктемелер, кеңес берумен шұғылдануында. Олай дейтініміз, ірі аудит фирмалары үлкен информатика орталығын қолданып жұмыс жүргізеді.

Ушіншіден, аудит жұмысы ақша, құнды қағаз қаржысы мен кәсіпкерлік жасайтындардың яғни, қаржы компанияларының, банкілердің, биржалардың, акция иелерінің қорытынды бухгалтерлік есеп көрсеткіштерін, ақпарат мәліметтерін тексеріп өзінің аудиторлық қорытындысын жасауы. өз кезегінде осы аудитор қорытындысы, ақша құнды қағаз айналу операцияларын жүргізетін брокерлере, делдал кәсіпкерлерге өзара немесе өндірістік кәсіпкерлер тобымен жұмыс істеуге кепілдік береді. Қорыта келгенде аудитор қорытындысына сүйене отырып, ақшамен, бизнеспен айналысатын кәсіпорындар, кәсіпкерлер күдіксіз өзара қарым-қатынасқа түседі. Мысалы, банк несие беру үшін шаруашылық субъектілерінің өндірісінің тиянақты жұмыс жүргізетінің қаржылық жағдайының тұрақты екенін аудит қорытындысы арқылы анықтайды. Сол сияқты кез-келген кәсіпорында өзара қарым-қатынасқа сенімді болу үшін аудитордың қорытындысы болу қажет.

Аудиторлық тексерістер тек олар қоғамдық мүддені білдіретін және ол үшін мүмкіндіктер болған (қысқа мерзімді перс-

пективада) жағдайда міндетті болуға тиіс: Аудиторлық тексерістер заңнаманың негізінде міндетті тәртіпте жүргізілетін үйымдардың саны қолда бар білікті аудиторлардың санымен шамалас болуға тиіс. Экономикалық саясатты өзірлеушілер аудиттың заңнамалық белгіленген талаптарын, олар Қазақстандық аудиторлардың мүмкіншіліктерінен асып кетпейтіндей, біртіндеп енгізуге тиіс [7].

Тұжырымдамада баяндалған негізгі бағыттар бухгалтерлік есепке алуды және қаржылық есептілікте реттеудің қолданыстағы жүйесіне тұжырымдамалық өзгерістерді енгізу, сондай-ақ бухгалтерлік есепке алу мен аудит саласында қалыптастырылатын ақпараттың сапасын арттыру қажеттілігінен туыннады.

Ең соңында, бұл қараждаттарды кәсіпорындардың өздерінің ішінде де, экономика масштабында да анағұрлым тиімді бөлуге жәрдемдеседі, өйткені кәсіпорындардың жетекшілері мен инвесторлар қандай инвестициялық мүмкіншіліктер мен іскерлік операциялардың жақсы, ал қандайларының нашар екенін жақсырақ түсіне алады.

Әдебиеттер

1. Әжібаева З.Н., Байболтаева Н.Ә., Жұмагалиева Ж.Ғ. Аудит: Окулық.– Алматы: 2006.
2. Орысша–қазақша заңдық түсіндірме сөздік–анықтамалық. – Алматы: «Жеті Жарғы» баспасы, 2008 жыл.
3. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі. – Алматы: «Мектеп» баспасы» ЖАҚ, 2002 жыл. – 456 бет.
4. Настольная книга финансового директора. The new CFO Financial Leadership Manual.–М.: Альпина Паблишер, 2012. 608 с.
5. Практика медиа измерений. Аудит. Отчетность. Оценка эффективности PR. – М.: Альпина Паблишер, 2013. – 432 с.
6. «Қаржы жүйесін тұрақтандыруда кәсіби бухгалтерлер мен аудиторлардың рөлі» тақырыбына өткізілген бухгалтерлер мен аудиторлардың II Халықаралық құрылтайының (форумының) баспасөз – релизи, 18 қыркүйек 2009 жыл.
7. Абленов Д.О. Аудит негіздері. – Алматы, 2006.

АННОТАЦИЯ

Утейев Б. Ж.,

доктор PhD

Садыков С.Ш.,

магистрант

Университет международного бизнеса

ОСОБЕННОСТИ АУДИТОРСКОЙ ПРОВЕРКИ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аудит – процедура независимой проверки и оценки отчетности, данных учета и деятельности организации, а также системы, процесса, проекта или продукта.

Ключевые слова: аудит, внутренний аудит, внешний аудит, конкуренция, бухгалтерский баланс, финансовая отчетность.

RESUME

Uteev B. J.,
doctor PhD
Sadykov S.S.,
undergraduate
University of International Business

FEATURES OF AUDITING OF THE COMPANY'S FINANCIAL STATUS

Auditing – refers to a systematic and independent examination of books, accounts, documents and vouchers of an organization to ascertain how far the financial statements present a true and fair view of the concern.

Keywords: audit, internal audit, external audit, competition, balance sheet, financial statements.

УДК 336.1

Смагулова Р.У.,
к.э.н., профессор
Университет международного бизнеса

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МЕЖБЮДЖЕТНЫХ ОТНОШЕНИЙ

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются межбюджетные отношения. Межбюджетные отношения возникают между вышестоящими и нижестоящими бюджетами в бюджетном процессе.

Ключевые слова: межбюджетные отношения, бюджетное законодательство, республиканский бюджет, местный бюджет.

Согласно Бюджетному кодексу Республики Казахстан одним из принципов бюджетной системы является принцип самостоятельности бюджетов, который определяет право всех уровней государственного управления самостоятельно осуществлять бюджетный процесс. При этом определенному уровню государственного управления Бюджетным кодексом установлен соответствующий уровень бюджета: республиканский бюджет, бюджеты городов Астаны и Алматы, областной бюджет, бюджет района (города областного значения).

Областной бюджет, бюджеты городов Астаны и Алматы, бюджет района (города областного значения) относятся к местным бюджетам и утверждаются решениями соответствующих маслихатов. Республиканский бюджет утверждается законом Республики Казахстан. Однако использование с применением на практике норм, регламентирующих пределы самостоятельности местных бюджетов, свидетельствует об их жесткой ограниченности.

Как известно, основной целью межбюджетных отношений в рамках государственного регулирования выступает выравнивание бюджетной обеспеченности всех уровней бюджетов и предоставление исполнительной властью одинакового уровня государственных услуг на всей территории Казахстана.

Решение данной задачи возможно только через централизованное, основанное на подчинении интересов отдельно взятого района или области интересам государства, распределение доходов и расходов между уровнями бюджетов. Такой механизм регулирования межбюджетных отношений имеется: законодательно определены виды доходов, зачисляемые в республиканский и местные бюджеты, а также расходы, осуществляемые по всем направлениям государственных услуг. При этом передача

расходов или видов поступлений из одного уровня бюджета в другой возможна только путем внесения изменений и дополнений в бюджетное законодательство и областной (районный) маслихат не имеет полномочий самостоятельно решать вопросы качественного изменения доходной и расходной частей бюджета на вверенной территории.

При определении форм регулирования межбюджетных отношений должен учитываться налоговый потенциал каждого уровня бюджета, результаты оценки объективных бюджетных потребностей регионов, утвержденные нормы.

Если по налоговым и неналоговым поступлениям, а также поступлениям от продажи основного капитала государственное регулирование ограничивается установлением определенного перечня без указания сумм, то объемы бюджетных субвенций и изъятий устанавливаются в абсолютном выражении на трехлетний период. При этом объемы трансфертов между республиканским бюджетом и областным бюджетом утверждаются законом Республики Казахстан, а между областным и районным – решением областного маслихата. Это говорит об определяющей роли и преобладании вышестоящего уровня бюджета над нижестоящим.

Доведение объемов трансфертов районам области находится в прямой зависимости от общего объема трансфертов, установленных в области. Наличие перечня налогов и сборов, налогооблагаемой базы, методики расчетов позволяет определить и по ним прогнозные показатели в абсолютных суммах. Таким образом, объем местных бюджетов, в рамках которого предоставляется стандартный набор государственных услуг, фактически доводится по вертикали: сверху – вниз. Самостоятельность нижестоящих бюджетов, как правило, заключается в том, чтобы на этапе формирования вышеуказанных показателей бюджета максимально увеличить размеры субвенций, соответственно, уменьшив суммы изъятий, а также налоговых и неналоговых поступлений. Это уже зависит, в первую очередь, от профессиональных качеств руководителей

местных бюджетов, их личных взаимоотношений с распорядителями вышестоящих бюджетов.

Заслуживают внимания сроки рассмотрения и утверждения соответствующих бюджетов различными уровнями государственного управления, которые подтверждают определенную ограниченность действий нижестоящих бюджетов. Так, проект республиканского бюджета представляется на рассмотрение Правительству не позднее 15 августа; Правительство, в свою очередь, в Парламент – не позднее 15 сентября; проект областного бюджета в акимат области – не позднее 1 октября; областной акимат в маслихат области – не позднее 15 октября; проект районного бюджета в акимат района – не позднее 15 октября; акимат района в маслихат – не позднее 1 ноября. Районный бюджет утверждается маслихатом района не позднее двух недель после утверждения областного бюджета, последний – не позднее двух недель после утверждения республиканского бюджета.

Неутверждение областного или районного бюджета, при наличии утвержденного республиканского бюджета, недопустимо и по техническим причинам, так как в этом случае центральный уполномоченный орган по исполнению бюджета и его территориальные подразделения не будут иметь возможности осуществить распределение сумм поступлений и расходов между уровнями бюджетов и, как следствие, своевременно исполнять республиканский бюджет и обслуживать исполнение местных бюджетов. Следовательно, областные бюджеты всецело зависят от показателей республиканского бюджета, а также от норм и положений нормативных правовых актов, утверждаемых Парламентом и Правительством, районные, соответственно, – от областных. Право, а скорее, обязанность, органов управления местными бюджетами заключается в обеспечении установленного объема поступлений в доход бюджета и качественном предоставлении государственных услуг посредством эффективного и целевого использования выделенных бюджетных средств.

В основу бюджетного регионализма, вертикального и горизонтального выравнивания положены вопросы распределения и перераспределения расходов и доходов на основе сочетания централизма и децентрализации. В идеале такая модель предполагает самостоятельность региональных и местных бюджетов и одновременно сохранение за республиканским центром доминирующего положения в решении узловых вопросов финансового обеспечения деятельности государства.

Бюджетный регионализм может эффективно осуществляться только при законодательном распределении бюджетных полномочий, которые должны включать три направления:

- 1) разграничение доходных (налоговых) полномочий с соблюдением стабильности и достаточности доходов, единства форм и методов регулирования доходов;

- 2) разграничение расходных полномочий, что означает единство адресности и авторства оказываемых государственных услуг с разделением функций между местными, областными и республиканскими органами управления;

- 3) выравнивание бюджетов, направленное на обеспечение сбалансированного развития регионов Казахстана.

При этом важное значение имеет вопрос эффективного предоставления государственных услуг. Например, каждый уровень бюджетной системы должен обеспечивать наиболее результативное производство и предоставление государственных услуг на своем уровне. Это достигается закреплением исполнения государственных услуг за более низким уровнем бюджетной системы, поскольку они могут реально учесть потребности их получателей и предоставлять эти услуги своевременно и качественно. Бюджетным законодательством четко распределены все поступления и направления расходования средств между уровнями бюджетов. Распределение доходов и расходов между уровнями бюджетов установлено в соответствии с разграничением полномочий между уровнями государственного управления.

Система межбюджетных отношений в Казахстане включает в себя не только взаимоотношения республиканского и областных бюджетов, но и отношения областных и районных бюджетов, которые представляют собой межбюджетные отношения на субрегиональном уровне.

Как известно, местные бюджеты являются составной частью бюджетной системы Казахстана. Они представляют собой часть консолидированного бюджета. Местные бюджеты аккумулируют финансовые средства, поступающие по различным каналам, на соответствующей территории для использования их органами местного самоуправления в соответствии со своими функциями и задачами. Местные бюджеты пополняются не только за счет местных налогов и сборов, но и части налогов и сборов, перераспределяемых в порядке бюджетного регулирования. Будучи частью бюджетной системы Казахстана, наиболее приближенной к населению, именно местные бюджеты призваны обеспечивать удовлетворение самых насущных потребностей граждан.

Объектом бюджетного выравнивания на субрегиональном уровне является бюджетная обеспеченность муниципальных образований. Бюджетная обеспеченность (налоговыми доходами) определяется как отношение расчетных налоговых доходов на одного жителя, которые могут быть получены муниципальным образованием исходя из уровня его развития и структуры экономики (налогового потенциала), и аналогичным показателем в среднем по муниципальным образованиям того же типа с учетом структуры населения, социально-экономических, географических, климатических и иных объективных факторов и условий, влияющих на стоимость предоставления одного и того же объема бюджетных услуг в расчете на одного жителя.

Расчет налогового потенциала может производиться как на основе оценки налоговой базы (аналогично ВВП, объему промышленного производства и товарооборота), так и с использованием налоговой базы по видам налогов. Оценка на-

логового потенциала по видам налогов возможна в том случае, если можно выделить и оценить косвенные показатели налоговой базы по этим налогам в разрезе муниципалитетов. Например, для земельного налога – это кадастровая стоимость земли, для подоходного налога – доходы населения, объем фонда оплаты труда, для налогов на малый бизнес – объем товарооборота и т.д.

Анализ структуры государственного бюджета за последние пять лет показал, что доля местных бюджетов остается крайне низкой.

Проведение региональной бюджетной политики, ее эффективность, во многом предопределется региональной политикой, разрабатываемой с учетом государственных программ и особенностей развития тех или иных областей и городов Казахстана. Значительные диспропорции в структуре государственного бюджета Казахстана диктуют необходимость децентрализации, совершенствования межбюджетных отношений.

Наблюдается тенденция относительного снижения доли собственных доходов местных бюджетов. Под собственными доходами местных бюджетов понимаются доходы местных бюджетов без официальных трансфертов из вышестоящего бюджета, формируемые на основе норматива распределения налоговых платежей. Слабость собственных источников пополнения доходов местных бюджетов определяет высо-

кую степень зависимости большинства регионов от республиканского бюджета. Следовательно, на сегодняшний день основной проблемой местных бюджетов является недостаток собственных финансовых средств. Причины незначительного изменения доли собственных доходов местных бюджетов связаны с изменениями в бюджетном и налоговом законодательствах, нормативов распределения налогов, сборов и пошлин между уровнями бюджетной системы. Поскольку за местными бюджетами закреплены налоговые поступления, имеющие стабильный характер, местные органы власти лишены возможности существенно влиять на формирование собственных бюджетных доходов. Объем налогов, поступающих в местные бюджеты, лишь косвенно зависит от степени развития производства, предпринимательства, инвестиционной активности, структурной перестройки экономики регионов.

Бюджетная политика государства направлена на обеспечение сбалансированности государственных финансов и стабильности социально – экономического развития. Для этого предусматривается решение таких основных задач, как обеспечение макроэкономической стабильности, концентрация бюджетных расходов на приоритетных направлениях социально – экономического развития, повышение эффективности использования бюджетных средств.

Литература

1. Бюджетный кодекс Республики Казахстан . Алматы, 2008 (с изменениями и дополнениями).
2. Серкебаева Р.К., Смагулова Р.У. Финансы. Алматы, 2014

ТҮЙІН

Смагулова Р. У.,

з.г.к., профессор

Халықаралық бизнес университеті

БЮДЖЕТАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ КЕЙБІР АСПЕКТИЛЕРИ

Бұл мақалада бюджетаралық қатынастар қаралады. Бюджетаралық қатынастар бюджеттік процессте жоғарғы және төменгі дәңгөйдің бюджеттері арасында пайда болады.

Кілтті сөздер: бюджетаралық қатынастар, бюджет туралы заңдар, респубикалық бюджет, жергілікті бюджет

RESUME

Smagulova R. U.,

Professor

University of International Business

SOME ASPECTS OF INTERBUDGETARY RELATIONS

In this article the interbudgetary relations are reviewed. Interbudgetary relations are created between higher ranking and lower ranking budgets in the course of budgeting process.

Keywords: *interbudgetary relations, budget legislations, republican budget , local budget*

УДК 338.47

Дияр С. К.,

к.э.н., профессор

Баишева Е. Д.,

к.э.н., доцент

Университет международного бизнеса

РАЗВИТИЕ КОНЦЕПЦИИ ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ

АННОТАЦИЯ

Казахстан – это уникальная природа и древняя культура, восходящая к незапамятным языческим временам. К настоящему времени заметно изменилось содержание работы действующих турфирм. В настоящее время значительное число фирм пытаются организовать прием иностранных туристов в Казахстан и работать на отечественных туристско-рекреационных ресурсах. В этой связи возникает потребность в изучении концептуальных понятий : маркетинговый туризм, туристское хозяйство.

Ключевые слова: природа, культура, туристы, фирмы, туристско – рекреационные ресурсы, маркетинговый туризм ,концепция туризма

Туризм – сложное общественное явление, которое недостаточно изучено и трудно поддается количественной оценке. Поэтому, имея многовековую историю, туризм до сих пор не получил однозначного определения и по-разному трактуется не только отдельными специалистами, но и туристскими ор-

ганизациями. И тем не менее, с развитием научного познания он предстает как системный объект изучения. Рабочие определения понятий (деконструкции), ограниченные узко-раслевыми рамками, не раскрывают всего многообразия внутренних и внешних связей этого сложного и многогранного общественно-хозяйственного явления. Поэтому, как уже отмечалось выше, возникает необходимость концептуального, сущностного определения туризма.

Ранее в советской географической науке была разработана принципиальная модель территориальной рекреационной системы (TPC), в середине 70-х годов группой ученых под руководством В.С. Преображенского (1975) и получила дальнейшее развитие в работах Н.С. Мироненко и И.Т. Твердохлебова (1981). На Западе же принята концептуальная модель туризма, разработанная Г. Губилато (1983) и уточненная Г. Ваккерманном (1988). Согласно ее, туризм как система включает в себя две подсистемы: «субъект туристской деятельности» (туристы) и «объект туристской деятельности» (туристские ресурсы, туристские предприятия и организации). Познание природы и функций разных элементов (подсистем) этой системы, а также существующих связей между ними и внешней средой позволяет во многом понять ее поведение, раскрыть механизм функционирования.

Туристы в рамках этой системы образуют спрос, т. е. покупатели, которым создают предложения продавцы – поставщики

туристских услуг и товаров (туристских ресурсов). Каждый турист, отправляясь в путешествие, выражает свой спрос на туризм, оплачивая услуги транспортных организаций, учреждений размещения для ночлега и питания, увеселительных и иных заведений. Следовательно, субъекту туристской деятельности – туристу – в системе противостоит объект туристской деятельности – «туристское хозяйство», которое и выступает производителем потребляемых туристом товаров и услуг. Всю совокупность последних можно объединить под общим названием – «туристские услуги». Иначе говоря, туристское хозяйство производит продукцию, которая называется туристские услуги. Туристское хозяйство подразделяется на две части: туристские ресурсы и туристская инфраструктура, куда входят туристские предприятия, организации и учреждения. Туристские ресурсы выступают средством производства и предметом труда, т.е. основой для производства туристских услуг. Инфраструктура же непосредственным производителем этих услуг.

Рассмотрим характерные черты туристского спроса. Туризм с экономической точки зрения вызывает к жизни новую форму потребительского спроса, который касается целого комплекса товаров и услуг и становится массовым, охватывая широкие слои населения.

Туристско-рекреационная миграция населения есть не что иное, как выражение общественно необходимой потребности людей в отдыхе и путешествиях, проявляющейся в форме спроса на комплекс разнообразных услуг и предметов потребления, позволяющих удовлетворить вещественные и бытовые, а также культурные и познавательные интересы. Комплекс услуг объединяет услуги транспорта, гостиниц и пансионатов, питания и торговли, музеев и культурно-просветительных учреждений, предприятий развлечения, спортивных, лечебных и других учреждений. В туристские услуги входит также предоставление природно-климатических и социально-экономических ресурсов.

Как категория потребительского спроса туристский спрос обращен на всю совокупность материальных (предметов потребления) и нематериальных (в форме услуг) потребительных стоимостей, способных удовлетворить различные запросы туристов. Совокупность потребительных стоимостей, необходимых для удовлетворения потребностей туриста, принято называть «туристским продуктом». Содержание туристского продукта (услуги и предметы потребления) удовлетворяет комплекс потребностей человека, появившихся в период его туристского путешествия.

Туристский спрос является категорией социальной и массовой и характеризуется такими показателями, как динамизм, многообразие и комплексность, эластичность, неравномерность во времени и пространстве и др. Он формируется под влиянием многочисленных факторов объективного и субъективного характера. Динамичное развитие туризма во всем мире обусловлено прежде всего действием комплекса демографических, природно-географических, социально-экономических и научно-технических факторов. Наряду с ними выделяется группа субъективных факторов, включающих вкусы и предпочтения потребителей (туристов), национальные традиции, мода, престиж и др.

В этой связи, важным моментом исследования является выявление особенностей понятия туристское хозяйство. Еще в древности обращали внимание на хозяйствственные выгоды, которые несли с собой приезды туристов. Однако, только начиная с XIX столетия, туризм начал оказывать существенное влияние на экономику многих регионов (например, побережья Средиземного и Черного морей, некоторые пространства Альп, Карпат, Судетских гор). Высокие прибыли, какие имели хозяйства отдельных стран или регионов от обслуживания туристов, привели к тому, что на грани XIX и XX вв. отрасль туристских услуг начали называть «туристской промышленностью» (индустрией). Название это определяет (выделяет) хозяйственный ранг туризма, отвечающий на пространствах с развитой

туристской функцией эффекту, какой в индустриальных регионах связывается с развитой промышленностью.

Удовлетворение потребностей туристов и пользование туристскими благами требуют определенного хозяйственного освоения районов туризма. Туристское хозяйство представляет собой определенный комплекс различных секторов, создание и развитие которых стимулируется приездом и пребыванием туристов. Это хозяйство состоит из взаимно дополняющих друг друга отраслей, которые могут удовлетворить спрос туристов лишь в комплексе.

Туристское хозяйство, как один из основных элементов туристского предложения, оказывает решающее влияние на территориальную систему, а также интенсивность туристского движения. Возрастающий с каждым годом спрос, все большая дифференциация видов отдыха, а также изменения в социальной структуре туристов приводят к тому, что туристское хозяйство подвергается постоянным переменам как в структурном, так и в географическом отношениях. Особая роль принадлежит базе ночлега, транспорту и базе питания, без которых развитие массового туризма невозможно, даже в случае высокой туристской привлекательности местности. Очень большое значение для увеличения туристской привлекательности имеет и сопутствующая база.

Туристское хозяйство можно разделить на прямое и косвенное. Они взаимосвязаны и не могут существовать друг без друга. К первой группе можно отнести учреждения и объекты, предназначенные исключительно для обслуживания туристов: турбазы, гостиницы, кемпинги, приюты, специальные дороги и транспортные центры и т.п. Это так называемые туристские объекты, ко второй – учреждения и объекты нетуристского назначения, но используемые частично или периодически туристами. К ним относятся общегосударственные дороги, транспорт и коммуникации, сеть ресторанов, магазинов, коммунальные службы, бытовые и культурные учреждения. Весь этот комплекс по функциональному признаку может быть по-

делен на четыре базы: ночлега (размещения), питания, коммуникационную и сопутствующую.

Любая экономическая деятельность характеризуется определенным временем, местом, где она осуществляется, технической стороной, т.е. способом использования производственных факторов, наконец, количеством и видами товаров и услуг, их реализацией. Изготавливаемые товары и предоставляемые услуги должны соответствовать потребностям человека, в рассматриваемом нами случае – потребности в туризме.

Сложную систему туристского обслуживания следует рассматривать как входящую, наряду с другими одноранговыми системами, в суперсистему народного хозяйства. Система «народное хозяйство» формирует потребности и платежеспособный спрос на туристские услуги и товары, управляет целевым назначением индустрии туризма, финансовым, материально-техническим, трудовым, нормативно-правовым обеспечением ее деятельности, организует связь с другими одноранговыми системами.

Необходимо обратиться к более подробному определению последнего понятия для того, чтобы лучше понять, суть организации туристского обслуживания населения. Энциклопедия туриста (5., 193) дает этому понятию следующее определение – «Индустрия туризма – это совокупность предприятий, учреждений и организаций материальной и нематериальной сфер производства, обеспечивающих производство, распределение, обмен и потребление товаров и услуг для туристов, освоение и эксплуатацию туристско-рекреационных ресурсов и создание материально-технической базы туризма. Условно выделяют 3 группы предприятий, учреждений и организаций индустрии туризма:

1. Учреждения, осуществляющие комплексное туристско-экскурсионное обслуживание на маршрутах и по месту отдыха (турбазы, гостиницы, санатории, кемпинги и т.д.; сеть бюро путешествий, экскурсионных бюро (за рубежом – туроператоров, турагентств), реализующих туры и отдель-

ные услуги населению по месту жительства и отдыха; специализированный транспорт, осуществляющий туристско-экскурсионные перевозки; предприятия и учреждения в местах отдыха и центрах туризма, обеспечивающие туристов оздоровительными и другими услугами, а также сувенирами и другими товарами и услугами туристского спроса (бальнеолечебницы, специализированные магазины и т.п.).

2. Предприятия, учреждения и организации, предоставляющие в местах отдыха и туризма как туристам, так и местному населению различные услуги – бытовые, культурно-познавательные, торговые и др. (пассажирский транспорт, гостиницы, поликлиники, больницы, магазины, кинотеатры, клубы и т.п.).

3. Промышленные предприятия, учреждения и организации, обеспечивающие создание и эксплуатацию материально-технической базы туризма и поставляющие для нее орудия труда, сырье, инвентарь, снаряжение и другие товары индивидуального пользования, а также учреждения, готовящие квалифицированные кадры для сферы туризма».

Туристский рынок обладает рядом специфических особенностей. Если в цену товара на мировом рынке входят экспортные расходы, то в цену на туристские услуги – расходы туристов на транспорт. Именно в этом главное отличие туристского рынка от традиционного товарного и других рынков. Транспортные расходы туристов, наряду с платой за другие туристские услуги, определяют стоимость путешествия и входят в общую цену туристских услуг.

На туристский рынок существенное влияние оказывает подвижность туристов, зависящая от политических, социально-экономических, природно-географических и других факторов. На него также влияют туристско-рекреационные ресурсы, объем услуг, которые предоставляются, качество обслуживания, проведение различных культурно-массовых мероприятий, расположение объектов туристской инфраструктуры, транспортные условия, сезон, погода, мода и т.д.

Конъюнктуру на мировом туристском рынке определяет спрос на туристские услуги, который отличается большой нестабильностью во времени и пространстве. Создание туристских услуг ограничено определенным туристским районом. Но, несмотря на это, их реализация в значительной мере связана не с местным рынком, а выступает как составная часть общегосударственного или мирового туристского рынка; отсюда и ценообразование определяется конъюнктурой этих рынков.

Проблема качества обслуживания в туризме – одна из самых актуальных в развитии этой отрасли народного хозяйства. На международном туристском рынке качество обслуживания – самое сильное оружие в конкурентной борьбе. Туристы, которые довольны обслуживанием в гостиницах, ресторанах, бюро услуг, туристских комплексах определенных стран, становятся их активными пропагандистами. Они много-кратно посещают эти места, способствуя увеличению потоков туристов, создавая высокую репутацию понравившимся им туристским районам. Качество обслуживания в конечном счете способствует повышению экономической эффективности туризма.

Комплексный характер туристской деятельности затрудняет установление единого показателя оценки^{*} качества обслуживания. Влияние ряда факторов экономического, организационного, технического и т.д. характера не позволяет измерить качество обслуживания в различных видах туристской деятельности по одному и тому же показателю. Многоплановый характер туризма предполагает применение всеохватывающего критерия оценки, который объединил бы в себе общее, специфическое и единичное процесса обслуживания. В этом отношении немало сделано в разных странах.

Качество как экономическая категория выражает производственные отношения, возникающие при создании и использовании полезных свойств предметов и услуг, и возможности удовлетворения общественных потребностей при общественно необходимых затратах труда. Если продукты

и услуги общественно не необходимы, то качество не проявляется. Из этого следует, что качество есть экономическая категория, проявляющаяся в непосредственной связи с потребительской стоимостью, которая зависит непосредственно от маркетинговой деятельности в туризме.

Прежде чем говорить о маркетинге туризма, необходимо выяснить суть этого понятия вообще. Появление концепции маркетинга является логическим этапом в развитии рыночных отношений, связанных с насыщением рынков и обострением конкурентной борьбы за клиента. Впервые концепция маркетинга была сформулирована в конце 50-х гг. как интегрированная, ориентированная на потребителя и прибыль философия бизнеса. Если коротко, «маркетинг» – это процесс концентрации целей и ресурсов организации на возможностях и потребностях внешнего окружения.

За последние 40 лет понятие маркетинга претерпело сильные изменения. Первоначально он был ориентирован на продукт производства и предприятие, его производившее, направляло свои усилия на создание более совершенного продукта. Целью

была прибыль, а средством ее достижения продажа продукта (товара). Новое понятие маркетинга, появившееся на Западе в 60-е гг., сместило акцент с продукта на потребителя. Целью по-прежнему была прибыль, но средства ее достижения расширились: продукт, цена, система сбыта, продвижение товара на рынок. И уже в 80-е, гг. на Западе возникло понятие стратегического маркетинга, продолжившее эволюцию маркетинга. Стратегическая концепция маркетинга означает смещение акцента с продукта или потребителя на внешнее окружение. Все-стороннее знание потребителей становится недостаточным. Чтобы достичь успеха, необходимо изучить потребителя в определенной среде, которая включает конкуренцию, государственное регулирование, другие экономические, политические, экологические, социальные и другие факторы макросреды, которые и определяют изменения рынка и маркетинга. Проявлением стратегического маркетинга является стратегическое управление, которое интегрирует маркетинг с другими управлеченческими функциями одной из задач которых является создание прибыли в туристской сфере.

Литература

- Шарафутдинов В.Н. О смысловой нагрузке понятия «туризм» // Туризм: право и экономика. – 2014. – 2 (9). – С. 19–23
- Жукова М.А. Индустрия туризма: менеджмент организации. – М.: Финансы и статистика, 2010. – С. 7–17.
- Дүйсен Г.М. Основы формирования и развития индустрии туризма в Казахстане. Изд-во «LEM». – Алматы, 2012. – С. 6.
- Ердаблетов С.Р. География туризма: история, теория, методы практика. – Алматы, 2000. – С. 336.
- Зорин И.В., Кварталов В.А. Энциклопедия туризма: справочник. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 386 с.

ТҮЙІН

Дияр С. К.,
з.ф.к., профессор,
Баишева Е. Д.,
з.ф.к., доцент
Халықаралық бизнес университеті

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ДАМУ ТУРИЗМ ҰФЫМЫ

Қазақстан – ол көптеген әсем тауларымен. Ол ертедегі ғажап мол мәдениетімен белгілі ел. Қазыргы кездө жұмыс істеп тұрған туристтік фирмаларының жұмыстарының мазмұны көп

өзгерістерге толы. Казыргы кездे көптеген фирмалар шетелдік туристтерді өзіміздің жергілікті жерлерімізді көрсетуге тырысады.

Кілтті сөздер: табиғат, мәдениет, саяхатшылар, фирмалар, саяхатшы үзіліс ресурстары, туризмнің тұжырымдамасы.

RESUME

Diar S. K.,

can. Ec.Scie, professor,

Baisheva E. D.,

can. Ec.Scie., associate professor

University of International Business

THE CONCEPT OF DEVELOPMENT TOURISM IN KAZAKHSTAN

Kazakhstan – is a unique nature an ancient culture, dating back to pagan times immemorial. Nowadays, a marked change in the content of the existing travel agencies. Now it is a significant number of companies are trying to organize the reception of foreign tourists in Kazakhstan and work on domestic tourism and recreational resources. In this connection there is a requirement in the study of concepts marketing tourism.

Key words: nature, culture, tourism, firms, outdoor recreation, conception of tourism, туризмнің тұжырымдамасы.

УДК 657

Токтабаев А. Р.,

доцент

Дияр С. К.,

з. ф. к., профессор

Мырзаева У. А.,

доцент

Халықаралық бизнес университеті

ЕСЕПТІК САЯСАТЫ ӨЗГЕРТУ САЛДАРЫНАН ҮЙЫМНЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ – ШАРУАШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТИНІҢ НӘТИЖЕЛЕРІН ЖАҚСАРТУ БОЙЫНША ҰСЫНЫСТАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДӘЛЕЛДЕРІ

ТҮЙІН

Процесстерді үйімдастыруда есептік саясаттың рөлі үлкен. Қөсіпорынның есептік саясатын бағалау ағымдағы жыл кезіндегі түрлі өзгерістердің енгізу қажеттілігін анықтауда көмектеседі. Қөсіпорынның есептік саясаттың тиімділігін саралу түрлі тәртіп бүзушылықтарды анықтауда және бастысы, оларды уақытылы түзетуге мүмкіншілік береді. Себебі мұндаидар түзетулар ағымдағы жыл кезіндегі немесе алдағы уақыттарда болжанып отырған көрсеткіштерге әсер етеді.

Кілтті сөздер: есеп саясаты, есеп саясатын өзгерту, есептік бағалау, ретроспективті қайта есептеу.

Есептік саясатты өзгертудің салдары есеп беру кезеңінде қаржылық есеп беруінде енеді. Есептік саясатты өзгертудің экономикалық салдары бірден пайда болмауы мүмкін, ал олардың мәндері ұзақ уақыт бойы әсер етуі мүмкін.

Есептік бағалау (жобалау мәні) пайда болу жағдайлары өзгерген болса немесе даму барысында жаңа ақпараттың шығу салдарынан қайта қаралуы мүмкін. Өз сипаты бойынша есептік бағалауды (жобалау мәні) қайта қаралу өткен кезеңдерге және қателерді түзетуге жатпайды.

Егер есеп саясаты мен есептік бағалаудағы өзгертулердің жағдайларын талдау қыын болған жағдайда, өзгертулер ақпаратты нақтылай аша отырып есептік бағалаудың өзгеруіне жатқызылады [1].

Есептік бағалаудағы өзгерістердің әсері пайдаға немесе залалға енгізілуі арқылы перспективалық түрде танылуы тиіс:

1) өзгеріс тек ағымдағы кезеңге әсер ететін жағдайдағы кезең; немесе

2) егер өзгерістер осы және болашақ кезеңдерде әсер етіп орын алатын болса.

Есептік бағалаудардағы взгерістер активтер мен міндеттемелердің взгеруіне себеп болып, немесе капитал элементтеріне байланысты болса, есептік бағалаудардағы взгерістер взгеріс кезеңіндегі тиісті активтің, міндеттеменің немесе меншікті капитал балтарының баланстық құнын түзету арқылы танылуы тиіс.

Есептік бағалаудардағы взгеріс тек ағымдағы кезеңге немесе ағымдағы және болашақ кезеңдерде өсер етуі мүмкін. Мысалы, пайдалы қызмет мерзімінің взгеруі немесе амортизацияланатын активтен экономикалық пайда алынуы ағымдағы кезеңге және әрбір келесі кезеңге, активтің пайдалы қызмет мерзіміне өсер етеді. Үмітсіз борыштар сомаларының взгеруі ағымдағы кезеңге өсер ететіндіктен де реу танылады. Екі жағдайда да, ағымдағы кезеңге қатысты взгеріс нәтижесі ағымдағы кезеңде табыс немесе шығыс ретінде танылады. Болашақ кезеңдерге өсер тиісінше, болашақ кезеңдерде танылады.

$$A = \frac{\text{Активтің баланстық құны} - \text{Жойылу құны}}{\text{Қалған пайдалы қызмет ету мерземі}} \quad (1)$$

Келтірілген мысалда жыл сайынга амортизация жылына $(250000-0)/10$ лет = 25000 тенгени құрайды.

Жылжымайтын мүлкітің, үйлер мен жабдықтардың құнына өсер ететін зақымдар, ағымдағы кезеңнің шығындарына жатады және есептік бағалаудардағы взгерістер ретінде қаралмайды.

Есептік саясат взертуперіне жатпайды:

1) есептік саясатты бұрын болған мәмілелердің жайттары мен шарттарынан взғе мәмілелерге қолданылуы;

2) жаңа есептік саясатты бұрын болған мәмілелердің жайттары мен шарттарынан взғе немесе маңызды болмаған мәмілелерге қолданылуы [3].

«Capital Cafe» ЖШС мысал ретінде ала отырып есептік бағалаудың қаржылай есептерінің көрсеткіштеріне өсерін қарастырамыз.

2013 жылдың қазанына бастап «Capital Cafe» ЖШС гимаратында Тұтынушыларға

Есептік бағалаудардағы взгерістер нәтижелері бұрын осы есептік бағалаудардағы есепке алынған жынтықтың табыс туралы есебіне енгізілген.

Ағымдағы кезеңде немесе болашақ кезеңдерде елеулі өсерін тигізген есептік бағалаудардағы взгерістер сипаты мен ауқымын ашып көрсету күтілуде. Егер іс жүзінде сапалы бағалауды жүргізу мүмкін емес болса, онда бұл факт ашылуға тиіс [2].

Бағалаудағы взгеру мысалын қарастырайық: 2010 жылы 1 қантарда, мекеме 500 000 теңге сомага автокөлікті сатып алған. Оның пайдалану мерзімі 10 жыл деп бағаланады. Бес жылдан кейін (1 қантар 2015), машина тағы он жылға жарамды деп табылды. Осылайша, бағалаудағы взгеріс ағымдағы ғана емес, сонымен қатар болашақ кезеңдерге өсер етеді. Сайкесінше, жыл сайынға амортизацияның көлемі келесі формула бойынша анықталады:

қызмет көрсету орталығы – бухгалтерлерге, кадрлық қызмет жұмысшыларына, адвокаттарға және жеке касіпкерлерге жалпы көнеш және практикалық көмек беру орталығы жұмысын бастады. Орталықтың үйымдастыру шығындары ҚЕХС 16 «Негізгі қуралдар» және ҚЕХС 38 «Материалды емес активтер» сай негізгі қуралдарға және материалды емес активтерге салым ретінде анықталды. 2014 жылы компания директоры Орталықтың дамуы мен жақсартылуына қатысты шығындардың ағымдағы шығындар мен кірістердің шоғына кіретіндігі туралы шешім қабылдады. Бұл шешім салымдардың экономикалық тиімділігінің күманді болғаны үшін қабылданды.

Есептік саясатқа енгізілгенге дейінгі қаржылық акларат 1 кестеде көрсетілген.

Капиталдың 2013 жылы взертілген есебінде келесі акларат келтірілген:

– өткен жылдардың жабылмаган шығыны – 135 267 960 теңге;

1 кесте – 2013–2014 ж.ж. бойынша негізгі құралдар мен ағымдағы шығындар, тг.

Жыл	Негізгі құралдарға салынған салымдар	Ағымдағы шығындар	Дамуға жұмсалған жалпы шығын
2013	340 000	300 000	640 000
2014	350 000	460 000	810 000

- есептік кезеңдегі пайда – 39 717 801 тенге;
- есептік кезеңнің соңындағы жабылмаған шығын – 174 985 761 тенге.

Кәсіпорынның есептік саясатының өзгеруіне байланысты өткен кезеңдердің есептеріне өзгертілер енгізу қажет. Ол бұл өзертүге өткен жылдардағыдай үшырайды (шығындардың барлығын ағымдағы шығындарды дамытуға жұмсау).

Сәйкесінше, өткен жылдардың ағымдағы шығындарын түзету (көбейту) қажет. Бұл үшін 2013 жылдың ағымдағы шығын-

дарына 340 000 тенге және 2014 жылдың ағымдағы шығындарына 350 000 тенге қосамыз. Осылайша, компанияның 2014 жылдың соңындағы жабылмаған шығыны 690 000 тенгеге өседі. Алдыңғы көрсеткіш 135 267 960 тенгені құрайтын.

Өзіндік капиталдағы өзгерістердің түзетілген есебін 2 кестеде қарастырайық. Бұл жағдайда 2013 жылдың бастапқы есебінде түзетуге дейінгі кіріс 12 766 402 тг құрайды. Дамуға жұмсалатын шығындарды алып тастағанан кейін 350 000 тг., түзетуден кейінгі таза пайда 12 416 402 тг. құрайды.

2 кесте – Өзіндік капиталдағы өзгерістердің түзетілген есебі 2014 ж., тг.

Статья	2013 ж.	2014 ж.
Жыл басындағы жабылмаған шығын		
– түзетілгенге дейін	(174 985 761)	(135 267 960)
– түзетілген	(340 000)	(690 000)
– түзетілгеннен кейін	(175 325 761)	(135 957 960)
Түзетілгеннен кейінгі есепті кезеңдегі таза пайда	39 717 801	12 416 402
Жыл соңындағы жабылмаған шығын	(135 607 960)	(123 541 558)

Егер қаржылық есепте компанияның қаржылық жағдайын қажетті көрсеткіштерге жеткізу мақсатында жіберілген қателіктер болса, онда ол ҚЕХС-на сай емес болып табылады.

Қателіктер қаржылық есептің элементтерін өлшеу, ашу, талдау барысында шығуы мүмкін.

Ағымдағы кезеңде анықталған қателер қаржылық есеп шығаруға бекітілгенге дейін түзетіледі. Қателер кейінгі кезеңдерге дейін табылмаған жағдайда өткен кезеңдердің қаржы есебінде берілген салыстырмалы ақпараттар түзетіледі.

Мақалалардың өзертүге үшыраулары тұтынушылардың қаржылық есептің құрылуы нәтижесінде қабылдаған экономикалық шешімдеріне өсер өткен жағдайда ауқымды деп есептеледі. Мәнділігі өткізіп алған ақпараттың немесе ауытқулардың көлеміне байланысты. Мақаланың көлемі немесе сипаты немесе олардың бірігі шешуші фактор бола алады.

Алдыңғы кезеңдердің қателері – бұл компанияның бір немесе бірнеше кезеңге жасалған қаржылық есебінің дұрыс емес ақпаратты қолдануы салдарынан болады, олар:

- қаржылық есеп сол кезеңдерге шығаруға дайын болған кезде болды;
- қаржылық есептің дайындалуы барысында қарала алатын еді.

Мұндай қателер математикалық қателіктерді, есептік саясатты қолдану кезіндегі қателіктерді, тиянақсыздық пен алаяқтықты қамтиды [2].

«Capital Cafe» ЖШС ретроспективті турде өткен кезеңдердегі қателіктерді түзетеді:

- өткен кезеңде қате кеткен ақпаратты қайта қарau арқылы; немесе

- егер қате ең алдыңғы кезенге дейін жіберілген болса, алдыңғы сальдо активтерді қайта есептеу арқылы.

Егер әсер етуді анықтай алмаған жағдайда, ретроспективті қайта есептеуге келесі шектеулер жүреді:

- қатенің салдарын мүлде анықтай алмаған жағдайда алдыңғы кезеңдерге жүгінген жөн. «Capital Cafe» ЖШС алдыңғы, ретросептивті қайта есептеу қолданылатын кезеңдері сальдо активтерін, міндеттемелер мен капиталды қайта есептейді;

- қатенің өткен кезеңнің ағымдағы кезеңге қарағандағы кумулятивті салдарын анықтау мүмкін болмаған жағдайда, компания салыстырмалы ақпаратты ең алдыңғы кезеңнен бастап қарастырады.

Алдыңғы кезеңде қаржылық есепте жіберілген қатенің түзетілуін қарастырайық.

«Capital Cafe» ЖШС 2014 жылғы есептің алдын ала нұсқасын дайындау кезінде алдыңғы кезеңнің соңындағы өкімшілік шығындардың бағасында қате табылды, яғни бухгалтер 2 000 000 теңге көлеміндегі жаңа кеңселік техниканың амортизациялық аударымдарын көрсетпеген. Бұл өкімшілік шығындардың қысқаруына, салық салынғанға дейінгі пайданың артуына ықпал етті. Осыған сәйкес, үйымның қаржылық жағдайы туралы мәліметтерді дұрыстау үшін өкімшілік шығындарды 2013 жылы 2 000 000 теңгеге арттырып, 2014 жылы осы сомага қысқартылды. З кестеде қайта қаралған қаржылық нәтиже мен пайдаға салынатын салықтың мәлшері келтірілген.

З кесте – 2014 ж. пайда мен шығын туралы есептен көшірме, тг.

Көрсеткіштердің атауы	2013 жыл		2014 жыл	
	Өзгеріс енгізілгенге дейін	Өзгеріс енгізілгеннен кейін	Өзгеріс енгізілгенге дейін	Өзгеріс енгізілгеннен кейін
Табыс	129 924 506	129 924 506	322441940	322441940
Көрсетілген қызметтердің өзіндік құны	17 050 368	17 050 368	51262169	51262169
Қызметтер көрсетуге жұмысалған шығындар	44 276 782	44 276 782	192379475	192379475
Өкімшілік шығындар	28 464 597	30 464 597	60935618	58935618
Басқа да шығындар	16 716 402	16 716 402	4392538	4392538
Басқа да кірістер	16 689 601	16 689 601	3885753	3885753
Қаржыландыру шығындары	388 158	388 158	4591490	4591490
Прибыль до налогообложения	39 717 801	37 717 800	12766402	14766403
Корпоративтік табыс салығы	7 943 580	7 543 560	2553280	2953281
Таза пайда	31 774 321	30 174 240	10213122	11813122

Есептік бағалаулардағы өзгерістер мен түзетілген қателердің ажырататын болу қажет.

Соңғылары өз кезеңінде жақындағылған елшем бірліктері болып табылады, және қосымша ақпаратты қайта қарau кезінде

жағдайда қажет болуы мүмкін. Мысалы, шаруашылық қызметтің шартты фактінің шешімі болған вэгे кіріс пен шығыстар қатенің түзетілуі болып табылмайды.

Өткен кезеңдегі қателерді анықтаған жағдайда «Capital Cafe» ЖШС келесі ақпаратты ашады:

- а) өткен кезедегі қатенің сипаты;
- б) әрбір алдыңғы кезеңдегі түзетулердің сомасы:
 - қатесі бар қаржылық есептің әрбір мақаласы үшін; және
 - «Capital Cafe» ЖШС ҚЕХС 33 қолданған жағдайда базалық және акцияға шаққандағы таратылған пайда үшін;
 - в) есептік кезеңдегі ең алғашқы кезеңнің түзетулерінің сомасы; және
 - г) егер алдыңғы кезеңде ретроспективті қайта есептеу мүмкін болмаған жағдайда соған себеп болған жағдайлар және олардың сипаты.

Жоғарыдағы ақпараттың ашылуы болашақтағы кезеңдерге қажет емес.

Қорытындылай келе бухгалтерлік есеп жүйесінің табысты жұмыс жасауы үшін шаруашылық субъектілерінің қаржылық жағдайын нақты көрсететін сенімді және толық ақпарат қажет екендігін айтқымыз келеді. Бухгалтерлік есепке сыртқы – қаржылық есептің жалпы құрылымын дамыту, жаңа стандарттарды қайта қарау және құрау ішкі – кәсіпорынның қаржылық және шаруашылық құраушыларының принциптерін дамыту

секілді өзгертілер себеп болады. Осыған орай қаржылық есептің салыстырмалығы нақты есеп саясатын бір рет бекіту арқылы ғана емес, сонымен қатар оның негізгі принциптерін есептік кезеңдерде қолданылуын, алдыңғы кезеңдегі өзгертулер және олардың есептік көрсеткіштерге әсерін тұтынушыларға жеткізу арқылы жүзеге асырылады.

Есептік саясаттағы өзгертулер көп жағдайда ретроспективті түрде қолданылады. Бұл өз кезегінде қаржылық есепте салыстырмалы, орынды және сенімді ақпараттың болуын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар ретроспективті өзгертулерді есептік саясатта қолдану ауқымды еңбек шығындарын қажет етеді. Олар қажетті есептеулерді дайындау, және тиісті ақпаратты ашуға кетеді. Тұтынушылар үшін қаржылық ақпаратты бірнеше кезеңдерді салыстыра алу мүмкіндігі маңызды. Ол арқылы олар компанияның қаржылық жағдайы мен тенденцияларды анықтай алады және компанияның қызметі мен қаржы ағымдарын жасау қабілетін біледі. Сондықтан бухгалтерлік қызметтің басты мақсаттары енгізгелі жатқан өзгертулердің себептерін нақтылау және оларды қаржылық есеп тұтынушыларына жеткізе білу болып табылады.

Әдебиеттер

1. Кондраков Н.П. Учетная политика организаций – М: Проспект, 2014
2. Справочник бухгалтера. Сборник методических рекомендаций по применению МСФО. – Алматы, ИД «БИКО», 2006 г.
3. ҚЕХС (IAS) 8 «Есеп саясаты, бухгалтерлік бағалаулардагы өзгерістер мен қателер» [Электронды ресурс] <http://online.zakon.kz>
4. «Capital Cafe» ЖШС қаржылық есептілігі.

АННОТАЦИЯ

Токтабаев А. Р.,

доцент

Дияр С. К.,

к. э. н., профессор

Мырзаева У. А.,

доцент

Университет международного бизнеса

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ РЕКОМЕНДАЦИЙ ПО УЛУЧШЕНИЮ РЕЗУЛЬТАТОВ ФИНАНСОВО-ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ В СЛЕДСТВИИ ИЗМЕНЕНИЯ УЧЕТНОЙ ПОЛИТИКИ

Роль учетной политики в организации всего учетного процесса крайне велика. Оценка учетной политики предприятия позволяет определить необходимость внесения различных изменений в течение года. Анализ эффективности учетной политики предприятия позволяет выявить различные недочеты и нарушения, и самое главное, вовремя их исправить, т. к. это может оказать существенное воздействие на показатели текущего периода, или существенное воздействие которых ожидается в последующих периодах.

Ключевые слова: учетная политика, изменения учетной политики, учетная оценка, ретроспективный пересчет.

RESUME

Toktabayev A. R.,

Associate professor

Diyar S. K.,

Candidate of Economics, professor

Myrzayeva U. A.,

Associate professor

University of International Business

ECONOMIC JUSTIFICATION OF RECOMMENDATIONS FOR IMPROVING THE RESULTS OF FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITIES OF THE ORGANIZATION AS A CONSEQUENCE OF CHANGES IN THE ACCOUNTING POLICY

The role of the accounting policy in the organization of the entire accounting process is extremely high. Evaluation of the entity's accounting policy allows us to determine the need to make various changes during the year. Analysis of the effectiveness of the entity's accounting policy allows us to identify various defects and violations, and, most importantly, to correct them in time, as it can have a significant impact on the indices of the current period, or a significant impact of which is expected in future periods.

Keywords: accounting policy, changes in the accounting policy, accounting estimation, retrospective recalculation.

УДК 339.9

Татаринова Л. Ф.,

к.ю.н., доцент

Университет международного бизнеса

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ И РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКОВ КАПИТАЛА ЕАЭС В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

АННОТАЦИЯ

Мировая практика накопила значительный багаж механизмов, инструментов, методов построения интеграционных объединений. В данной статье автором доказывается, что при этом большое значение имеет изучение как теоретических вопросов развития этапов интеграции, факторов, влияющих на данный процесс, так и анализ практики формирования интеграционных связей в СНГ.

Ключевые слова: интеграция, экономическое пространство, объединение, экономика, капитал.

Изменения в geopolитической обстановке влияют на условия функционирования и развития экономики государств – членов ЕАЭС и, в том числе, национальных рынков капитала, входящих в него стран (Армении, Беларуси, Казахстана, Кыргызстана и России).

Начиная с 2014 г. для их субъектов (в первую очередь, российских) растет стоимость заимствований на внешних и внутренних рынках кредита, происходит отток средств не только спекулятивных, но и портфельных инвесторов, сокращаются источники инвестирования. Государства – члены ЕАЭС, конечно, должны учитывать и изменения в мировых тенденциях регулирования финансового рынка и реализовывать

адекватные им инициативы на своем региональном уровне. Однако, прежде всего, необходимо осуществить стратегический выбор вектора развития евразийской экономики в рамках сложившейся модели мировой экономики. Попытки формировать свою геопозицию, используя традиционные сетования стран третьего мира на несправедливость сложившегося порядка вещей, могут только поддерживать тенденцию на консервацию статуса стран – поставщиков сырья и человеческого капитала для развитых стран. Гораздо разумнее пытаться снять «ресурсное проклятие» не с помощью политических заклинаний о своей самобытности и особом пути, а осознанно проводимой политикой трансформации экономик входящих в ЕАЭС из ресурсодобывающих в инновационные или скорее, экономики смешанного, ресурсно-инновационного типа.

Основные проблемы развития инновационной деятельности в ЕАЭС связаны с отсутствием эффективных механизмов реализации приоритетов инновационной политики, недостаточностью финансовых средств, необходимых для осуществления технологической модернизации производства, проведения перспективных научных исследований и разработок. Требуется разработка и реализация мер по обеспечению государственной поддержки и стимулированию инновационной деятельности, по развитию форм интеграции и кооперации, связанных с организацией 13 высокотехнологичных конкурентоспособных производств, по их обеспечению необходимыми специалистами [1].

В основе известного торможения инновационных процессов в ЕАЭС находится дефицит финансовых инвестиционных ресурсов, нехватка инвестиционного капитала и слабая инвестиционная активность в сфере предпринимательской деятельности. Что, в свою очередь, является следствием административного давления на малый и средний бизнес, роста (или сохранения) доминирующей роли государственных корпораций и компаний с государственным участием в экономике. Эти проблемы инно-

вационного процесса могут быть устранены соответствующими корректировками государственной политики и положительным регулирующим воздействием на предпринимательскую деятельность путем создания комфортной для нее политической и правовой среды. Одной из причин сложившегося положения вещей состоит в том, что существующая в государствах – членах ЕАЭС финансовая инфраструктура не включает в себя действенные механизмы привлечения капитала в инновационные проекты. Для того чтобы производительные силы в ведущих экономиках ЕАЭС (России и Казахстана) начали развиваться за счет инноваций, а не добывающих отраслей, нужно создать необходимые условия для роста емкости финансовых рынков [2, с.12–13].

Процессы глобализации и развития рынка капитала тесно взаимосвязаны. Изменение длительности экономических циклов и форм проявления экономических кризисов тесно связаны с увеличением влияния рынка капитала на мировую экономику. Зависимость постиндустриальных экономик от рынка капитала выше, чем в индустриальных или развивающихся. Первые быстрее входят в кризис, но и быстрее из него выходят, за счет того, что рынки капитала обеспечивают быстрый перелив ресурсов из стагнирующих сегментов экономики в растущие. Роль рынков капитала в национальных экономиках государств – членов ЕАЭС не позволяет им пока противостоять нарастающим проявлениям их стагнации или замедления роста [3, с.14].

Положение дел можно изменить за счет согласованной политики государственных органов и органов межгосударственного сотрудничества ЕАЭС, в том числе путем реализации совместных интеграционных проектов, таких как формирование Единого биржевого пространства.

ЕАЭС должен стать гораздо более глубокой формой экономической интеграции, чем предыдущие попытки таковой на постсоветском пространстве, и включает в себя, помимо Таможенного Союза, такие составляющие устойчивого экономического роста,

как проведение согласованной экономической политики, обеспечение свободного движения услуг, капитала, трудовых ресурсов и доступ к инфраструктуре государств – членов ЕАЭС.

В рамках ЕАЭС должны функционировать однотипные механизмы регулирования экономики, основанные на рыночных принципах, гармонизации и унификации норм и правил. Для создания коридора институциональных возможностей привлечения инвестиций в экономику необходимо обеспечить согласованность механизмов поддержания конкуренции и государственных вложений, унификацию налоговой, денежно – кредитной политики и валютного регулирования, сформировать условия для развития в ЕАЭС интегрированного рынка капитала.

Считается, что ЕАЭС предпринимается попытка реализации отличной от стандартных моделей форма взаимодействия между его участниками. Фактическое доминирование связей по принципу страна финансового центра – страна финансовой периферии якобы утяжеляет принятый формат интеграции в странах ЕС. К такому формату в конце 2013 г. была приглашена Украина, которая была признана «недостаточно развитой» страной со всеми вытекающими отсюда ограничениями для самостоятельного развития своей экономики [4, с.12].

С другой стороны, очевидно, что Армения, Беларусь и Кыргызстан не могут претендовать на роль значимых финансовых центров в силу объективных размеров своей экономики и рынков капитала, но это не означает, что они не могут быть вовлечены в их создание в РФ и РК и в использование преимуществ свободного доступа к их сервисам, в первую очередь путем участия в формировании Единого биржевого пространства государств – членов ЕАЭС.

Например, заслуживают внимания предложения по созданию в Армении, Беларуси и Кыргызстане взаимосвязанных биржевых площадок по торговле продукцией сельского хозяйства. Проект евразийской интеграции по своему замыслу является долгосрочным и основанным на принципах

политического равенства его участников, в независимости от масштабов их экономики для осуществления которого необходимы адекватные финансовые, организационно – экономические, интеллектуальные и человеческие ресурсы.

Однако усиление geopolитических рисков снижает динамику развития интеграционных процессов в государствах – членах ЕАЭС, вследствие ослабления внешнеполитической позиции его ключевого участника – России.

Как известно, к России на уровне G – 7 и ЕС решено применить санкции, направленные на снижение ее экономического в, соответственно, политического влияния на международные отношения. Остается надеяться, что постепенное, но последовательное введение санкций в отношении ключевых экономических субъектов РФ вследствие присоединения Крыма, безусловно, снизит ресурсную базу развития ЕАЭС, но не изменит вектора развития этого процесса.

Наоборот, вопрос евразийской интеграции приобретает особый приоритет в условиях усиления глобальных вызовов и неопределенности их последствий. Резкое сокращение и даже отток иностранных инвестиций из РФ необходимо попытаться компенсировать другими факторами, повышающими эффективность ее экономики, как стержня ЕАЭС. Например, открытость экономики для движения капиталов из стран – участниц ЕАЭС, трудовых ресурсов, нематериальных активов; стимулирующая налоговая и таможенная политика; иммиграционное законодательство; упрощенные процедуры регистрации предприятий, оформления сделок, соответствие современным мировым стандартам в области бухгалтерского учета, финансовой отчетности, регулирования и надзора на рынке капитала.

В сложных политических и экономических обстоятельствах, в которых оказались РФ и ее партнеры по ЕАЭС, вследствие событий, происходящих на Украине и в Сирии, и вокруг нее, политика органов, регулирующих рынок капитала в государствах – членах

нах ЕАЭС, должна в значительной степени строиться вокруг идеи их интеграции и использования внутренних источников их роста, так как это одно из того немногого, что на уровне межгосударственных отношений в ЕАЭС можно противопоставить неблагоприятной geopolитической обстановке.

Необходимо учитывать, что если до марта 2014 г. российский рынок ценных бумаг рассматривался как однозначный лидер и локомотив будущего интегрированного рынка капитала в ЕАЭС, то в настоящее время этот сценарий развития представляется не столь очевидным.

Беларусь и, особенно, Казахстан, с точки зрения ряда иностранных инвесторов, представляются теперь «тихими гаванями» в СНГ, с территории которых, кроме того, финансовым институтам с российским капиталом было бы, возможно, удобнее осуществлять трансграничные операции с участием западных партнеров.

По мнению одного из неформальных лидеров фондового рынка России Анатолия Гавриленко, – председателя Совета финансового рынка, объединяющего крупнейшие саморегулируемые организации (СРО), – «сегодня следует признать, что отечественный финансовый рынок в рамках последних событий потерял гораздо больше других секторов экономики страны. В том числе доверие инвесторов, стабильность и предсказуемость, уверенность в надёжности вложений. То есть многое, что строится даже не годами, а десятилетиями, к чему последовательно шло руководство страны вместе с участниками рынка последние 10–15 лет» [2, с.17].

С другой стороны, сложившуюся ситуацию можно рассматривать как новый вызов для профессионализма, инновационного мышления и своеобразный тест на выживаемость, и стресс-устойчивость российских финансовых институтов. Необходимо осмысление новой ситуации, понимание имеющихся и оставшихся возможностей, ревизия уже составленных планов и новый конкретный план по сохранению, выживанию и развитию рынка в новых экономических

условиях. Для его формирования нужно действовать профессионализм участников рынка через все имеющиеся общественные, саморегулируемые организации и их координирующие органы, существующие на российском финансовом рынке.

В связи с этим Совет финансового рынка считает необходимой разработку среднесрочной стратегии развития рынка и дорожной карты по реализации указанной стратегии. Было бы разумно привлечь к ее разработке и реализации партнеров из других стран ЕАЭС, в первую очередь, Казахстана.

В условиях кризиса идей по развитию рынка капитала прежними способами, в части перекачки в него и через него денежной ликвидности от продажи сырья, ряд экспертов считают, что необходим комплекс мер, направленный на переориентирование фондового рынка от спекулятивных целей к функции перераспределения финансовых ресурсов в реальный (производственный) сектор экономики.

Среди подобных мер называются привлечение денежных средств частных лиц в финансовые инструменты пригодные к использованию в обеспечении (погашении) заимствований, ипотечных кредитов, пенсионном сбережении и т.п. Предлагается осуществлять финансирование государственных инвестиционных проектов не прямым предоставлением бюджетных ресурсов, а за счет приобретения государством финансовых инструментов, прежде всего акций, эмитентами которых выступают хозяйствующие субъекты, через которые осуществляются государственные инвестиционные программы и/или осуществляется финансирование инвестиционных проектов.

Говорится о необходимости дальнейшего упрощения процедур государственной регистрации выпусков эмиссионных ценных бумаг, в целях снижения административных барьеров по доступу хозяйствующих субъектов к рынку капитала, а также о создании системы преференций для эмитентов (хозяйствующих субъектов), ценные бумаги которых допущены к размещению/обращению на национальной фондовой бирже

Не отрицая правомерности предложений по умеренному государственному протекционизму в отношении рынков капитала государств-участников ЕАЭС, представляется, что основные внутренние резервы возобновления его роста это, прежде всего, развитие страхового и пенсионного сегментов, как источников «длинных денег» в экономике государств-членов ЕАЭС и совершенствование регулирования рынка капитала на основе согласованных принципов, в интересах их интеграции.

Участники рынка капитала с тревогой наблюдают за складывающейся вокруг государств-участников геополитической ситуацией, ставящей под вопрос развитие ее рынка капитала, как сегмента мирового финансового рынка. Тем не менее, это не означает, что следует бросаться в крайности изоляционизма, которые в условиях глобального экономики бесперспективны для стран уже занимающих свое место в международном разделении труда.

В этой связи, напрашивается вывод, что, учитывая объективность имеющихся критериев интеграции, было бы естественно для государств – членов ЕАЭС осуществлять развитие рынков капитала через их интеграцию и интеграцию через их развитие.

Практическое воплощение идеологии интеграции на рынках капитала ЕАЭС предлагаются одновременно вести в трех ключевых аспектах:

- постепенное устранение действующих ограничений на трансграничное движение капитала и допуск нерезидентов из других стран Союза на внутренние рынки финансовых услуг;

- принятие общих стандартов регулирования профессиональной деятельности на рынке капитала и корпоративного управления с переходом в дальнейшем к гармонизации законодательства;

- формирование ЕБП на основе согласованных технологий и бизнес – процессов регулируемых рынков (в первую очередь, в сфере клиринга и расчетов по сделкам с

финансовым инструментам эмитентов государств – членов ЕАЭС) как проекта, вокруг которого может возникнуть евразийская система финансовых центров.

Однако стоит отметить, что кардинального ускорения процесса интеграции рынков капитала государств – членов ЕАЭС, – к чему взыывает текущая политическая и экономическая ситуация, – можно будет прийти посредством ускорения создания наднационального регулирующего органа, в котором были сосредоточены полномочия по выработке базовых регулятивных норм.

К сожалению, Договором о ЕАЭС это предполагается сделать только к 2025 г., как итог процесса гармонизации соответствующего законодательства. Ведущийся таким образом процесс гармонизации рискует стать бесконечным, так как пока гармонизируются существующие нормы и правила, бюрократические аппараты профильных национальных ведомств будут принимать новые.

Но, как не прискорбно, на данный момент приходится констатировать, что интеграция рынков капитала в ЕАЭС еще не вошла в круг приоритетов регулирующих их национальных органов стран Союза. Учитывая опыт интеграции указанных рынков в ЕС, можно утверждать, что до создания наднационального регулирующего органа основные надежды на прорыв в этом направлении экспертное сообщество связывает с идеей создания Единого биржевого пространства (ЕБП).

Кроме того, возможна и необходима согласованная реализация национальными регулирующими органами хотя бы самых общих подходов к регулированию рынка капитала. Таковые подходы (и реализуемые на их основе конкретные проекты) могли бы быть определены ими совместно, с участием профессиональных и саморегулируемых сообществ и под эгидой ЕЭК.

Соответственно, успешная интеграция рынков капитала будет способствовать инновационному развитию экономик всех государств – членов ЕАЭС.

Литература

1. Белова Г.И. Финансовая интеграция как стимул инновационного развития евразийского экономического сообщества // Экспертная сеть по вопросам государственного управления / <http://www.gosbook.ru/node/77133>
2. Отчет о научно-исследовательской работе «Формирование единого биржевого пространства и централизация институтов учетов и расчетов в рамках ЕЭП». – М., 2015. – 148 с.
3. Лансков П.М. Внутренние инвестиции в финансовые инструменты рынков капитала стран ЕЭП / П.М. Лансков Н.В., Максимчук Г.Г. Дуссенова //Аналитический обзор / Евразийский банк развития. – 2015.
4. Раговик Л.В. Факторы и ограничения развития процессов евразийской интеграции в условиях усиления рисков финансовой глобализации // Автореферат докторской диссертации на соискание степени кандидата экономических наук. – РГУПС, 2014.

ТҮЙІН

Татаринова Л. Ф.,

з.г.к., доцент

Халықаралық бизнес университеті

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӘЛЕМДІК ИНТЕГРАЦИЯ ДАМЫТУ ЖӘНЕ КАПИТАЛ НАРЫҒЫН РЕТТЕУ ЕАЭО ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Әлемдік тәжірибе айтарлықтай бағаж механизмдер, аспаптар, интеграциялық бірлестіктер салу өдістерін жинақтады. Бұл мақалада авторлар бұл жағдайда оқыға үлкен маңызға ие екенін дау.

Кілтті сөздер: интеграция, экономикалық кеңістік, көсіподақ, экономика, капитал.

RESUME

Tatarinova L. F.,

candidate of Law, assistant professor
University of International Business

FEATURES OF DEVELOPMENT AND CAPITAL MARKET REGULATION EAEC IN THE GLOBAL INTEGRATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

World practice has accumulated considerable baggage mechanisms, tools, methods of construction of integration associations. In this article, the authors argue that in this case of great importance is the study.

Keywords: integration, economic space, the union, the economy, the capital.

УДК 343.9(479.24)

Кадерова Н. Н.,

к.э.н., профессор

Торгаутова Б. А.,

к.ю.н., доцент

Университета международного бизнеса

ПОНЯТИЕ И ВИДЫ**ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ****ПРЕСТУПНОСТИ В СФЕРЕ****БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ****АННОТАЦИЯ**

Рассматриваются виды преступлений в области банковской деятельности, опреде-

ленные законодательством Республики Казахстан; отмечаются некоторые недостатки, существующие в законодательной и правоприменительной системах, в части выявления и квалификации преступлений, совершаемых в банковской деятельности.

Ключевые слова: преступления в банковской сфере, классификация, виды преступлений в банковской сфере, экономическая преступность.

В криминологической науке достаточно всесторонне разработана проблема предупреждения правонарушений, особенно таких его негативных проявлений, как преступлений [1]. Предупреждение рассматривается как широкий комплекс взаи-

мосвязанных мероприятий, проводимых государственными органами и другими субъектами в целях искоренения правонарушений и устранения причин, их порождающих [2]. При этом подчеркивается, что предупредительная деятельность:

- представляет собой специфическую область социального управления;
- имеет многоуровневый характер (например, устранение или нейтрализация причин и условий правонарушений в целом, их отдельных видов и групп, преступности в определенных регионах или среди определенного контингента населения, конкретных правонарушений);
- осуществляется в процессе решения как общих задач социального развития, так и специализированных;
- имеет «дерево целей», их иерархию, конкретизированную в территориальном размере, во времени и применительно к каждому звену системы;
- не сводится к деятельности полиции, прокуратуры, суда, исправительных учреждений и других специализированных органов, осуществляющих борьбу с правонарушениями, а включает в себя широкий круг мер воздействия на причины и условия, порождающие правонарушения [3]. Предупредительную деятельность можно представить схематически как систему, пресекающую связи формирования и функционирования криминогенных процессов и факторов в обществе, связи между этими процессами и факторами и формированием личности, связи между личностью и ситуацией совершения преступлений.

Применительно к рассматриваемой проблеме правонарушений в сфере кредитования и уклонения от возврата кредита предупредительную деятельность также можно определить как совокупность экономических, политических, правовых, психологических, организационных и технических мер, направленных на:

- устранение (ослабление) факторов, способствующих совершению правонарушений,

– предупреждение, выявление, пресечение, раскрытие и расследование преступлений, а также выявление лиц, их подготавливающих, совершающих или совершивших;

- розыск лиц, скрывающихся от органов дознания, следствия и суда, уклоняющихся от уголовного наказания;
- осуществление правосудия;
- исправление лиц, совершивших преступление, и контроль за их поведением после отбытия наказания;
- устранение, ликвидация и возмещение последствий преступлений [4].

Осуществление борьбы с преступностью в сфере экономической деятельности, равно как корыстной преступностью в целом, является проблемой, характеризующейся своей многогранностью и широким спектром мероприятий в различных сферах жизнедеятельности общества. Это сложный комплекс, включающий в себя социально-экономические, правовые, нравственные, этические и другие аспекты.

«Профилактика преступлений, как справедливо отмечает профессор Каиржанов Е.К., – это, прежде всего, действие (комплекс действий) или система согласованных действий, т.е. деятельность определенных социальных субъектов по воздействию на определенные предметы и явления (факторы) в целях ликвидации либо нейтрализации причин и условий, порождающих преступления» [5].

Предупреждение преступлений – задача не только, сложная, но и многомерная и комплексная. Свое решение она может найти лишь в трудной, но в совместной, слаженной деятельности всех звеньев нашего общества, государства, многих субъектов социальной профилактики.

В среде криминологов давно устоялась точка зрения, что лучше предупреждать преступления, чем за них наказывать. Однако насчет самих терминов немало еще разногласий. Так, очень часто как в периодической, так и специальной литературе используются термины «предупреждение», «предотвращение», «профилактика», «пре-

сечение» преступлений, смысл которых не всегда точно выясняется.

Отсюда неслучайно в обширной криминологической литературе имеется не один десяток определений предупреждения преступлений. Между тем именно предупреждение (профилактика) преступлений рассматривается многими учеными как ключевое понятие. Как показывает анализ литературы, наиболее распространенным является определение его как «меры или совокупности мер» государственных и общественных органов и организаций, направленных на устранение либо нейтрализацию причин и условий преступлений. Хотя, надо указать что в процессе исследовательской работы возникла необходимость в разработке многих смежных понятий, характеризующих различные стороны, свойства, формы, направления профилактической деятельности. Так, например, Г.А. Аванесов различая понятия «предупреждение преступности» и «профилактики преступлений», говорит о двух формах профилактики преступлений – ранней и непосредственной, а также о четырех ее видах – общей, специальной общей, специальной и индивидуальной профилактике [6].

Игошев К.Е. и Устинов В.С. сформулировали определение социальной профилактики антиобщественных явлений, профилактики аморальных поступков, профилактики правонарушений и профилактики преступлений [7].

В курсе Советской Криминологии, подготовленной коллективом ведущих ученых бывшего Союза ССР, в качестве основного критерия различия видов профилактики указывается система субъектов профилактики преступлений [8]. Их правовое положение, круг полномочий и объем ответственности и определяют содержание и характер профилактических мер.

В наиболее широком смысле понятие предупреждение преступлений означает соответствующие общественные отношения между социальными субъектами, направленные на ликвидацию либо нейтрализацию криминогенных факторов, созда-

ние условий, исключающих возможность формирования личности преступника и реализации ее антиобщественной направленности.

Но под криминологическим предупреждением преступности следует понимать целенаправленную деятельность специальных субъектов (например, органов внутренних дел), ориентированную на обнаружение и раскрытие преступлений, установление и устранение их причин и условий совершения, а также назначение и исполнение наказания.

Суть данного вида предупреждения в том, чтобы своевременно обнаружить преступление, принять надлежащие меры к его раскрытию, установлению и изобличению виновных, обеспечить правильное применение закона, так, чтобы каждый из преступников был подвергнут справедливому наказанию и ни один невиновный не был привлечен к уголовной ответственности и осужден.

Мы считаем правильными распространенные в литературе положения о том, что, во-первых, понятие «профилактика» и «предупреждение» является тождественными. При этом предупреждение или профилактика преступлений состоит из следующих сторон:

- деятельность (действие или совокупность системы действий),
- субъекты деятельности по предупреждению преступности;
- меры или средства предупреждения или профилактики преступлений;
- объекты профилактического воздействия.

Что касается уровней или видов предупреждений или профилактики преступлений, то они, на наш взгляд, состоят в основном из трех ступеней: общей, специально-групповой и индивидуальной.

При таком подходе общая профилактика есть деятельность, которая направлена на предупреждение преступлений со стороны любого члена общества. Такая деятельность охватывает меры обще социального, экономического, нравственно-психологиче-

ского и культурного аспектов жизни общества и государства. Эти меры связаны с улучшением уровня их материальной обеспеченности, укреплением дисциплины и организованности, так же и другими позитивными изменениями. Они направлены в конечном итоге не только на улучшение материальных условий жизни, но и на повышение уровня культуры и образования граждан, повышение их квалификации, воспитания и формирования высоких человеческих нравственных качеств.

Что касается специально-групповой профилактики, – это то – деятельность, направленная на предупреждение преступлений со стороны определенной категории лиц, объединенных какими-то общими, для них присущими, специфическими признаками или свойствами (женщин, несовершеннолетних, осужденных и т.д.).

Индивидуальная же профилактика преступлений – это деятельность государственных органов и общественности по выявлению лиц, обнаруживших своим поведением склонность к совершению преступлений, и оказанию на них предупредительного воздействия средствами воспитания, помощи, контроля, осуществляемых в целях устранения или нейтрализации конкретных причин и условий, способствующих совершению преступлений [9].

Применительно к объекту нашего исследования общее предупреждение охватывает крупные, имеющие долговременный характер, виды социально – экономической практики, продуманную стратегию в организации и ведении хозяйства, государственную программу контроля за правильностью соблюдения норм и правил выдачи и возврата банковского кредита, общегосударственные меры по макроэкономической стабилизации экономики, борьбы с коррупцией и хищением чужой собственности. Общее предупреждение направлено на повышение уровня жизни людей, удовлетворение социальных запросов, воспитание правовой культуры граждан, расширение прав производителей на уровне законов о налогах и налоговых льготах, преодоление

всеобщей инертности граждан в вопросах повышения своего материального уровня законным путем, создание для этого необходимых условий.

Общее предупреждение должно охватывать и совершенствование подзаконных актов и законодательства в области банковского дела, кредитования экономики, применение методов улучшения правовой компетенции субъектов кредитных отношений, предупреждения нарушений в сфере банковской деятельности.

Специально – групповое предупреждение банковской преступности включает в себя меры предотвращения преступлений в сфере банковской деятельности со стороны определенных категорий или групп людей, которые имеют общие для таких категорий людей свойства, – привычки, взгляды причины поведения.

Индивидуальное предупреждение банковской преступности включает в себя – деятельность государственных и негосударственных органов по выявлению лиц, склонных совершать такие преступления и оказанию им мер социального и правового воздействия. Поведение в жизнь этого вида предупреждения усложняется тем, что в современных рыночных условиях значительно возросли возможности получения банковского кредита (включает) так называемых «Ипотечных»)

В процессе изучения личности того или иного индивида как объекта предупредительного воздействия анализируются:

- преступное и иное противоправное поведение (какое, как нарушение было совершено тем или иным лицом, когда оно привлекалось к ответственности, какое наказание было назначено, как характеризовался в период отбытия наказания),

- факторы, детерминирующие преступное поведение (каковы причины совершения злостные уклонения от погашения кредита);

- социально-демографические характеристики личности индивида (уровень образования, воспитания, этнические особенности, пол, возраст, занимаемая должность, характеристики людей, знакомых, со-

трудников, соседей, семьи об особенностях и образе жизни нарушителя),

– индивидуально–психологические особенности (черты характера – замкнутый, общительный, жестокий, добрый, трудолюбивый, волевой, интересы и хобби).

Таким образом, индивидуальное предупреждение включает изучение особенностей индивидуумов, характеров людей, способных совершить такое уголовно – правовое нарушение как злостное уклонение от погашения банковского кредита.

Литература

1. Теоретические основы предупреждения преступности. М., 1977, с.11.
2. Постановление Правительства РК «О программе профилактики правонарушений и борьбы с преступностью в Республике Казахстан на 2003–2004г.г.
3. Закон Республики Казахстан «Об участии граждан в обеспечении общественного порядка» 9 июля, 2004 г.
4. Сб. Основные направления формирования правового государства в современных условиях. Караганда, 2003, с. 16.
5. Каиржанов Е. Криминалогия. Общая часть. Алматы: Өркениет, 2000, – с. 175.
6. Анавесов Г.А. Криминология. Прогнозика. Управление . Горький, 1975, с.101–113.
7. Игошев К.Е., Устинов В.С. Введение в курс профилактики правонарушений. Горький, 1977, с.11–16.
8. Курс Советской криминологии. Предупреждение преступности. М., 1986, с. 48.
9. Каиржанов Е.И. Понятие, структура и виды профилактики преступлений: Лекция. Караганда: 1986, с.70.

ТҮЙИН

Кадерова Н. Н.,

з.ғ. к., профессор

Торгауытова Б. А.,

з.ғ. к., доцент

Халықаралық бизнес университеті

БАНК ҚЫЗМЕТІ САЛАСЫНДАҒЫ ҚЫЛМЫСТЫЛЫҒЫНЫҢ АЛДЫН АЛУ ТҮСІНІГІ ЖӘНЕ ТҮРЛЕРИ

Қазақстан Республикасының заңнамасында айқындалатын банк қызметі саласындағы қаралатын қылмыстар түрлері және банктік бизнесте жасаган қылмыстарды анықтау мен біліктілігін түргышынан қарастыру, құқықтық және құқық қорғау жүйелерін кейбір кемшиліктерді атап көрсету.

Кілтті сөздер: банк секторындағы қылмыс, банк секторындағы қылмыстарды жіктеу түрлері, экономикалық қылмыс.

RESUME

Kaderova N. N.,

Professor, Ph.D.

Torgautova B. A.,

candidate of Law, assistant professor

University of International Business

CONCEPT AND TYPES OF CRIME PREVENTION IN THE FIELD OF BANK ACTIVITY

Kinds of crimes in the field of the bank activity, defined by the legislation of the Republic Kazakh are considered; some lacks existing in legislative and practice systems regarding revealing and qualification of crimes, made in credit–bank sphere are marked.

Keywords: crimes in bank sphere, classification, kinds of crimes in bank sphere, economic crimes.

УДК. 657.47

Мырзаева У. А.,

доцент

Халықаралық бизнес университеті

Нуркашева Н.С.,

доцент

Қ. Сәтбаев атындағы Қаз ҰТФЗУ

БАСҚАРУ ЕСЕБІНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТИЛЕРІ ЖӘНЕ ОНЫң МАҢЫЗЫ

ТҮЙІН

Жалпы алғанда өндірістік қызметті басқару өдіснамасын және ұйым ішіндегі іргелі өзгерістер мен жаңа іс-әрекеттер ақпараттар ағымын жаңаша құруды талап етеді. Қунделікті істі ұйымдастыру нәтижесінде ақпараттар ағынын арттыру және оның нәтижесінде тез шешім қабылдауга күрделі, әрі жедел ақпарат саны айтартықтай қажет болады. Қасіпорынның экономикалық қызметті туралы егжей-тегжейлі ақпаратты жинақтау, өңдеу және талдау басқарушылық есеп айналысатын бағытт болып отыр. Бухгалтерлік есепті жүргізу, сәйкестендіру, өлшеу, жинақтау, талдау, өңдеу және жоспарлауда қолданылатын қасіпорынның шарашылық қызметті туралы ақпараттарды беру, басқару және бақылау басқару есебінің негізгі қызметті болып саналады.

Соған байланысты бұл ғылыми мақалада қасіпорындарда басқарушылық есепті ұйымдастырудың мәселелері және оларды жетілдіру жолдары қарастырылған.

Кілтті сөздер: басқарушылық есеп, калькуляциялау, қасіпкерлік қызмет, өндірістік шығындар, инвестиция, қаржылық есеп, түгендөу, экономикалық тиімділік.

Нарықтық экономикаға көшу қасіпорын ішінде де, оның сыртында да пайда болатын ақпарат көлемін едәүір ұлғайтуды ұйымнан талап етеді. Сыртқы қасіпорындар тарапынан көіпорынның қызметіне немесе оның қызметінің нәтижесіне нақты қызығушылық туындаиды.

Шығарылатын өнімге сұраныс, белгілі бір жағдайлар мен талаптарда өнімді өткізу мүмкіншілігі, бұл өнімнің өндірісін материалдық – техникалық қамтамасыз ету,

негізгі өндіріс, өндірістің техникалық дайындық, өндіріске шығындар мен белгілі бір бүйімдарды шығарудың тиімділігі және т.с.с. жайлы ақпарат көлемі үлгайды.

Ұйымдардың қызметін басқару табыс алуға негізделген кәсіпкерлік дамыту және қазіргі нарықта тауар өндірушінің бәсекеге қабылетті болуымен байланысты басқару есебінің теориялық және әдістемелік негізінің мәселелері қажетті ақпаратты қалыптастыруға нақты көзқарасты талап етті. Бухгалтерлікесенті қазіргі жоспарлардың менеджерлерді жедел ақпараттармен қамтамасыз етеді. Қаржылық есеп, өзінің ерекшеліктеріне орай, құрылымдарды ішкі басқару үшін жедел ақпарат ұсынуға мүмкіндігі жоқ. Кәсіпкерлік қызметті басқару механизмі технологиялық, жоспарлы, есептік – аналитикалық ақпараттар негізінде іске асырылады. Ұйымдарда оның құрылымдық бөлімшелерінің болашақтағы дамуын бюджеттеу, жоспарлау аналитикалық есептеулер, ішкі есеп берулер негізінде жүргізіледі.

Сонымен қатар, басқару персоналын қамтамасыз етуге арналған ақпараттар жүйесі қазіргіге қарағанда көлемді түрде ұсынылуы керек. Өндірістік ұйымдар ішінде ақпараттық қамтамасыз етуге бағытталған бухгалтерлік есепті жетілдіру қажет. Қазіргі кездегі ақпарат қасіпорындарда, соның ішінде, оның құрылымдық бөлімдеріндегі процестердің ағымдағы жағдайы туралы есеп мәліметтері бойынша дайындалуы қажет. Мұндай ақпарат өндірістік, технологиялық операцияларды табысты орындау үшін, тек қана ішкі емес, сонымен қатар сыртқы жағдайлардың қысқа жәе ұзақ мерзімді кезеңдері өндірісіне болжам жүргізу үшін қажетті болып табылады.

Ресей ғалымдары А.Д. Шеремет пен Н.П. Кондрakov осы мәселе жөнінде: «Отандық тәжірибеде қазіргі басқаруши есеп ұғымы кеңінен қолданылмайды» деп әділ атап көрсетеді. Оның көптеген элементтері бухгалтерлік есепке (өндіріс шығындарының есебі және өнімнің өзіндік құнын калькуляциялау); жедел есепке (жедел есеп беру); экономикалық талдауға (өнімнің өзіндік құнын талдау, қабылданған

шешімдердің негізделуі, жоспарлы тапсырмаларды орындауды бағалау және т.б.) кіреді. Сонымен бірге, отандық тәжірибеде басқарушы есеп маркетингпен өлі де үйлеспеген, нақты шығындардың болжамды шығындардан ауытқуы анықталмайды [1]

Басқарушы есептің қалыптасуы, деп жазады Т.П. Карпова ол калькуляциялық есептің базасында (негізінде) қалыптасқан, сондықтан оның негізгі мазмұны болашақтағы және өткен кезеңдердегі өндіріс шығындарының әр түрлі классификациялық аспектідегі есебін құрайды. Бұл жағдай, соңғы кездерде пайда болған аудармалы және отандық экономикалық әдебиеттерде, сондай-ақ басқару қызметінде қолданып жүрген ақпараттарда, және бухгалтерлік есеп бойынша шыққан еңбектерде, «Басқарушы есеп» туралы берген ұйымының анықтамасында кездеседі [2].

Кеңестік бухгалтерлік есептің кері әсері, бұл басқару есебіне жетік мән берілмеуінде болып отыр. Бұл ақпараттық қамтамасыз етудің жалпылай көсіпорын, министрлік бойынша жоспардың орындалуына бақылау жасаудың орталықтандырылуына бағытталуымен түсіндіріледі. Жұмыс түрі бойынша шығындар мен кірістерді басқару мақсаты қадағаланбады. Көсіпкерлік қызметтің тиімділігін жоғарлату, қатаң бәсекелестік жағдайында өмір сүру жолдары, коммерциялық құпияны сақтау және т.б. ізденістер қолға алынбады. «Шығындарды, жұмыс, қызметті есепке алу тиімділігі» ұғымы болмады. Есептің басқару аспекті тоталитарлық сипатта болып, бухгалтер мемлекеттік бақылаушы статусына ие болды.

Сонымен бірге, бухгалтерлік есепті үйімдастыру мәселесі қаржылық нәтижелерді емес, ал жоспардың орындалуын анықтауға арналған нақты мәліметтерді көрсетуде болды. Бухгалтерлік есеп одактық түрғыдағы жоспарлау талаптарын орындағы.

Отандық экономикада басқару есебін жаңа құбылыс түрінде қарастырылады. Бухгалтерлік қызметтің атқаратын жұмысы совет өкіметінің кейінгі жылдарымен салыстырып қарағанда, 20–30 жылдардың ба-

сында едәуір кеңірек болған. Сол заманың бухгалтері есептің сондай-ақ жоспарлы – талдамалық жұмыстарымен де айналысқан. Кеңестік шаруашылық жүргізу жүйесі мен орталықтандырылған жоспарлауды нығайтуды көздейтін елдердің даму деңгейлерінде біртіндеп бухгалтерлік қызметтің жоспарлы және қаржылық бөлімдерінің бөлінуі, оларға бухгалтерлік өкілеттікің бір бөлігін беру орын алды. Осының нәтижесінде бухгалтердің бұл қызметі іс жүзінде көсіпорынның шаруашылық өмірінің фактілерін есептік тіркеумен ғана шектелгені баршаға мәлім.

Қайта құру кезінде, нарықтық экономиканың пайдасына орталықтандырылған басқару жүйесінен бас тартып, бірақ жоспарлаудың ролін дәлелсіз төмендетудің салдарынан – көсіпорынның техникалық – өнеркәсіптік – қаржылық жоспарының мәні жойыла бастағаны байқалды. Басқарушы есебіндегі бюджеттеу, көбінесе отандық тәжірибеде қолданылған техникалық – өнеркәсіптік – қаржылық жоспарды жасаудың тәртібін еске салады.

Кеңестік экономикасының, тұсында басқарушы есептің бір тұжырымдамасы (концепциясы) – жауапкершілік орталықтары бойынша басқару болып табылды, яғни осының бір белесіндей көрінген, ішкі шаруашылықтың есеп айырысуы енгізуге бірқатар табанды талпыныстар жүргізілді.

Бірақ, қазіргі кезде тек шығындарда ғана басқарып қоймай, жабдықтау процесі, өндіру және өткізу немесе қызмет көрсетуді де басқаруға болады. Сондай-ақ, әрбір процестің аумағында нақты жұмыстар жүргізіледі, сондықтан ақпаратты дайындауды әр процестің ішіндегі жұмыс түрлері бойынша жүргізу қажет. Осылан орай, біздің пікірімізше, бухгалтерлік ақпараттарды пайдаланумен қатар, жоспарлауға, талдауға, бақылау мен болжауға жатқызылатын жұмыс түрлеріне сәйкес аналитикалық есеп шоттары бойынша аналитикалық ақпараттардың кең көлемін дайындау қажеттігі туындаиды. Мұндай функцияларды басқару есебі орындаиды.

Бухгалтерлік есепті үйымдастыру және жетілдіру мәселелерін шешу үшін, қаржылық бухгалтерия мен өндірістік бухгалтерияны болу, сонымен қатар басқару есебін қалыптастыру қажет. Басқару есебін қалыптастыру мен дамытуда епті қадам болып, кәсіпорынның жалпы бухгалтерлік қызметінен калькуляциялық (басқарушылық) бухгалтерияны бөлу қажет болды. Екі дербес бухгалтерияны (қаржылық және калькуляциялық) құру ең алдымен өндірістік үлғаюымен, оны шоғырландырудың өсімен, капиталды орталықтандырумен, ірі компанияларды құрумен, сондай-ақ оларда коммерциялық құпияларды сақтау кажеттілігімен байланысты болып келеді.

Бұл белгілі бір жағдайда біртұтас ұлттық шоттарды қалыптастыруға əсер етті.

П.М. Мансуров және т.б. – тек басқарушы есептің жолға қойылуы мен жүргізілуі ресурстар мен уақыттың 90 пайзына жуығы кетеді, ал дәстүрлі қаржы есебіне қалған уақыт бөлігі кетеді [3]. Осыған ұқсас пікірлерді проф. П.С. Безрукых пен Н.П. Кондрakov та растайды, жалпы экономикалық ақпараттардың жиынтығында, 2/3 жуығын бухгалтерлік есептің мәліметтерін құрайды, және олар басқару шешімдерін қабылдау

үшін қажет [4]. Бірақ, есептің екі түрі де өз кезегінде мынадай жүйе элементтерінен тұрады: алғашқы құжаттау мәліметтері бойынша ақпараттарды өндеу; әр түрлі өндіріс сипатын немесе оның жекелеген бөліктерін өлшеу; бақылау қызметтерін орындау кезінде тұра және кері байланысты көздейтін және тағы басқа реттеуші ролін атқарады және ол оны атқарып та жүр. Жоғарыдағыны растау үшін бухгалтерия мен кәсіпорын қызметкерелері және бөлімшелерінің арасындағы есеп беру құжаттамасының қарқыны қозғалысын айтсақ болғаны. Одан басқа, соңғы жылдары ақпаратпен қанықкан басшылар шаруашылық субъектінің ішіндегі есептік пен қаржылық қызметтердің интеграциялануына байланысты, бухгалтерлік есептің дәстүрлі процедурасының тиімділігін арттыру мәселелеріне басты назар аударып отыр.

Бұғанде зерттеушілердің басым көпшілігі басқаруши мен қаржы есебінің өзара байланысты екендігін мойындағаны жөнінде айтуға болады, ал ол өз кезегінде басқарушылық процестерді ынталандырады. Бұл есептің екі түрінің өзара байланысты екенине саяды, бірақ сонымен қатар есептің әр қайсысы өздеріне тән қызметтерді атқаруға арналған.

1 кесте – Басқаруши және қаржы есептерінің өзара байланысының әдістемелік негізі

Өзара әрекеттесу критериясы	Басқаруши (өндірістік) есеп	Қаржы есебі
Ақпараттар	Жедел ақпараттың қолдануы	
	Шешім қабылдау үшін	Қаржылық құжаттарын жасау үшін
Алғашқы ақпаратты жүргізу	Алғашқы ақпараттың бір-ақ дәркін жәргізілуі	
Есепті жүргізу қагидалары	Мақсаттар мен міндеттерді тандауда олар біртұтас жалпы қабылданған бабы бойынша жүргізіледі	
Есептің объектілері	Біртұтас объектілер (объектілерінің бір тектестігі)	
Есептің әдістері	Қолданатын әдістерінің ортақтығы: құжаттау, түгендеу, бағалау және калькуляци ялау, топтастыру, есеп беру (ішкі және сыртқы) шоттар	

Қазақстандық тәжірибе көрсеткендегі, қаржы есебі сыртқа есеп берулерді (негізінен салық салу мақсатында) жасауға арналған, ал басқаруши есеп болса басқарушылық

шешімдерді қабылдау үшін қажет. Қаржы есебінің мәліметтері басқарушылық мәліметтерінен ерекшелігі бар, бірақ дәл қазір қазақстандық есепте ол жоқ.

Қаржы мен басқарушы есептері бухгалтерлік есептің өзара тәуелді және өзара үәделескен біртұтас компоненттерін білдіреді. Есептік екі түрін біріктіретін маңызды ерекшелігі болып, олардың ақпараттары негізінен шешім қабылдау үшін пайдаланады.

Есеп түрінің әр қайсысында өзіндік ерекшеліктердің болуына қарамастан, оның құрықи қағидаларында, қолданылатын әдістерінде ортақ сипаты болады, еңбастысы басқарушы және қаржы есебінде ағымдағы өндірісті басқару процесінде біртұтас объектілер ретінде еңбек құралы және еңбектің өзі, яғни материалдық және еңбек ресурстары алға шығады.

Мәселен, қаржылық бухгалтерлік есептің мәліметтері инвесторларға инвестицияудың мақсаттылығын, потенциалын және перспективасын бағалауға көмектессе, ал басқарушы есепте басқару мәселелерін (тауқыметтерін) кең өрісте шешу үшін менеджерлер пайдаланды. Бірқатар авторлардың пайымдауыша, оларды бір ұғымдық тұрғысынан түсіну немесе тек механикалық өзгешілігі бойынша ажырату, біреуін жете бағаламау, екіншісін артық бағалауға әкеледі деп ой толғайды. «Қаржы мен басқарушы есебінің арасындағы жалпы қабылданған айырмашылықтары бизнесте айтартылған емес», деп жазды басқарушы есеп саласының ірі ғалымы проф. Райан Боб [5] Біздің пікірімізше, әрбір есептің өзіне тән табанды айырмашылықтары да бар сияқты. Дегенмен де, басқару есебі көп жағдайда, қаржы есебінің жалғасы болып танылады.

Басқару есебі қандайда бір ақпараттарға қатаң шектеу қоймайды. Біздің кез-

қарасымыз, оны жетілдірумен бірге басқарма қажетін қанағаттандыратын, мәні бар ақпараттармен қамтамасыз ететін есеп беру нысандарын енгізуін толық мүмкіндігі туып отыр.

Сонымен, басқару есебі өндіріс қызметін басқарудың негізгі механизмі болып отыр. Нарықтық экономиканың қалыптасуымен қатар, есеп жүйесін жетілдіру қажеттілігі туындағы. Осылан орай, басқару есебінің өзі өрдайым басқарманың өскеленेң талаптарына жауап беруі қажет болды.

Яғни, болашақта кәсіпорынды тиімді басқару мақсатында, оның қаржылық жаңдайын талдау, есеп беруді жасау және ағымдағы есепті қамту қызметтерін біріктіретін бухгалтерияның ролін түбегейлі өзгертуге тура келеді.

Бұл: біріншіден, нарық жағдайында меншік құрылымының өзгерісін түсіндіреді және мемлекеттік меншік сол меншіктің бір ғана түрі; шаруашылық субъектісінің қызметінің нәтижесіне көптеген мүдделі жаңа меншік иелері пайда болады, өйткені оған олар өз қаржысын жұмсайды; екіншіден, шаруашылық субъектісінде қажетті қаржылық және бәсекелестік күресте жеңіске жету үшін басқарушылық шешімдерін іздеуге мәжбір болады. Осы мақсатта нарықтық коньюнктураны зерттейді, өзінің қызметін өз бетінше дербес жоспарлайды, жабдықтаушылар мен сатып алушыларды табады, бағаны белгілейді және т.б.; үшіншіден, бюджеттік қаржыландыру мен мемлекеттік несилендерін көп жағдайда шаруашылық субъектісінің қаржыландыру көзі болып табыла бермейді. Олар қаржыландырудың басқа да көздерін іздестіреді.

Әдебиет

1. Управленческий учет: Учебное пособие /Под ред. А.Д. Шеремета. –М.:ИД ФБК–ПРЕС, 2008. – 512 с.
2. Карлова Т.П. Управленческий учет. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 350 с.
3. Мансуров П.М. Управленческий учет: учебное пособие / П. М. Мансуров. – Ульяновск: УлГТУ, 2010. – 175 с.
4. Безруких П.С., Кашаев А.С., Комиссарова И.П. Учет затрат и калькулирование в промышленности. – М.: Финансы и статистика. – 2009. – 223 с.
5. Тасмаганбетов Т.А. Басқарушы есеп, стратегиялық жоспарлау және талдау (кәсіпорында басқарушы есепті құрудың методологиялық және практикалық қағидасы). – Алматы: Дәүір, 2002. – 416 б.

АННОТАЦИЯ

Мырзаева У. А.,

доцент

Университет международного бизнеса

Нуркашева Н. С.,

доцент

КазНТУ им. К. Сатпаева

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА И ЕГО СУЩНОСТЬ

Коренные изменения методологии управления производством как в целом, так и в рамках организации, требуют создания новых и рекомбинации старых информационных потоков. В результате повседневной деятельности организации возникает значительное количество оперативной информации, поэтому все труднее обрабатывать ее возрастающие потоки, а значит оперативно принимать решения. Накоплением, переработкой и анализом детализированной информации о хозяйственной деятельности предприятия призван заниматься управляемый учет. Управляемый учет представляет собой процесс выявления, измерения, накопления, анализа, переработки и передачи информации о хозяйственной деятельности предприятия, используемой для планирования, управления и контроля.

В связи с этим в этой научной статье рассмотрены основные вопросы и проблемы организации управляемого учета на предприятиях и пути их совершенствования.

Ключевые слова: управляемый учет, калькулирование, предпринимательство, производственные затраты, инвестиция, финансовый учет, инвентаризация, экономическая эффективность.

RESUME

Myrzaeva U. A.,

Associate professor

University of International Business

Nurkasheva N. S.,

KazNTU im. Satpaeva K.

THEORETICAL ASPECTS OF THE ORGANIZATION OF MANAGEMENT ACCOUNTING AND ITS ESSENCE

Fundamental changes of production management methodology as a whole and within the organization, require the creation of new and recombination of old information flows. As a result of daily activities organization appears a significant number of operational information, so more and more difficult to handle its increasing flows and hence make decisions quickly. Accumulation, processing and analysis of detailed information on the economic activity of the enterprise aims to be engaged in management accounting. Management accounting is a process of identification, measurement, accumulation, analysis, processing and transmission of information on the economic activity of the enterprise used to plan, manage and control.

In this regard, in this scientific article the basic questions and problems of the organization of management accounting in enterprises and ways to improve them.

Keywords: management accounting, kalkulirovaniye, entrepreneurship, production costs, investment, financial accounting, inventory, cost-effectiveness.

УДК 339.923:347.132

Рыжкова И. М.,
доцент
Университет международного бизнеса

ОСОБЕННОСТИ ОФОРМЛЕНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СДЕЛОК В СТРАНАХ ЕАЭС

АННОТАЦИЯ

Сделки являются наиболее распространенным правоотношением в предпринимательской среде. Правовое регулирование порядка заключения сделки и особенности оформления сделок по законодательству стран-участниц ЕАЭС являются актуальными и значимыми. В статье исследованные правовые различия и даны рекомендации по гармонизации законодательства.

Ключевые слова: сделки, страны-участницы ЕАЭС, форма сделки, особенности оформления, гармонизация законодательства.

С 1 января 2015 на территории трех стран, сотрудничающих в рамках Таможенного Союза, вступил в законную силу договор о Евразийском экономическом союзе (ЕАЭС). Впоследствии, к указанным странам присоединились Киргизия и Армения.

Сегодня мы знаем, что, ЕАЭС – это новый уровень экономической интеграции стран-участниц. И в процессе осуществления многочисленных экономических связей государств, важную роль играют такие действия сторон, как совершение сделок. Трудно переоценить важность правового регулирования процесса совершения и оформления сделки с учетом особенностей действующего законодательства государств.

Учитывая, что в каждой указанной стране, изначально, гражданское законодательство было сформировано на основе советского Гражданского кодекса и не носило в себе больших правовых отличий, можно сказать, что и сегодня данное правовое действие схожее по правовому регулированию.

В каждом государстве данное правоотношение регулируется Гражданским кодек-

том, так в Казахстане указанный кодекс был принят в 1995 году и с некоторыми изменениями, действует на текущий момент. Гражданские кодексы России и Белоруссии были приняты в 1994 и 1998 гг. соответственно.

Определение «сделки» у всех стран-участниц идентичное. «Сделками признаются действия граждан и юридических лиц, направленные на установление, изменение или прекращение гражданских прав и обязанностей». Субъектами сделок являются граждане и юридические лица, субъекты стран, само государство, иностранные граждане и иностранные юридические лица, а также лица без гражданства. Сделки всегда представляют собой волевые акты, совершающиеся по воле участников гражданского оборота и направленные на достижение определенного правового результата.

Закон всех стран-участниц устанавливает различные виды сделок, в частности: в зависимости от числа лиц, волеизъявление которых необходимо для совершения сделки (в законе они называются сторонами сделки), сделки могут быть односторонними, двухсторонними или многосторонними. Двух- или многосторонние сделки называются договорами. Для совершения односторонней сделки необходимо и достаточно выражение воли одной стороны, например дарение, отказ от наследства, составление завещания, публичное объявление конкурса. Односторонняя сделка создает обязанность лишь для лица, совершающего ее, а обязанности для других лиц она может создавать лишь в случаях, установленных законом или соглашением с этими лицами.

Наиболее распространеными являются двухсторонние и многосторонние сделки, например купля–продажа, аренда, страхование, подряд, совместная деятельность, где для их совершения необходимо согласование воли двух или более сторон. По таким сделкам у всех сторон возникают взаимные права и обязанности.

В зависимости от наличия или отсутствия в сделке указания на срок исполне-

ния либо возможности его определения из ее содержания, сделки подразделяются на определенно-срочные и неопределенно-срочные. В определенно-срочной сделке срок исполнения обязательств указан либо может быть определен из ее содержания.

Обязательство по неопределенно-срочной сделке должно быть исполнено в разумный срок после возникновения обязательства, который определяется с учетом существа обязательства и других обстоятельств, влияющих на его исполнение. Обязательство, не выполненное в разумный срок, а также обязательство, срок исполнения которого определен моментом востребования, должны быть исполнены должником в семидневный срок со дня предъявления кредитором требования об исполнении, если иное не вытекает из законодательства, условий обязательства, обычая делового оборота или существа обязательства.

Особую группу гражданско-правовых сделок образуют биржевые сделки, получившие сегодня заметное распространение. Правовые особенности биржевых сделок состоят в особом порядке их совершения – они заключаются на бирже, уполномоченными на совершение биржевых операций лицами и подлежат последующей регистрации согласно установленным на данной бирже правилам. По юридической сущности биржевые сделки представляют собой традиционные двусторонние сделки (договоры).

Форма договора, сделки у всех стран-участниц, также регулируется идентично. Форма сделки может быть устная и письменная. Письменная форма сделки подразделяется на простую письменную, нотариальную и регистрационную.

Устная форма сделки осуществляется путем словесного выражения воли, когда участник сделки на словах формулирует свою готовность совершить сделку и условия ее совершения. Сделка, которая может быть совершена устно, считается совершенной и при отсутствии словесного выражения воли, если она совершается путем конклюдентных действий, когда из поведения лица

явствует его воля совершить сделку (например, покупка билета в автобусе, остановка такси). Кроме того, в устной форме могут быть совершены сделки, исполняемые при самом их совершении. Например, при купле-продаже товаров в магазине само соглашение о приобретении товара, передача товара и оплата цены производятся одновременно. В то же время стороны могут договориться о письменном оформлении сделок, совершение которых закон допускает в устной форме. Сделка может быть совершена и путем молчания, только если это предусмотрено в законе или в соглашении сторон. Например, арендодатель после истечения срока действия договора аренды жилого помещения, не возражает против его дальнейшего использования арендатором, то в этом случае договор считается возобновленным на неопределенный срок. Письменной следует признать сделку, совершенную путем составления документа, в котором указывается наименование сторон, письменно изложено содержание сделки, такой документ подписывается уполномоченными лицами.

Двухсторонние и многосторонние сделки (договоры) не всегда предполагают составление единого документа, подписываемого сторонами. Они могут заключаться и путем обмена документами посредством почтовой, телеграфной, телетайпной, телефонной, электронной или иной связи, позволяющей достоверно установить, что документ исходит от стороны по договору, в частности, совершение на бланке определенной формы, скрепление печатью.

Действующим законодательством и соглашением сторон могут быть установлены дополнительные требования, которые могут касаться обязательности изложения сделки на бланке определенной формы, включения в документ обязательных реквизитов, скрепления сделки печатью. Например, при перевозках по железной дороге и внутренним водным путям используется накладная, на воздушном транспорте – грузовая накладная, при морских перевозках – коносамент. Все письменные сделки

должны быть подписаны сторонами или их представителями, если иное не вытекает из обычая делового оборота. Законом допускается при совершении сделки использование средств факсимильного копирования подписи, электронной цифровой подписи, если это не противоречит законодательству или требованию одного из участников. Нарушение этих требований означает несоблюдение письменной формы сделки.

В Гражданском кодексе РК, РФ, Белоруссии указывается исчерпывающий перечень случаев (физический недостаток, болезнь или неграмотность), когда разрешается подписание сделки не самим гражданином, являющимся стороной сделки, а по его просьбе другим лицом. Подпись лица, подписавшего договор, должна быть засвидетельствована нотариусом либо другим должностным лицом, имеющим право совершать нотариальное действие, с указанием причин, в силу которых совершающий

сделку гражданин не мог подписать ее собственноручно.

Простая письменная форма сделки означает, что документ, в котором изложено содержание сделки, должен иметь все необходимые для такой сделки реквизиты – наименование сторон, предмет сделки и подписи лиц, совершающих сделку. В случае возникновения спора, связанного с несоблюдением простой письменной формы, стороны лишаются права ссылаться в подтверждение сделки и ее условий на свидетельские показания, что не лишает их права приводить письменные и другие доказательства. Исключением является: если законом или сторонами к требованию формы будет добавлена фраза о том, что несоблюдение письменной формы влечет недействительность сделки.

Интерес представляет основные положения об обязательной письменной форме, которые показаны в таблице 1.

Таблица 1 – Сделка должна быть заключена в письменной форме

Условия	Казахстан	Белоруссия	Россия
Сумма сделки свыше	100 МРП	10 тысяч рублей	10 тысяч рублей
Предпринимательская сделка (в т.ч. залог, отчуждение имущества)	+	+	+
Внешнеэкономическая сделка	+	+	+
Недвижимость и приравненное к ней имущество	+	+	+
Со средством повышенной опасности	+	+	+
Завещание	+	+	+
Исключение: исполнение сделки в момент ее совершения (1 и 2 позиция)			
Примечание: составлено автором на основании действующих ГК стран-участниц			

Как видно из таблицы 1 в основном различия по форме – это определенные суммы, с которых закон обязывает стороны письменно оформлять сделку. В остальном, требования по нотариальному и регистрационному оформлению сделки не содержат существенных различий.

Нотариальное удостоверение сделки означает проверку законности сделки, в том числе наличия у каждой из сторон права на ее совершение, и осуществляется нотариусом или должностным лицом, имеющим

право совершать такое нотариальное действие, в порядке, установленном законом о нотариате и нотариальной деятельности».

Если нотариальное удостоверение сделки является обязательным, несоблюдение нотариальной формы сделки влечет ее ничтожность». Однако, законодателем РФ добавлены положения о действительности таковых сделок при определенных ситуациях.

Так, статья 165 ГКРФ устанавливает последствия уклонения от нотариального

удостоверения или государственной регистрации сделки:

Если одна из сторон полностью или частично исполнила сделку, требующую нотариального удостоверения, а другая сторона уклоняется от такого удостоверения сделки, суд по требованию исполнившей сделку стороны вправе признать сделку действительной. В этом случае последующее нотариальное удостоверение сделки не требуется.

Если сделка, требующая государственной регистрации, совершена в надлежащей форме, но одна из сторон уклоняется от ее регистрации, суд по требованию другой стороны вправе вынести решение о регистрации сделки. В этом случае сделка регистрируется в соответствии с решением суда.

Сторона, необоснованно уклоняющаяся от нотариального удостоверения или государственной регистрации сделки, должна возместить другой стороне убытки, вызванные задержкой в совершении или регистрации сделки.

Срок исковой давности по таким требованиям, составляет один год.

Считается целесообразным применить данное положение в остальных странах ЕАЭС.

Также заслуживает определенного внимания и последующего применения во внутригосударственном праве стран – участниц, установленные в Федеральном законе РФ от 7 мая 2013 г. N 100-ФЗ,

(который значительно расширяет и конкретизирует правовое регулирование сделок в РФ), положения об информационных проблемах и приоритетах заинтересованных лиц. В частности, это статья 165.1 Юридически значимые сообщения. Которая устанавливает, что заявления, уведомления, извещения, требования или иные юридически значимые сообщения, с которыми закон или сделка связывает гражданско-правовые последствия для другого лица, влекут для этого лица такие последствия с момента доставки соответствующего сообщения ему или

его представителю. Сообщение считается доставленным и в тех случаях, если оно поступило лицу, которому оно направлено (адресату), но по обстоятельствам, зависящим от него, не было ему вручено или адресат не ознакомился с ним.

Это требование закона имеет актуальность, распространённость и в других странах ЕАЭС может быть адаптировано.

К вопросу о недействительности сделки законодательства стран-участниц подходят несколько различно. В частности, в ГК РК (в отличие от ГК РФ и ГК БР) не предусмотрено деление оснований недействительности сделок на «ничтожные» и «оспоримые». Однако, деление оснований с использованием определенных элементов наличествует. Действительность сделки зависит от действительности образующих ее элементов, поэтому недействительные сделки сгруппированы в зависимости от того, какой из элементов оказался дефектным.

В связи с этим выделяются следующие категории недействительных сделок:

- 1) сделки с пороками в субъекте;
- 2) сделки с пороками формы;
- 3) сделки с пороками содержания;
- 4) сделки с пороками воли.

В гражданских кодексах РК, БР, КР эти основания изложены кратко, сжато, без достаточной конкретизации. В отличие от ГК РФ, в котором все основания раскрыты подробно, с указанием различных инвариантов и ситуаций. В таком виде изложения работать с текстами удобнее и применение не вызывает двояких толкований.

Учитывая все вышесказанное, можно сделать вывод, что международный опыт стран, функционирующих в рамках экономического, правового союза показывает необходимость применения наиболее полного, раскрытоого, конкретизированного законодательства и при введении в положения кодексов стран-участниц указанных изменений, правовое регулирование сделок будет более полным и перспективным.

Литература:

1. Гражданский Кодекс Республики Казахстан по состоянию на 15.02. 2016г.
2. Гражданский Кодекс Республики Беларусь по состоянию на 29.09.2015 г.
3. Гражданский Кодекс Российской Федерации по состоянию на 13.11.2015 г.
4. Договор о Евразийском Экономическом Союзе.
5. Федеральный закон РФ от 7 мая 2013 г. N 100-ФЗ « О внесении изменений и дополнений в некоторые нормативные акты РФ».

ТҮЙІН

Рыжкова И. М.,

доцент

Халықаралық бизнес университеті

ЕУРАЗЭҚ ЕЛДЕРІНДЕГІ КӘСІПКЕРЛІК КЕЛІСІМ ШАРТТАРЫНЫң ОПЕРАЦИЯЛАРЫДЫҢ ДЕРЕКТЕМЕЛЕРІ

Мәмілелер бизнес ортада ең көп таралған құқықтық қатынастар болып табылады. ЕурАЗЭҚ-тың мүше елдердің заңдары бойынша мәміле тәртібі мен олардың ерекшеліктерін құқықтық реттеу өзекті және маңызды болып табылады. Мақалада құқықтық айырмашылықтар зерттелген және заңнаманы үйлестіру үшін ұсынымдар берілген.

Кілтті сөздер: операциялар ЕурАЗЭҚ мүше мемлекеттер, мәміленің нысаны, әсіресе жобалау, заңнаманы үйлестіру

RESUME

Ryzhkova I. M.,

Assistant professor

University of International Business

PARTICULARS OF BUSINESS TRANSACTIONS IN EAEC COUNTRIES

Transactions are the most common legal relationship in the business environment. Legal regulation of the transaction order and the particular processing of transactions under the laws of the member countries of EAEU are relevant and meaningful. The article examined the legal differences and recommendations for harmonization of legislation are given.

Keywords: transactions EAEU member states, form of transaction, especially design, harmonization of legislation

УДК 33.336

Бахыт Е. Б.,

Ph.D докторы, доцент

Секербай Д. М.,

магистрант

Халықаралық бизнес университеті

ҚР БЮДЖЕТ ЖҮЙЕСІНІң ЗАҢНАМАЛЫҚ НЕГІЗІ ЖӘНЕ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ

ТҮЙІН

Бюджет әр мемлекетке өзінің экономикалық, әлеуметтік және саясаттық функция-

ларын орындауға объективтік ақшалай түрде қажетті. Бюджет қай мемлекеттікі болмаса да мазмұндары бірыңғай категориялардан қалыптасады, яғни салық, зайдар, шығын және тағы басқалары, сонымен қатар олар бір, қоғамдық-экономикалық формациядан басқа формацияга ауысса да өздерінің мазмұнын өзгертпейді. Дәл осы үғым бюджетті экономикалық категория деп дөлелдейді.

Кілтті сөздер: бюджет жүйесі, нарық, экономика.

Нарықтық экономикаға көшумен байланысты экономикалық және саяси сфера-лардағы өзгерістер, 1995 жылғы 30 тамызда жаңа Конституцияны қабылдау, 1995 жылы жаңа салық заңнамасын енгізу, сонымен

бірге Қазынашылық органдарын құру 1996 жылғы 24 желтоқсанда «Бюджет жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы заңын дайындауға себеп болды. Заңда бюджет жүйесінің қағидаттары ескерілді, бюджетті жасаудың, қараудың, бекітудің, атқарудың және атқарылуын бақылаудың тәртібі рәсімделді. Субвенциялар, субсидиялар, ресми трансфертер, мемлекеттік кепілдер, қарыздар, қарыз алу және борыш, үкіметтің және жергілікті атқарушы органдардың резервтері сияқты жаңа ұғымдар енгізілді. Мемлекеттік бюджеттің кірістері жалпы мемлекеттік салықтар, алымдар, төлемдер және жергілікті салықтар мен алымдар болып бөлінді. 1998 жылдан бастап Ұлттық банктен тұра қарыз алу тоқтатылды.

1997 жылдың кірістері мен шығыстардың жаңа бюджеттік сыныптамасы енгізілді, ол бюджеттің шығыстарын бағдарламалардың орындалуымен өзара үйлесуіне жағдай жасады.

1999 жылдың сәуірінде «Бюджет жүйесі туралы» үшінші заңқабылданды. Жергілікті бюджеттердің теңгерімділігін қамтамасыз ету мақсатында барлық өнірлер үшін кірістерді бірыңғай бөлу енгізілді және бюджеттік алымдар мен субвенциялардың механизмі белгіленді. Түсімдердің түрлері бойынша респубикалық және жергілікті бюджеттердің арасында кіріс белігін бөлу жүргізілді; тиісінше респубикалық бюджеттен жәнежергілікті бюджеттерден қаржыландыратын мемлекеттің функциялары шектелді. Республикалық бюджет пен жергілікті бюджеттер арасында ресми трансфертердің ұзақ мерзімді мөлшерлері негізінде жергілікті бюджеттердің теңгерімділігі жүзеге асырылатыны анықталды. Мемлекеттік бюджетте мемлекеттік бюджеттен тыс қорлар шоғырландырылды.

2002 жылдың Стратегиялық жоспарлау агенттігін, Экономика және сауда министрлігін, Мемлекеттік кірістер министрлігін, Экономика және бюджеттік жоспарлау министрлігін Қаржы министрлігін қайта үйимдастыру бюджеттік үдерісті реформалауда маңызды кадам болды. Сонымен бірге бюджетті жоспарлау мен оның атқарылу

функциялары бөлінді, ал стратегиялық, экономикалық және бюджеттік жоспарлау шоғырландырылды.

Бұл әдіске сәйкес мұнайлық кірістерден түсетін түсімдер түгелдей Ұлттық қорға бағытталатын болды. Ағымдағы бюджеттік бағдарламаларға жұмсалатын шығыстар экономиканың мұнайлық емес белігінен респубикалық бюджетке аударылатын аударымдар есебінен қаржыландырылады, ал дамудың бюджеттік бағдарламаларына жұмсалатын шығыстарды қаржыландыру Ұлттық қордан алынатын кепілденген трансфертер есебінен жүзеге асырылады, бұл ретте бюджеттің шығыс белігінің белгілі бір үлесі, соның ішінде белгіленген шектеулер шеңберіндегі қарыз алу (ішкі және сыртқы) есебінен жабылуы мүмкін.

2009 жылдың қолданысқа енгізілген Бюджеттік кодекстің жаңа нұсқасы бюджет жүйесін жаңғыртуға мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасының 2008 жылғы 4 желтоқсандағы Бюджет кодексі 2009 жылғы 1 қантардан бастап күшіне енді, Қазақстан Республикасының барлық аумағында әрекет етеді және барлық жеке және заңды тұлғаларға қолданылады. Заңнама бюджеттік, бюджетаралық қатынастарды реттейді, бюджет жүйесінің жұмыс істеуінің, бюджет қаражатының құралуы мен пайдаланулының, сондай – ак Қазақстан Республикасының Ұлттық қорын қалыптастыру мен пайдаланудың негізгі ережелерін, қағидаларын және тетіктерін белгілейді [1].

Оның негізінде бюджетті үдерістегі стратегиялық және бағдарламалық құжаттардың рөлі, нәтижеге бағдарланған бюджетті жоспарлауға көшуге сәйкес бюджеттік бағдарламаларды қалыптастыру, қызмет нәтижелеріне қол жеткізу үшін бюджеттік бағдарламалар әкімшілерінің жауапкершілігін арттыру, нәтижелерді бағалау, мемлекеттік қаржылық бақылауды жандандыру сияқты шешуші салаларды қамтитын үш жылдық бюджет жасалынды. Бюджеттік кодекстің жаңа нұсқасы бюджеттің үдерістің стадиясындағы барлық операцияларды – стратегиялық бағыттар мен мақсаттар негізінде бюджеттік өтінімдерді қалыпта-

тыру мезетінен – әрбір мемлекеттік орган қызметінің нәтижелерін кешенді бағлауды жүргізугедейінрегламенттейді. Министрліктер мен ведомстволардың қызметі мемлекеттік қызметтер көрсетуге қайта бағдарланған. Жаңа Бюджет кодексінің нормалары бюджеттік қаражаттар мен мемлекет активтердің пайдалану тиімділігін артыруға мүмкіндік туғызуға жетелейді.

Бюджеттік заңнама бюджеттік, бюджетаралық қатынастар, бюджет жүйесінің жұмыс істеуінің, бюджеттік қаражаттардың құралуы мен пайдаланылуының негізгі қағидаларын, қағидаттары мен механизмдерін, сонымен бірге Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының қалыптасуы мен пайдаланылуын белгілейді. Бюджет жүйесінің жұмыс істеуі бюджеттердің әртүрлі деңгейлерінің өзара байланысына негізделеді және оларды жоспарлау, өзір-леу, қарастыру, атқару, бақылау тәрті-бімен, сондай-ақ респубикалық және жергілікті бюджеттердің атқарылуы туралы есеппен қамтамасыз етіледі. Қазақстан Республикасының бюджет заңнамасы Қазақстан Республикасының Конституциясына негізделеді, Бюджет кодексіне және қабылдануы осы Кодексте көзделген нормативтік құқықтық актілерден тұрады.

Егер Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шартта Бюджет кодексінен өзгеше ережелер белгіленсө, онда халықаралық шарттың ережелері қолданылады [1].

Қазақстан Республикасының бюджет заңнамасының Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында күші болады және барлық жеке және заңды тұлғаларға қолданылады.

Бюджет кодексінің мемлекеттік мекемелерге қатысты ережелері Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкіне және Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің бюджетінен (шығыстар сметасынан) қаржыландырылатын мемлекеттік мекемелерге қолданылмайды.

Қазақстан Республикасының Үкіметі мен жергілікті атқарушы органдардың тиісінше респубикалық және жергілікті бюд-

жеттерден кезекті қаржы жылына ақша бөлу туралы актілері, осы актілердің қайтарымды негізде ақша бөлу туралы ережелерін қоспағанда, ағымдағы қаржы жылы аяқталғаннан кейін күшін жояды.

Жоспарлы кезеңнің екінші және үшінші жылдары бойынша респубикалық бюджет туралы заңға (жергілікті бюджет туралы мәслихат шешіміне) қосымшалардың қолданысы келесі жоспарлы кезеңге арналған респубикалық бюджет туралы заңын (жергілікті бюджет туралы мәслихат шешімінің) қолданысқа енгізілуімен күшін жоятын болады.

Респубикалық бюджет туралы заң, жергілікті бюджет туралы мәслихаттың шешімі, Қазақстан Республикасының Үкіметі мен жергілікті атқарушы органдардың оларды іске асыру туралы актілері, сондай-ақ оларға өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы нормативтік құқықтық актілер тиісті қаржы жылының 1 қантарынан бастап қолданысқа енгізіледі.

Бюджет үш жылдық болып табылады және оны атқару кезінде жоспарлы кезеңнің екінші және (немесе) үшінші қаржы жылдарында көзделген бюджет қаражатын ағымдағы қаржы жылында пайдалануға жол берілмейді. Төменде қөрсетілген құжаттар бюджеттің атқарылуына негіз болады:

– ҚР Бюджет Кодексі.

– Республикалық бюджет туралы заң және жергілікті бюджет туралы мәслихаттың шешімі.

– Республикалық бюджет туралы заңды іске асыру туралы ҚР Үкіметінің немесе әкімдік қаулылары немесе жергілікті бюджет туралы мәслихаттың шешімі.

– Мемлекеттік органдардың стратегиялық жоспарлары.

– Нысаналы трансферттер бойынша нәтижелер туралы келісімдер.

– Міндеттемелер бойынша қаржыландырудың жиынтық жоспары, түсімдердің және төлемдер бойынша қаржыландырудың жиынтық жоспары.

– Бюджеттік бағдарламалар әкімшілерінің міндеттемелері мен төлемдері бойынша қаржыландыру жоспарлары.

– Мемлекеттік мекемелердің міндеттемелері мен төлемдері бойынша қаржыландырудың жеке жоспарлары.

– Кодекске сәйкес бюджеттің атқарылу тәртібін айқындайтын нормативтік құқықтық актілер [2].

Бюджет туралы заң бюджет үдерісінің атқаруының негізгі бағыты болып табылады. Кезекті қаржы жылына арналған респубикалық бюджет туралы заң жобасының мәтінінде:

– кірістердің, трансферт түсімдерінің, шығындардың, таза бюджеттік кредиттеудің, қаржы активтерімен операциялар бойынша сальдоның, тапшылықтың (профициттің), тапшылықты қаржыландырудың (профицитті пайдаланудың) көлемі;

– жалақының, зейнетақының ең төменгі мәлшері, айлық есептік көрсеткіштің, ең төменгі күнкөріс деңгейінің және мемлекеттік базалық зейнетақы төлемінің мәлшері;

– жергілікті бюджеттерден респубикалық бюджетке бюджеттік алып қоюдың көлемі;

– респубикалық бюджеттен жергілікті бюджеттерге берілетін бюджеттік субвенциялардың көлемі;

– Қазақстан Республикасы Ұлттық қорынан кепілдік берілген трансферт көлемі;

– Қазақстан Республикасы Үкіметі резервінің мөлшері;

– Қазақстан Республикасының мемлекеттік кепілдіктер беру лимиті;

– мемлекет кепілгерлігін беру лимиті;

– Қазақстан Республикасы Үкіметінің мемлекеттік концессиялық міндеттемелерінің лимиті;

– шартты түрде қаржыландырылатын шығыстардың көлемі;

– басқа да ережелер қамтылуға тиіс [1].

Бюджет жобасын дайындау бюджет жүйесінің ағымдағы жағдайын талдаудан басталады. Бюджет жүйесінің ағымдағы жағдайы елдің негізгі әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштерімен тығыз байланысты.

Ағымдағы экономикалық жағдайды сипаттайтын негізгі макроэкономикалық көрсеткіштің бірі – жалпы ішкі өнім болып табылады. Жалпы ішкі Өнім – қорытынды макроэкономикалық көрсеткіштердің бірі, бір жылда елдің ішінде осы елге, сондай-ақ өзге де елдерге тиесілі өндіріс факторларын пайдалана отырып жасалынған түпкілікті өнімнің рыноктық бағалармен белгіленген жиынтықтың құнын білдіреді [3].

КР соңғы 5 жыл ішіндегі жалпы ішкі өнімнің өзгеру динамикасы 2-кестеде көрсетілген.

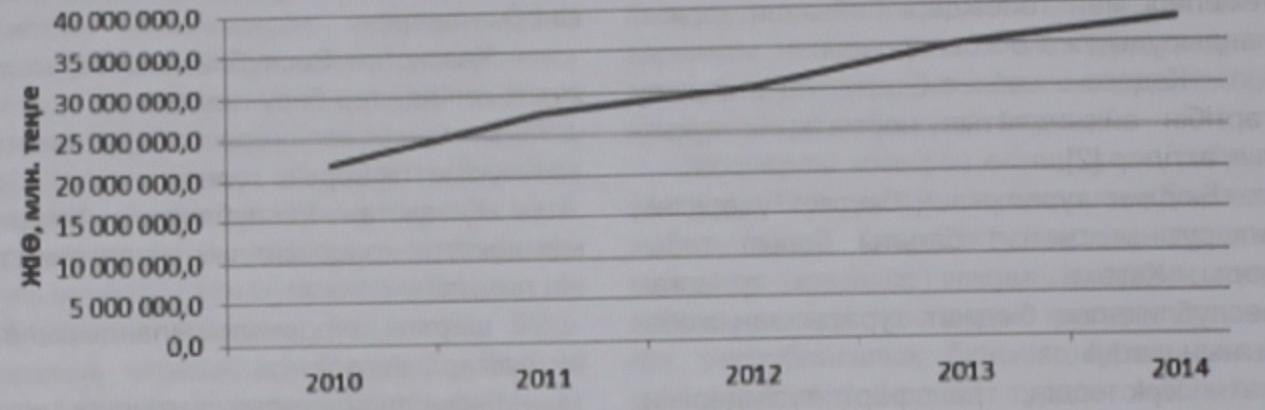
1-кесте – 2010–2014 жылдардағы жалпы ішкі өнімнің өзгеру динамикасы

	2010	2011	2012	2013	2014
Жалпы ішкі өнім					
млн. теңге	21 815 517,0	27 571 889,0	30 346 958,2	35 275 153,3	38 033 064,4
өткен жылға пайызбен	107,3	107,5	105,0	106,0	104,3
ЖІӨ жан басына шаққанда					
теңге	1 336 605,6	1 665 311,1	1 807 289,0	2 070 712,3	2 199 827,6

Ескерту – Қазақстан Республикасы Статистика комитетінің мәліметтері негізінде құрастырылған [4].

Кестеде көріп отырганымыздай, соңғы 5 жыл ішіндегі ЖІӨ позитивті динамиканы көрсетіп отыр. Сонымен қатар жалпы ішкі өнімнің өсу қарқыны бірқалыпты. Бұл елдің әлеуметтік – экономикалық

ахуалының тұрақтылығын сипаттайды және инфляцияның төмен деңгейін көрсетеді. Әлемдік қаржылық тұрақсыздық жағдайында жалпы ішкі өнімнің тұрақты өсімі жалпы ахуалдың жоғарғы деңгейін

Сурет. 2010–2014 жылдардағы ЖІӨ өзгеріс динамикасы

сипаттайды. Жан басына шаққандағы жалпы ішкі өнімнің өзгерісі 2014 жылдардағы шамасы 2010 жылмен салыстырғанда 64,6 пайызға жоғарылаған. Алайда, жалпы ішкі өнімнің пайызбен алынған өткен жылға қатынасының өсімі баяулаған. 2011 жылы шама 107,5 пайыздан 2014 жылы 104,3 пайызға дейін төмендеген.

5-суретте жалпы ішкі өнімнің 2010–2014 жылдардағы өзгеріс динамикасын графикалық түрде көре аламыз:

Ескерту – Қазақстан Республикасы Статистика комитетінің мәліметтері негізінде құрастырылған.

Ағымдағы жағдайда үлттық экономиканың негізгі көрсеткіштері келесі-дей сипатта: 2014 жылғы қантар – қыркүйектежалпы ішкі өнім көлемі ағымдағы бағ-

ларда 25816 млрд. тенгені құрды. Бұл жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда нақты ЖІӨ-нің өсуі 4,1% құрды. ЖІӨ құрылымында тауар өндіру үлесі ЖІӨ-ден 39,9% құрады, қызмет көрсету – 53,3%. 2015 жылғы қантарда негізгі капиталға салынған инвестициялар көлемі 249 млрд. тенгені құрды, бұл 2014 жылғы қантарға қарағанда 2,3% артық. 2015 жылғы 1 ақпандығы жағдай бойынша тіркелген заңды тұлғалардың саны 354266 бірлікті құрап, өткен жылғы сәйкес кезеңмен салыстырғанда 4% артты, оның ішінде 100 адамнан кем қызметкерлері бар – 345364 бірлік [5].

2010–2014 жылдар арасындағы осы көрсеткіштердің өзгеріс динамикасы 3-кестеде көрсетілген.

2 кесте – 2010–2014 жылдар арасындағы бюджет параметрлерінің өзгерісі

	2010	2011	2012	2013	2014
Мемлекеттік бюджет					
Табыстар, млн.тенге	4299132	5370826	5813003	6382353	7321277
Шығындар, млн. тенге	4457165	5423235	6268972	6852711	7791867
Бюджет тапшылығы, млн. тенге	-527264	-568618	-890309	-700928	-1086670
Бюджет тапшылығы ЖІӨ-ге пайызбен	-2,40	-2,10	-2,90	-2,00	-2,85
Респубикалық бюджет					
Табыстар, млн.тенге	3626177	4451683	4763395	5179459	5908849
Шығындар, млн. тенге	3860974	4605080	5259434	5700805	6471183

Бюджет тапшылығы (профициті), млн. теңге	-554789	-575972	- 906459,2	-718045	-1081240
Бюджет тапшылығы ЖІӨ-ге пайызбен	-2,50	-2,10	-2,98	-2,00	-2,84
Жергілікті бюджет					
Табыстар, млн.теңге	2407437	2677740	3010924	3284401	3752971
Шығындар, млн. тенге	2330641	2576751	2970873	3233413	3661228
Бюджеттің дефициті (профициті), млн. тенге	6607	-10612	-26193	-25130	-31035
Бюджет тапшылығы ЖІӨ-ге пайызбен	0,03	-0,04	-0,09	-0,07	-0,08
ҚР-на тікелей шетел инвестицияларының кезең ішіндегі жалпы ағымы	19059	26467	28935	24137	...

Ескерту – Қазақстан Республикасы Статистика комитетінің мәліметтері негізінде құрастырылған [4].

Бюджет жүйесінің ағымдағы жағдайын оның негізгі параметрлері: бюджет табыстары, бюджет шығындары, бюджет тапшылығы және осы көрсеткіштердің жалпы ішкі өнімге қатынасы сипаттайды.

Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің деректері бойынша 2015 жылғы 1 қантардағы жағдайына мемлекеттік бюджет табыстары 7321,3 млрд. теңгені құрады немесе атқарылатын бюджетке қатысты 100,5%. Шығындар бойынша бюджеттің атқарылуы 7791,9 млрд. теңгені құрады немесе атқарылатын бюджетке 99,4%. 2014 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда табыстар 14,7%, ал шығындар 13,7% есті. Бюджет тапшылығы (таза бюджеттік кредит беруді және қаржылық активтермен опера-

циялар бойынша сальдоны есепке алғанда) 1086,7 млрд. теңге деңгейінде қалыптасты [5].

Мемлекеттік бюджеттің табыстары соңғы 5 жыл ішінде 1,7 есе артқан. Өз кезегінде мемлекеттік бюджет шығындары осы мерзім ішінде 1,75 есеге артқан. Яғни, бюджет шығындарының табыстарға қарағанда біршама жоғары қарқында өсуі байқалады. Бұл бюджет тапшылығының жоғарылауын түсіндіреді. Бюджет тапшылығының 2010 жылғы шамасын 2014 салыстырғанда шамасы 2 есе артқанын көре аламыз. Бюджет тапшылығының жалпы ішкі өнімге қатынасы 2013 жылы минималды 2 пайызды құрады, алайда 2014 жылы шама қайта жоғарылап, 2,85 пайызға көтерілген.

Әдебиет

1. Қазақстан Республикасының бюджет кодексі.– Алматы: Юрист, 2013.– 160 б.
2. Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігінің ресми интернет–ресурсы. [Электронды ресурс]: <http://www.mfin.gov.kz>, Астана, 2015.
3. Банк терминдері мен ұғымдарының қазақша–орысша сөздігі. / F. Сейітқасымов, Б. Бейсенғалиев, Ж. Бекболатұлы – Алматы: Экономика, 2006.
4. Қазақстан Республикасы Ұлттық Экономика Министрлігі Статистика комитетінің ресми сайты [Электронды ресурс]: <http://www.stat.gov.kz/>, Статистика комитеті, 2015.
5. Ә. Смайилов. Қазақстан Республикасының әлеуметтік–экономикалық дамуы //Ай сайынғы ақпараттық талдамалық журнал// Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитеті – 2015. 1-том.

АННОТАЦИЯ

Бахыт Е. В.,

доктор Ph.D, доцент

Секербай Д. М.,

магистрант

Университет международного бизнеса

ТЕКУЩЕЕ СОСТОЯНИЕ СИСТЕМЫ И НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ БАЗЫ ДЛЯ БЮДЖЕТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Бюджет для каждого государства показывает экономические, социальные и политические цели для выполнения функций денег. Содержание гражданства бюджета, хотя ни один из этих категорий, то есть налоги, займы, убытки и другие, а также внесение изменений в одной социально – экономической формации к другой формации, также они не меняют своё содержание. Именно это понятие бюджета показывает, что это экономическая категория.

Ключевые слова: бюджет, рынок, экономика.

RESUME

Bakhyt E. B.,

Dr. Ph.D, Associate Professor

Sekerbay D. M.,

master's degree

THE CURRENT STATE OF THE SYSTEM AND THE LEGAL FRAMEWORK FOR THE BUDGET OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The budget for each state shows the economic, social and political objectives to perform the functions of money. The content of budget citizenship, although none of these categories, that is, taxes, loans, and other losses, as well as changes in one socio – economic formation to another formation, as they do not change their contents. It is this notion of the budget shows that this economic category.

Keywords: budget, market, economics.

УДК 330.44

Бейсенбаева А. К.,

э.ф.к., доцент

Халықаралық бизнес университеті

ДСҰ ШАРТЫНДАГЫ ТАСЫМАЛДАУ ШЫГЫНДАРЫНЫң ЕСЕБІН ЖЕТИЛДІРУ

ТҮЙІН

Мақалада сауда саласындағы өткізу, тасымалдау – жеткізу үрдісіндегі коммерциялық шығындар құрамының: комиссиялық төлем, делдал ұйымдарға төлем, тауарды сақтау шығындары, жарнамаға және тағы да басқа шығындардың есебін ұйым-дастырудың өзекті мәселелері қарас-тырылған.

Кілтті сөздер: тауар тасымалы, тасымал ықпалдастырығы, материалдық тасқын, тура және жанама шығындар, шығын есебін ұйымдастыру міндеттері.

ДСҰ-ның басты міндеттері халықаралық жүйеде мемлекеттер арасында сауда жөніндегі келісім шарттарды белгілеу және оны қадағалау, мемлекеттер арасында дау дамайларды шешуде көмегін тигізу және сауда саттық қарым-қатынастарды ұйымдастыру болып табылады. Осы қызметтер негізінде ДСҰ-ның 60 аса келісім шарттары қарастырылған – халықаралық коммерция мен сауда саясатының негізгі құқықтық нормалары. Мұндай келісім-шарттардың қағидаларының мүддесін төмендетудің жоқтығы (ұлтқа өз септігін тигізетін және қамтамасыз өтетін нысан), еркін сауда шарттары, бәсекелестіктің кеңейту және дамушы елдерге қосымша жағдайлар жасау жатады.

Бұл келісім бойынша Қазақстан, Беларусь, Ресей Федерациясы ДСҰ-мен осы жылдары жүргізіп келген келіссөздерін қазіргі

денгейінде тоқтатып, одан әрі үш мемлекет келісім жүйесін ЕурАЗЭҚ аясындағы ортақ Кеден одағы арқылы жүргізу арқылы сауда саласында қандайда бір тиуе–өткізу бойынша операцияны жетілдіру жалпы жүйелік тиімділік беруі тиіс. Сондықтан тиуе–өткізу бойынша операцияларды жүйелеу тауар нарығының инфрақұрылымында қолданылуына байланысты нарыққа қа – тысатын барлық шаруашылық субъектілердің жұмысын тиімдірек ету үшін өте қажет. Төмендегі сурет бойынша тауар нарығының инфрақұрылымын тасымалдау ықпалдасуы арқылы жетілдіруді қарастырайық. Тасымалдау белгілердің жүзеге асуы бірлесіп атқаратын бірнеше іс-шараның тиімді орындалуына әкеледі. Сауда саласында тауар нарығының инфрақұрылымының элементтері осы тасымалдау жүйесіндегі өзара әрекеттесіп біргігі қажет үйімдар есебінде болады. Тиуе–өткізу ықпалдасуының келесі негізгі белгілерін көрсете кетейік:

1. Тауар қозғалысының барлық үрдісін, тауарды сатып алушыларға жеткізуге дейін үрдісті онтайландыру ол тасымалдау–тиуе–өткізу бағытын білдіреді.

2. Материалды ағымдарды басқару және бақылау ықпалдасуы, ол басқаруды ықпалдастыру болады.

3. Сауда үйімдарында тұтынушыларға көрсетілетін қызмет кешенімен қоса біртұтас материалдық ағым технологиясы, ол технологиялық қызмет көрсету болады.

Сауда саласындағы тасымалдау қызметі ішкі және сыртқы орталарының өзгермелі жағдайларына тасымалдау жүйені бейімдеу, ол бейімделуші қызмет көрсету түрі болады.

Сауда саласындағы тасымалдау барлық элементтерін үтімді үйімдастыру, олардың өзара қызмет етуін қамтамасыз ету, ол үйімдастырушылық қызмет түрі болады. Тасымалдау ықпалдасуының түрлерін қарастыратын болсақ, үйім ішіндегі ықпалдасу үш бағытта жүзеге асады:

1. Сауда үйімдарының материалды ағымының біртұтас технологиясын өндеуді білдіретін технологиялық ықпалдасу. Ол үйім ішіндегі сауда тасымалдау қызмет-

тінің материалды негізі болып табылады және негізгі тасымалдау, тиуе – өткізу операцияларының технологиялық байланысын көрсетеді. Технологиялық ықпалдасу келесі жағдайларды қамтуға мүмкіндік береді:

- тауарларды әкелудің үтімді тәртібін орнату;
- жүктерді сандық және сапалық қабылдауды уақытылы өткізу;
- жылжымалы құрам мен көтеру–келиктік құралдарды үтімді пайдалану;
- көлік–қойма жұмысшыларының еңбегін тиімді үйімдастыру;
- тауарларды сатып алушыларға жеткізу бойынша көліктердің нақты жұмыс істеуі;
- ыдыстардың жетілдірілген түрлерін және жүктерді буып–түюдің жүйесін қолдану;
- тасымалдау бойынша операциялардың байланыспауынан болатын жоғалтуларды төмендету;
- үйім тұтынушыларына қызмет көрсету сапасын жоғарлату.

2. Материалдық қаржылық және ақпараттық ағымдарды басқарудың ықпалдасын жүйесін құруды білдіретін функционалды ықпалдасу. Ол сауда үйімін өртүрлі қосалқы бөлімдерінің материалдық ағымдарды басқарудағы әлеуетін біріктіреді.

3. Технологиялық және функционалды ықпалдасулар синтезі ретінде болатын кешенді ықпалдасу.

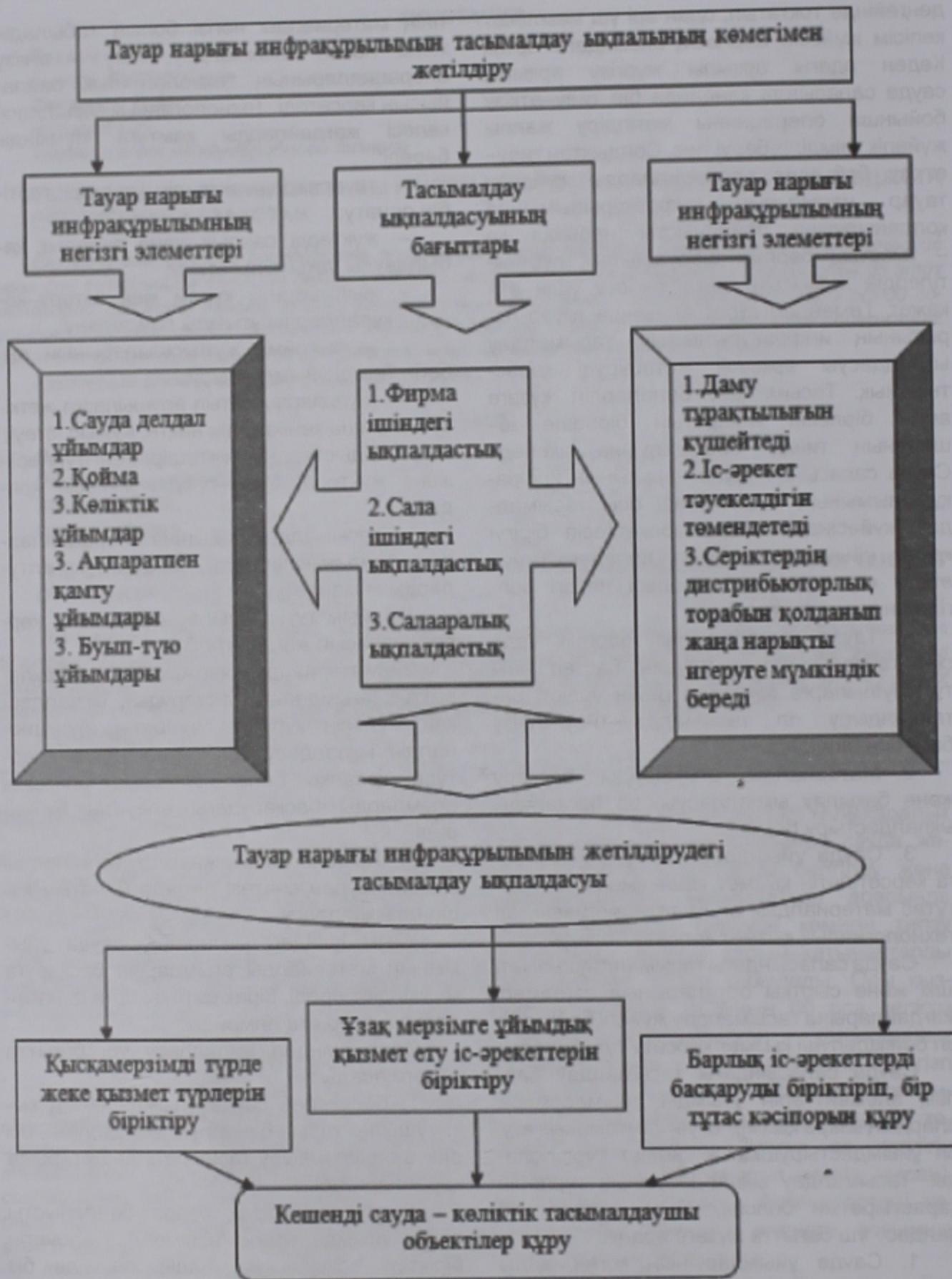
Үйім ішіндегі ықпалдасу сауда үйімінде материалды ағымдарын басқаруға мүмкіндік береді, бірақ сыртқы орта факторларына өсер ете алмайды.

Сала ішіндегі ықпалдасу үш бағытта жүзеге асады:

- 1) бәсекелес сауда үйімдарының қызығушылықтарын біріктіруге негізделген, біз оны шоғырландыру тәсілі ретінде жоғарыда қарастырылғаның.

- 2) тәуелсіз, бірақ өзара байланысты сауда үйімдарының тасымалдау әлеуетін біріктіру арқылы құрылады, оны да біз жоғарыда толық қарастырып өттік.

- 3) көлденең және тұра ықпалдасуын біріктіретін аралас ықпалдасу.

1-сурет. Сауда саласында тауар нарығы инфрақұрылымын жетілдіру шаралары

Тасымалдау ықпалдасуының мәні ұйымда іс-әрекетін біркітіруде. Мұндай біркітірулер нысаны әртурлілігімен ерекшеленеді, көбінесе ол ұйымның мақсатына, қаржылық, техникалық және басқа да мүмкіншіліктеріне байланысты. Яғни, жалпы түрде тасымалдық ықпалдасу нысандарын төмендегідей үш түрде көрсетуге болады:

– жеке немесе бірнеше қызметтер түрін біркітіру, оған жоспарлау, тасымалдау, сатып алу, өткізу және тағы да сол сияқты іс-әрекеттерді қысқа мерзімге (соңғы мақсатқа жеткенге дейін) біркітіру жатады;

– ұйымдық-қызметтік іс-әрекеттерді, мысалы қоймаларды, көлік шаруашылықтарын және басқа да ұйымдастырушылық қосалқы бөлімдерді біркітіру ұзақ мерзімге жоспарланады;

– барлық іс-әрекетті басқаруды біркітіру және біртұтас ұйым құру, яғни өзара бірге жұмыс істеу тиімділігін жоғарылатуға біргүші ұйымдардың экономикалық қызыгуышылығының негізінде болатын делдалдық іс-әрекетті орталықтандыру.

Сауда саласындағы қызмет көрсетуде көбінесе осы турда және көлденең ықпалдауды жүзеге асыру үшін осы іс-әрекетті бақылайтын, координациялайтын және басқаратын біртұтас орган болуы керек. Себебі, саудалау шығындарының есепке алушың жолдарын оңтайландырады.

Сауда ұйымдары тауарларды дайындау және орталық қоймаларға (база) жеткізу шығындарын, оларды сатуға жөнелтуге дейін сату шығындары құрамына кіргізуіне болады.

Сауда ұйымдарының аса маңызды ұйымдастыру шаралары – ол тікелей және жанама шығындарының есебі. Сауда ұйымдарында тікелей шығындарға өткізілетін тауарлардың тиісті түріне тікелей жатқызылатын шығындар жатады. Тауарды сатып алушының тасымалдау қызметіне телеген шығындары, егер олар тауар бағасына енгізілмеген болса, сол сияқты тауарды алуға және өткізуге байланысты қойма шығындары, басқа да шығындар айналым шығындары құрамына кіргізіледі. Тауарды сатып алушының қоймасына дейін

жеткізуге жұмсалған көлік шығыны (егер олар тауар құнына енгізілмесе және жеке төленсе) тікелей шығынға қатысты болады.

Тікелей және жанама шығындар есебін сауда орындары бойынша шығындар есебімен үйлестіру әрбір тауар түрінің рентабельділігі туралы пайдалы ақпарат береді және тиімді баға белгілеуге әкеледі. Ұйым меншікке сатып алған тауарларды сатумен ғана емес, сондай-ақ комиссиялық саудамен айналысқан кезде шығындарды тікелей және жанамаға бөлу пайдаға салынатын салықты дұрыс есептеуде маңызы артады. Пайдаға салынатын салықты дұрыс есептеу мақсатымен сауда ұйымдарының қызмет түрінің әртурлі мәлшерлемелері бойынша пайдаға салынатын салыққа жеке есепті жүргізуі қамтамсыз етуі тиіс. Бұл кезде жалпы өндірістік және жалпы шаруашылық шығындар (мысалы, ұйым дирекциясын және күзетшісін қамсыздандыру, ғимарат және оның ағымдағы жөндеуін қамтамсыз ету, іс-сапар шығындары, еңбекақы төлеу шығындары және т.б.) кірістің жалпы сомасындағы қызметтің әрбір түрінен алған кіріс мәлшеріне пропорциональды түрде бөлінеді.

Сатылатын өнімнің шығындары сатып алушының есебінен өтелетін болса, онда бұndай шығындар 7110 шотында көрсетілмейді, тек қана қосалқы және қызмет көрсететін өндірістер мен шаруашылықтардың қызметтері ретінде есепке алынаады. Өнімнің өзіндік құнының калькуляциясын жасағанда сату бойынша жұмсалған шығындарды тек сатылған өнімнің толық өзіндік құнын және өнімді, жұмыстарды және қызметтерді сатуға байланысты нәтижелерін (табысты немесе зиянды) есептеп шығарған кезде ғана оған жедел түрде назар аударылады.

Демек, өнімді сатуға жұмсалған шығындардың баптары бойынша талдау есебі өнімді сатуға жұмсалған шығындар есебінің тізімдемесінде, яғни ұйым бекіткен баптарының номенклатурасы бойынша жүргізеді. Тауарды өткізуге байланысты келтірілген шығындар ұйымның ерекше қызметтеріне байланысты өзгерістер мен

толықтырулар енгізе алады. Демек, сауда үйімдарындағы тасымалдауға жұмсалған шығындары есебінің негізгі міндеттері болып:

1) үйім өкімшілігін басқару шешімдерін қабылдау үшін ақпаратпен қамтамасыз ету;

2) болашақтағы экономикалық стратегияны қалыптастыру мен пайда болған мәселелерді табу мақсатында нақты шығын деңгейін нормативті және жоспарлы шығындармен салыстыра отырып бақылау;

3) сатуға дайындалған тауарды бағалау және қаржылық нәтижелерді есептеу үшін тауардың өзіндік құнын есептеу;

4) құрылымдық бөлімшелердің өндірістік қызметінің экономикалық нәтижелерін анықтау және бағалау;

5) ұзақ мерзімді сипатқа ие, технологиялық бағдарламалардың өзін ақтауы, өнім түрлерінің пайдалылығы, негізгі құралдар мен өндіріске салынған қаржылық салымдардың тиімділігін арттыру үшін өндірістік қызметті басқару есебінің ақпараттарын жүйелендіру табылады.

Әдебиет

1. Непомнящий Е.Г. Экономика и управление предприятием. Учебник. Таганрог: Изд–во ТРТУ, 2007.
2. Янковский К.П., Мухарь И.Ф. Управленческий учет. М.: 2011. – 368 с.
3. Окулич О.В. Управленческий учет.2014 – <http://www.org.ru>.
4. Управленческий учет: Учебное пособие/ под ред. А.Д.Шеремета. – М.: ИД ФБК–ПРЕСС, 2000 г.

АННОТАЦИЯ

Бейсенбаева А. К.,

к.э.н., доцент

Университет международного бизнеса

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА ЗАТРАТ В СЛУЧАЕ ВТО

В данной статье рассмотрены актуальные вопросы организации учета затрат связанные с отгрузкой и реализацией товаров в сфере торговли которые осуществляют производственную деятельность, имеют право отражать в составе коммерческих расходы на упаковку изделий, комиссионные сборы, уплачиваемые посредническим организациям, затраты на хранение продукции, на рекламу, на представительские и другие аналогичные по назначению расходы.

Ключевые слова: перевозка товаров, интеграция перевозок, материальный поток, прямые и накладные расходы, задачи организация учета затрат.

RESUME

Beisenbayeva A.K.,

Candidate of Economics, Associate Professor

University of International Business

IMPROVING ACCOUNTING COSTS IN THE CASE OF THE WTO

In this article the topical issues of the organization of the accounting of expenses connected with shipment and realization of goods in the sphere of trade which carry out a production activity are considered, have the right to reflect in structure commercial expenses on packing of products; the commission collecting paid to the intermediary organizations; costs of storage of production; on advertizing, on representative and others expenses similar to destination.

Keywords: transportation of goods, integration of transportations, material stream, direct and overhead costs, tasks organization of the accounting of expenses.

УДК 657

**Евескина Ж. Т.,
ага оқытушы**

ПОЛИГРАФИЯ ӨНДІРІСІНДЕГІ ӨNІMNIң ӨZІNDІK ҚұНЫ КАЛЬКУЛЯЦИЯЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ТҮЙІН

Қазіргі заманда полиграфиялық бизнес кең таралған бизнестің түріне жатады. Сондықтан да полиграфиялық өнімдердің өзіндік құндарын тәмендету мәселелері өзекті болып табылады. Бұл мақала полиграфиялық өнімдер бойынша шығындар есебінің және оны калькуляциялаудың өрекшеліктеріне арналған.

Кілтті сөздер: өзіндік құн, калькуляциялау, шығын, полиграфиялық өнім, калькуляциялау обьектісі.

Өнімнің өзіндік құны – бұл өндіріске және өткізуге кететін ақшалай түрдегі шығындар. Мысалы, профессор Палий В.Ф. өнімнің өзіндік құнын оны шығару мен сатудың ақша түріндегі шығындары ретінде айқындаиды [1]. Профессор А. Д. Шеремет неғұрлым кең анықтама береді: «Өнімнің, жұмыстардың және қызметтердің өзіндік құны дегеніміз ресурстардың барлық түрлерінің; негізгі қорлардың, табиғи және өнеркәсіптік шикізаттың, материалдардың, отын мен энергияның, еңбектің, өнімді дайындау және жұмыстарды орындау процесінде, сондай-ақ өндіріс жағдайларын жақсарту мен сақтау, жетілдіру мақсатында тікелей пайдаланылатын ақшалай түрдегі шығындар болып табылады». Өнімнің өзіндік құны, кәсіпорынның өндіру мен айналымға жіберу шығындары бола отырып, табыстар мен шығындарды өлшеудің, яғни өтелімдіктің негізі болып қызмет етеді.

Профессор Вахрушина М. А. «Өнімнің (жұмыстардың, қызметтердің) өзіндік құны өндіріс процесінде пайдаланылған ресурстардың, еңбек құралдары мен заттарының, басқа үйымдардың қызметтерінің құндық бағасы және қызметкерлердің еңбек-

ақысы болып табылады» [2]. Өзгеше сөздермен айтсақ, ол әрбір үйымға өнімді (жұмыстарды, қызметтерді) өндіру және өткізу (сату) қаншаға шығатындығын көрсетеді. Жинақ көрсеткіш ретінде өнімнің өзіндік құнында үйымның қаржылық-шаруашылық қызметтің барлық жақтары көрініс алады. Басқа жағдайлары өзгермегенде, өнімнің өзіндік құнына кіріс деңгейі (көлемі) тәуелді болады. Бұйымдар дайындауда, жұмыстарды орындауда, қызметтер көрсетуде үйим материалдарды, еңбек және қаржылық ресурстарды үнемдірек пайдаланған сайын, өндірістік процесс теңімдірек, кіріс көбірек болады.

Калькуляциялау – бұл барлық тауарлық өнімдердің де, әрі бір бірліктің де өзіндік құнын есептеу. Ол кәсіпорын жұмысын оперативті басқаруда маңызды орын алады, өйткені ішкі резервті дер уақытында ашуға мүмкіндік беріп, оны өнімнің өзіндік құнын тәмендетуге және бәсекеге жарамдылығын арттыруда пайдаланылады. Калькуляцияны өнімнің өзіндік құнын жоспарлауға және өнімнің нарықтағы сұранысын ескеретін негізгі бағасын белгілеуде пайдаланады.

Калькуляцияда өндірістегі өнімнің нақтылай түрін өндіру мен өткізуге, сондай-ақ жұмыс пен көрсетілген қызмет бірліктерін орындауға ақшалай түрде шыққан шығындар жинақталып қорытылады.

Қазіргі заманға әдебиет калькуляциялауды өнімнің жеке түрлері бірліктерінің өзіндік құнын экономикалық есептеу жүйесі деп белгілейді. Калькуляция барысында өндіріске кеткен шығындар, шыққан өнім салымен салыстырылады және өнім бірлігінің өзіндік құны белгіленеді.

Калькуляциялаудың міндеті – шығындардың оны көтеруші бірліктерге, яғни өткізуге, сондай-ақ ішкі тұтынуға арналған өнімнің бірлігіне қанша болатынын есептеу.

Калькуляциялаудың түпкілікті нәтижесі – калькуляцияны ұсыну. Өнімнің, жұмыстың және көрсетілетін қызметтің өзіндік құнын калькуляциялаудың әр түрлі түрін айқындаиды.

Калькуляцияның мына түрлері болуы мүмкін:

– жоспарлы – еңбек шығынының, озық техника мен өндірістің және жұмыстың жақсы үйімдастырылуын білдіретін өндіріс қаржатының озық нормасы негізінде жоспарланған кезеңге жасалады;

– есеп берушілік калькуляция – өнімнің өзіндік құны қасіпорынға төуелді (өндіру, үнемдеу немесе жекелеген ресурстарды артық шығындау бойынша жоспарлы көрсеткіштердің асыра орындалуы немесе кем орындалуы) және төуелді болмайтын (материалдар құнын, амортизациялық аударымдардың нормасын, әлектр энергиясына, жылуға, газға, суға және т.б. тарифін өзгерту) себептер бойынша жоспардан ауытқу мүмкін нақты шығындармен сипатталады;

– нормативті калькуляциялар – ағымдағы жоспарлы калькуляцияның әр түрлілігі болып табылады. Ол шығын есебінің нормативті әдісін қолданатын және өнімнің өзіндік құнын калькуляциялайтын қасіпорында жасалады. Оның негізінде көбінесе қол жеткізген шығын деңгейін сипаттайтын ағымдағы әрекет ететін нормалар жатады. Нормативті калькуляция жоспарлымен салыстырғанда есептік кезеңдегі өнім өндіруге кететін шығын деңгейін әлдеқайда нақты көрсетеді;

– жобалық калькуляциялар – келешекте құрылған жоспарлы калькуляцияның бір түрі болып табылады. Ол күрделі салынмың, жаңа техниканың және технологияның тиімділігін анықтау үшін қолданылады;

– алдын ала жүргізілетін калькуляция – нақты шығын негізінде және он айда немесе төртінші тоқсандағы немесе басқа кезеңдегі болжалдық өнім өндіру мен шығын бойынша есеп айырысрудың басқа кезеңінде алынатын нақты өнім (табыс) негізінде жасалады. Бұл калькуляцияның мәліметтері өнім өндірудің ағымдағы жылдағы нәтижесін алдын ала анықтауда қолданылады.

Калькуляция барысында шығын есебінің объектісін және өнімнің өзіндік құнын калькуляциялау объектісін дұрыс анықтау қажет. Өнімнің өзіндік құнын калькуляциялағанда калькуляциялық бірліктер қолданылады, олар калькуляциялау объектісінің өлшеуіші

болып саналады, әдетте, өнімнің сәйкес түріне арналған техникалық шарттарда немесе стандарттарда және заттай бейнеленетін өнім өндіру жоспарында қабылданған өлшем бірліктеріне сай келуі тиіс.

Калькуляциялық бірліктердің сан түрлілігі нақты жағдай үшін негізделген әдісті талап етеді. Калькуляциялық бірлік сәйкес тұтыну құнын көрсетуге, әр түрлі қасіпорындармен салыстыруға болатындей, баға белгілеу бірліктеріне сәйкес келуі және ең аз шамадағы шығындармен өнімнің өзіндік құнын калькуляциялау үшін қолайлы болуы тиіс. Калькуляциялық бірлікті таңдау жөніндегі ұсыныстар әдетте салалық нұсқауларда көлтіріледі [3].

Калькуляциялауға ең алдымен қатысы бар өндірістік шығындар есебі (өндірістік есеп), калькуляциялаудың алғышарты болып табылады. Өндірістік есеп жүйесінде белгілі бір үлгімен дайындалған ақпарат негізінде ғана өндірісті басқаруда объективті қажетті процесс болып шығатын өнімнің өзіндік құны калькуляциялануы мүмкін.

Шығын есебінің объektісі – қасіпорын өндіріс шығын есебінің талдамалығын үйімдастырудығы объект. Өнеркәсіптерде шығын есебінің объektісі мен калькуляциялау объektісі бір–біріне дәл келеді. Мысалы, тігін өндірісінде шығын есебінің объektісі мен калькуляциялау объektісіне бұйым (сырт және іш киімдер) жатады.

Калькуляциялау объektісі – қасіпорын калькуляциялайтын өнім (жұмыс, қызмет) түрлері. Мысалға, полиграфия өндірісінде есеп және калькуляциялау объektілері бір–біріне дәл келеді.

Қазіргі заманғы калькуляциялау қасіпорын немесе жауапкершілік орталығы қабылдаған жоспарды бағалау негізіне сүйенеді. Нақты калькуляциялау мәліметтері өзіндік құны жөніндегі жоспарлы тапсырмалардан ауытқу себептерін талдау және өзіндік құнды кейінгі жоспарлау үшін, жаңа техника мен заманға лайық технологиялық процестерді және т.б. енгізуіндік экономикалық тиімділігін негіздеу үшін қолданылады.

Калькуляциялаудың қазіргі заманғы жүйелері өзара байланысты көрсеткіштердің

ара қатынасын біршама теңдестірген. Олардың мазмұнындағы ақпарат тек дәстүрлі міндеттерді шешуге жол ашып қана қоймай, мынадай жағдайлардың экономикалық салдарын болжауға мүмкіндік береді:

- өнімді ары қарай шығарудың мақсатқа сәйкестілігін;
- өнімнің ең ұтымды, қолайлы бағаларын белгілеу;
- шығарылатын өнімнің ассортиментін оңтайландыру;
- жұмыс істеп тұрған технология мен станок паркын жаңартудың мақсатқа сәйкестілігін;
- басқару жеке құрамының жұмыс сапасын бағалау.

Кез келген ұтымда калькуляциялау белгілі бір принциптерге сәйкес жүзеге асырылады:

- өндіріс шығындарын жіктеу (нормативті құжаттарға сәйкес);
- шығын есебінің объектісін, калькуляциялау объектісін және калькуляциялық бірлікті белгілеумен;
- жанама шығынды бөлу әдісін іріктеумен;
- шығынды кезеңдер бойынша жіктеумен;
- өндірістің және күрделі қаржы жұмсалымының ағымдағы шығыны бойынша бөлек есеппен;
- шығын есебінің әдісі мен калькуляциялауды іріктеумен.

Өзіндік құнның калькуляциясы өндірістік шығындар есебі мәліметтері бойынша шығарылған өнімнің (жұмыстың, көрсетілген қызыметтің) өзіндік құнның есептеу. Ол есепті ай соңында барлық нақты жасалған міндеттерді есепке алғаннан кейін есептеледі.

Кез келген өнеркәсіптік көсіпорындардағы маңызды мәселенің бірі – өнімдердің өзіндік құнны дұрыс есептеу.

Өнімдердің өзіндік құны көсіпорындарды басқару деңгейін, басшылардың жетекшілік ету қабілетін көрсете отырып, негізгі қорлар, материалдық, еңбек және ақшалай ресурстардың қаншалықты тиімді қолданатыны туралы пікір қалыптастыруға мүмкін-

дік береді. Өнімдердің өзіндік құннының көсіпорын қызыметінің негізгі көрсеткіштерінің бірі болуының тағы бір себебі – өнімдерді дайындау мен сатып өткізу ұйымның жұмсаған шығындарын көрсете отырып, барлық шаруашылық қызыметіне кешенді түрде сипаттама береді.

Яғни өзіндік құнды дұрыс қалыптастыру – олардың нарықтық бағасын, көсіпорынның қаржылық нәтижелерін, өндіріс рентабельдігін анықтауға тікелей негіз болады.

Өнімдердің өндірістік өзіндік құндарын қалыптастыратын полиграфиялық көсіпорындардағы барлық шығындар тәмендегідей элементтерден тұрады.

1. Өндіріске жұмсалған шикізаттар мен материалдардың құндары, бастапқы құны бойынша, бұларға негізінен лак, бояу, жеңілім, қағаз, картон т.б. материалдар мен шикізаттар бойынша шығындар өзіндік құнға қайтарылатын шикізаттарсыз қосылады. Қайтарылатын шикізаттар тәмендегіше бағаланады:

– егерде технологияға байланысты негізгі өндірісте қолданылатын немесе басқа жақта толық құнды материал ретінде сатылатын болса – бастапқы материалдық толық құны бойынша.

– егерде қалдықтар негізгі өндірісте қолданылмай, көмекші өндіріс қажеттіліктеріне немесе мәдени-тұрмыстық мақсаттарға бұйымдарды дайындауға жұмсалса – тәмендетілген бағамен.

2. Өнімдерді дайындау барысында технологиялық мақсаттарға қолданылатын көмекші материалдар шығындары. Мысалы: штамптар үшін пайдаланылатын металдар, орама қағаздар, арасына салатын қағаздар және т.б.

3. Шаруашылық және өндірістік технологиялық мақсаттарға жұмсалатын, басқа жақтан алынған энергияның басқа түрі бойынша шығындар.

4. Фимараттарды жылтыруға, энергияның кез келген түрін жасап – шығаруға арналып, технологиялық мақсаттарға жұмсалатын отынға кеткен шығындар, электр, жылу, сыйылған аяу, оттегі т.б.

5. Тізімдегі және тізімдік емес құрамдағы өнеркәсіптік – өндірістік қызметкерлердің барлық категорияларының негізгі және қосымша еңбек ақысы (жұмысшылар, үйренушілер, инженерлік-техникалық қызметкерлер, кіші қызмет көрсетуші қызметкерлер).

6. Әлеуметтік сақтандыру мақсаттарындағы аударымдар, яғни өндірістік жұмысшылардың еңбекақысы негізінде есептелінетін әлеуметтік сақтандыру қорына бөлінетін аударымдар сомасы.

7. Осы құралдарды қолдану барысында, құндарының бір бөлігін дайын өнімге аударуды білдіретін, негізгі құралдардың амортизациясы.

8. Басқа да шығыстар оларға – өздерінің сипаты бойынша алдыңғы аталған элементтерге тікелей апарыла алмайтын шығындар жатады. Мысалы, қызметкерлер мен жұмысшыларға төленген еңбекақыдан тыс төлемдер, қызмет көрсеткен басқа үйымдарға өндірістік емес сипаттағы жұмыстар мен қызметтер үшін төлемдер, жал төлемдері т.б. Бұл аталған шығындар элементтері жоспарлық смета мен олардың жұмсалуы туралы есепті құрастыруға қолданылады.

Бұл аталған тізім бойынша өндіріске не жіберілгенін ғана білуге болады, ал өндіріс процесінің басшылары үшін бұл шығындардың қайда жұмсалғанын да білу керек. Сондықтан да өндірістік шығындар калькуляциялық шығын баптары бойынша топтастырылады. Ол мынадай шығындар номенклатурасынан тұрады:

- шикізаттар мен материалдар;
- қайтарылатын қалдықтар;
- сатып алынатын бүйімдар мен шала фабрикаторлар;
- техникалық мақсатқа арналған отын мен энергия;
- өндірістік жұмысшылардың негізгі еңбекақысы;
- өндірістік жұмысшылардың қосымша еңбекақысы;
- еңбекақыдан аударымдар;
- өндірісті дайындау мен игеру шығындары;

- құрал жабдықтарды күтіп ұстау және пайдалану шығындары;
- цехтық шығындар;
- жалпы заводтық шығындар;
- ақаудан келген залалдар;
- басқа да өндірістік шығындар;
- өндірістен тыс шығындар [4].

Бұл шығындарға келесідей бухгалтерлік жазбалар беріледі:

Дт 8110 «Негізгі өндіріс»

Кт 1310 «Материалдар мен шикізаттар»

3350 «Еңбекақысы бойынша қысқа мерзімді берешек»

Жанама шығындарға, дайын өнімді өндеудің әртурлі кезеңдерімен байланысты шығындар жатқызылады, атап айттын болсақ, цехтардың бөлім басшыларының еңбекақылары, әлеуметтік мақсаттағы аударымдармен; ғимараттар мен құралжабдықтардың амортизациясы, жұмсалған отын және жарықтандыруға арналған электр энергиясы т.с. шығындарға пропорционалды түрде бөліп таратылады.

Шығындар жұмсалған кезде:

Дт 8410 «Үстеме шығындар»

Кт 3350 «Еңбекақы бойынша қысқамерзімді берешек»

3150 «Әлеуметтік салық»

2420 «Негізгі құралдардың амортизациясы»

1310 «Материалдар»

Бөліп таратылған кезде:

Дт 8110 «Негізгі өндіріс»

Кт 8410 «Үстеме шығындар»

Цехтың өзіндік құны технологиялық құнға кіретін және ағымдағы цехтық шығындардан құралады.

Өндірістік өзіндік құнға цехтық шығындардан басқа кәсіпорынды жалпы басқару шығындары және ақаудан алынатын залалдар қосылады.

Өндірістік өзіндік құннан толық өзіндік құнның айырмашылығы, соңғысына өндірістік шығындарға қоса өнімдерді сатып өткізумен, ғылыми-зерттеу жұмыстарымен байланысты т.с. шығындар қосылады.

Қазіргі уақытта түрлі полиграфиялық кәсіпорындарда калькуляцияның негұрлым елеулі баптары бойынша айырмашылықтар

бар. Бұл полиграфиялық кәсіпорындардың түрлі мөлшерлері мен және мамандандырылуымен, оларда өндірістік базаның болуымен, менеджменттің деңгейімен, түрлі материал үнемдеуші технологияларды пайдаланумен т.б. түсіндіріледі. Мысалы, қызметкерлерінің саны 25 адамды құрайтын, бірнеше бөлмені жалға алып отырған және қазіргі заманғы полиграфиялық жабдықты пайдаланатын шағын полиграфиялық кәсіпорын шығындарының құрылымы толықтай пайдаланылмайтын, моральдық тұрғыдан тозған, пайдалануға жарамсыз жабдықтары бар ірі полиграфиялық кәсіпорын құрылымынан қағидатты түрде алшақтығы бар. Және өзіндік құн құрылымы да тек амортизациялық аударымдар, жалпыөндірістік және жалпышаруашылық шығыстар үлесі есебінен ғана айырма шылдығы болмайды, түрлі меншік нысандарындағы кәсіпорындардағы еңбекке ақы төлеудегі айырмашылық 2–3 есені құрап, кейде тіпті одан да асып түседі. Сондықтан типтік калькуляциялық баптардың номенклатурасы бойынша топтастырылған «орташа салалық» көрсеткіштер нарықтық экономика жағдайларында неғұрлым жалпылама сипатта болады. Зерттеу ірі полиграфиялық кәсіпорындардың қызметіндегі ортақ проблемаларды анықтады, оларға өнімнің өзіндік құнын талдауда үлкен назар аудару қажет.

Ірі полиграфиялық кәсіпорындар қызметіндегі проблемалар арасында негізгі орынды жоғары амортизациялық аударымдар (өзіндік құнның 10–12% дейін) және өндірістің төменгі деңгейде жүктелуі жағдайында ғимараттар мен басқарма аппаратын ұстауға арналған елеулі шығыстар (20–23%) алады. Екінші проблема техникалық және технологиялық мақсаттарға жұмсалатын электр энергиясы шығыстарын бақылаудың өте қажеттілігіне

байланысты, олар өзіндік құнның 6–7% құрайды. Ұсынылып отырған тізбеде ғимараттар мен жабдықтың амортизациясы; ғимараттар мен басқарма аппаратын ұстау; техникалық және технологиялық мақсаттарға жұмсалатын электр энергиясы сияқты баптар дербес топтарға бөлінген. Мұндай бөлініс ірі кәсіпорындар үшін бұл шығыстардың жүктемесі экономикалық жүктемесін түсіндіріледі. Мысалы, басқару аппараты амортизациялық аударымдар мөлшерін тиімді бақылай алмайды және тек ғимараттар мен басқару аппаратын ұстау шығыстарына ішінара әсер ете алады, сонымен қатар олар ірі кәсіорындар үшін жалпыөндірістік шығыстардағы елеулі үлесті қалыптастырады. Демек, өзіндік құн құрылымына талдау жасағанда оларды дербес баптар ретінде бөлектеген және жалпыөндірістік шығыстарды қарастырғанда шағындау, алайда реттеуге келмейтін, жалпыөндірістік шығыстар бағын қалыптастыратын шығыстарға наzar аударған жөн. Техникалық және технологиялық мақсаттарға арналған электр энергиясы шығыстары болса, керісінше, шартты–айнымалы болып табылады, және оның үстіне бақыланатын өндірістік шығындар ішінде ең елеулісі болып табылады. Оларды дербес топқа бөліп шығару оларың қалыптастырылуына бақылау жүргізуі қүшеттүге мүмкіндік береді. Түрлі ауқымдағы полиграфиялық кәсіпорындар өнімдерінің өзіндік құнның құрылымын талдау дәл осы шығыстардың жоғары үлесінің өзі, әдетте, ірі кәсіпорындар өнімінің өзіндік құнның құрылымын ерекшелеп тұратындығын көрсетті. Сондықтан оларды дербес топтарға бөлектеу түрлі ауқымдағы полиграфиялық кәсіпорындар өнімдерінің өзіндік құнның құрылымына салыстырмалы талдау жасап, тиісті шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Әдебиет

1. Палий В.Ф. Основы калькулирования.– М.: Финансы и статистика, 2007.–288 с.
2. Вахрушина М.А. Бухгалтерский управленческий учет: учебник.– М.: Финстатинформ, 2000.–512с.
3. Тайгашинова К.Т. Басқару есебі. Оқулық: Алматы: «ЛЕМ баспасы» ЖШС, 2011. – 332 бет.

4. Гусев К.В., Королева Е.Н. Журнал «Бухгалтерский учёт в издательстве и полиграфии» 2015 год. №2. «Порядок списания стоимости полиграфических материалов в бухгалтерском и налоговом учете» Гусев К.В., Королева Е.Н. Стр. 37–41.

АННОТАЦИЯ

Евескина Ж. Т.,
старший преподаватель

ОСОБЕННОСТИ КАЛЬКУЛИРОВАНИЯ СЕБЕСТОИМОСТИ ПОЛИГРАФИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ

Полиграфический бизнес в современном мире является одним из широко распространенных. В связи с этим вопросы снижения себестоимости полиграфической продукции являются актуальными. Данная статья посвящена особенностям учета затрат полиграфической продукции и калькуляции.

Ключевые слова: себестоимость, калькулирование, затраты, полиграфическая продукция, объекты калькуляции.

RESUME

Eveskina Zh.T.,
Senior lecturer

THE FEATURES OF COST CALCULATION OF PRINTING PRODUCTS

Printing business is one of the widely common in modern world. In this regard, issues of the cost reduction of printing products are relevant. This article is devoted to the features of cost accounting and calculation of printing products.

Keywords: Prime price, calculation, cost, printing products, objects of calculation.

УДК 336

Mazhirov A. M.,
Senior Lecturer
Department of trading operations specialist
JSC Citibank Kazakhstan

UNDERSTANDING MUTUAL FUNDS AND THEIR SITUATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

RESUME

This article first of all gives us the clear understanding on mutual funds as one of the main financial instruments that commonly used in western countries and gaining momentum in our country as well. Second of all, situation of mutual funds in the Republic of Kazakhstan as one of investment methods along with bank deposits will be discussed depth.

Key words: mutual funds, diversification, liquidity, affordability, investment, stock.

«How many millionaires do you know who have become wealthy by investing in savings accounts? I rest my case».

Robert G. Allen

Mutual Fund – is the form of collective investments of many investors, managed by financial managers with the aim to invest in securities, namely as stocks, bonds and other analogous assets. Since they take a fully responsibility in managing those assets, decisions in terms of selling, buying and investing will be also done by them. Investing in mutual funds gives numerous benefits for investors, in particular for small investors with small capital, since they would have an access to invest in portfolios of securities, bonds and equities, which are diversified and managed by professional fund's managers.

For some investors, mutual funds provide an attractive investment choice because they generally offer the following features:

- Professional Management—Professional money managers research, select, and monitor the performance of the securities the fund purchases.

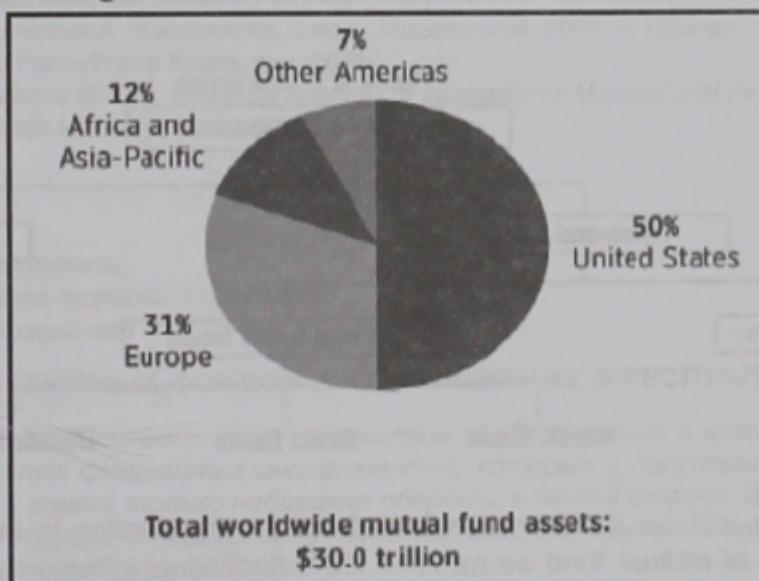
- Diversification—Diversification is an investing strategy that can be neatly summed up as “Don’t put all your eggs in one basket.” Spreading your investments across a wide range of companies and industry sectors can help lower your risk if a company or sector fails. Some investors find it easier to achieve diversification through ownership of mutual funds rather than through ownership of individual stocks or bonds.

- Affordability—Some mutual funds accommodate investors who don’t have a lot of money to invest by setting relatively low dollar amounts for initial purchases, subsequent monthly purchases, or both.

- Liquidity—Mutual fund investors can readily redeem their shares at the current NAV—plus any fees and charges assessed on redemption—at any time [3].

Historically, mutual fund was originated in Europe, however, these days US mutual fund industry grows faster than in other regions of the world. Therefore, today the US mutual fund market is considered as the largest market in the world (see Figure 1) [2].

Figure 1: Total worldwide mutual funds assets

Source: International Investment Fund Association

Figure 1 illustrates that from total worldwide mutual fund assets 50% belongs to the US, while whole Europe takes only 31%, other 12% and 7% respectively belong to Africa-Asia Pacific and other American countries.

Mutual fund industry in Kazakhstan has a relatively recent history. The first mutual funds in our country were opened in 2004 which contributed the adoption of the law about "About Investment Funds" in that year. The Law determines three kind of investment funds: mutual funds, real estate funds and equity funds.

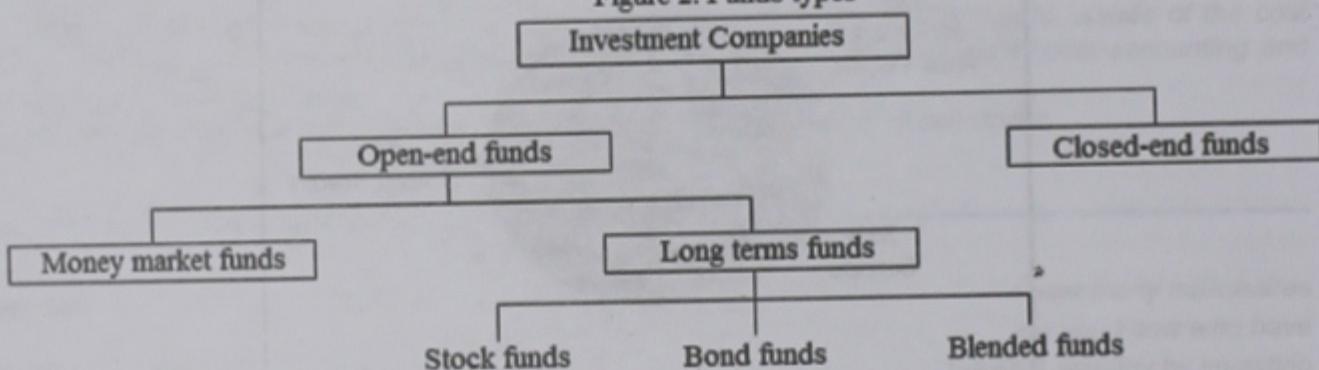
Mutual fund is the collection of money owned by share holders and which is under management of a management company. The money is transferred into funds as payment for shares, and other assets acquired as a result of their investment. During the initial issue of shares the management company sells shares at the nominal value in order to form the minimum size of mutual fund. After the management company collected needed funds, shares can be bought by investors at the current value of share, which is calculated as the net asset val-

ue divided by the number of outstanding shares [1]. According to above mentioned law, mutual funds in Kazakhstan must act in the following forms: open-end funds and closed-end funds. The difference is very important. Whenever you invest in a mutual fund, you do so by buying shares in the fund. However, how shares are bought and sold depends on which type of fund you are considering. With an **open-end fund**, the fund itself will sell new shares to anyone wishing to buy and will redeem shares from anyone wishing to sell. When an investor wishes to buy open-end fund shares, the fund simply issues them and then invests the money received. When someone wishes to sell open-end fund shares, the fund sells some of its assets and uses the cash to redeem the shares.

As a result, with an open-end fund, the number of shares outstanding fluctuates

through time. An investment company that stands ready to buy and sell shares at any time. With a **closed-end fund**, the number of shares is fixed and never changes. If you want to buy shares, you must buy them from another investor. Similarly, if you wish to sell shares that you own, you must sell them to another investor. An investment company with a fixed number of shares that are bought and sold only in the open stock market. Thus, the key difference between an open-end fund and a closed-end fund is that, with a closed-end fund, the fund itself does not buy or sell shares. In fact, as we discuss below, shares in closed-end funds are listed on stock exchanges just like ordinary shares of stock, where their shares are bought and sold in the same way. Open-end funds are more popular among individual investors than closed-end funds (see figure 2) [6].

Figure 2: Funds types

The main driver will be the increase in peoples' awareness of mutual fund as an investment vehicle, and its comparative advantages. This effect is expected from Program of increasing investment culture and financial literacy in the Republic of Kazakhstan (2007–2011), within which Regional Financial Centre of Almaty organizes free seminars about financial instruments. In addition, there are tax benefits for shareholders of mutual funds. According to the Article 156 of Tax Code of the Republic of Kazakhstan individuals do not pay personal income tax on the dividends of mutual fund's shares. Also the capital gain from mutual fund's share (buyout) is not taxable. However, if an individual sells his or her share of mutual fund in the secondary market, the capital gain

from the transaction is taxable at the rate of 10% (individual income tax) [4, 5]. For a quite long period, this segment of the economy developed rapidly, but the financial crisis that began in 2008 has delayed this successful flight of mutual funds. The current condition of the mutual funds market is far from its pre-crisis condition, nevertheless, according to experts not far off its renaissance. Management Company of a mutual fund needs to invest money in some financial instruments. So, by providing favorable environment for mutual funds management companies can become active participants in the stock exchange market of Kazakhstan and as a result, develop the market. Consequently, through investing in stocks and bonds of Kazakhstani issuers, manage-

ment companies of mutual funds provide additional investments to them, so in general they contribute to the economical development of Kazakhstan. In addition, mutual funds are alternative investment tools for people. So, they can be useful for Kazakhstani people, since they widen the choice of investments besides the most spread tool as deposits at banks.

As a summary we can conclude that, the development of mutual funds as an institutional investor makes a valuable contribution to development of domestic financial market. Taking into consideration the importance of the latter

result for Kazakhstan (in particular development of stock exchange market), it can be expected that benefits provided by Government to investors in mutual funds will move on in the future. Consequently, management companies will attract more funds to their mutual funds. Additionally, management companies gained valuable experience of crisis, and after crisis only strongest ones keep operating. Thereby, I deeply expect that the development of mutual funds in Kazakhstan will have a qualitative growth in the future which in turn leads to the increase in general economy of our country..

References

1. Закон Республики Казахстан N 576-2 «Об инвестиционных фондах» от 07.07.2004.
2. Investment Company Institute, Mutual Fund Fact Book, 2000, p. 41.
3. U.S. Securities and Exchange Commission, SEC Pub. 002 (2008/2007) *Mutual funds guide for Investors*. Washington: Office of Investor Education and Advocacy
4. Bodie Z., Kane A., Marcus A. Investments, 5 ed. – McGraw-Hill, 2008. – 1054 p.
5. Налоговый Кодекс Республики Казахстан, 2011.
6. Boudreaux and Suzanne (2007), *Empirical Analysis of International Mutual Fund Performance*, International Business & Economics Research Journal, 6, 19–22.

АННОТАЦИЯ

Мажиров А. М.,

старший преподаватель,
специалист отдела торговых операций
в АО Ситибанк Казахстан

ПОНИМАНИЕ ВЗАЙМНЫХ ФОНДОВ И ИХ ПОЛОЖЕНИЕ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Эта статья в первую очередь дает нам четкое представление о взаимных фондах в качестве одного из основных финансовых инструментов, которые с популярностью используются в западных странах и также только набирают обороты в нашей стране. Во-вторых, ситуация взаимных фондов в Республике Казахстан в качестве одного из инвестиционных методов наряду с банковскими депозитами будут обсуждаться детально.

Ключевые слова: паевые инвестиционные фонды, диверсификация, ликвидность, доступность, инвестиция, акция.

ТҮЙИН

Мажиров А. М.,

ага оқытушы,
сауда-саттық операциялары маманы бөлімі
АҚ Ситибанк Қазақстан

ПАЙ ҚОРЛАРЫНЫҢ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ОЛАРДЫҢ ЖАҒДАЙЫН ТҮСІНУ

Бұл мақала бірінші кезекте батыс елдерінде улken сұраныспен қолданылып, біздің елімізде өнді қарқын алып келе жатқан қаржы құралдарының бірі пайлық инвестициялық қорларға толық анықтама беріп, екіншіден осы пайлық қорлардың Қазақстан Республикасындағы жағдайы мен банктік салымдарымен қатар инвестициондық әдіс ретіндеғі ролі толығымен талқыланады.

Кілттің сөздер: пайлық инвестициялық қорлар, әртаратандыру, өтімділік, қолжетімділік, инвестиция, акция.

УДК 339

Аубакирова И.А.,
экономика магистрі
Халықаралық бизнес университеті

ҚАЗАҚСТАНДА ЛИЗИНГТІК ҚЫЗМЕТ НАРЫҒЫНЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАГДАЙЫ

ТҮЙІН

Бұл жұмыста Қазақстандағы лизингтік қызмет нарығының ағымдагы жағдайы қарастырылған. Шағын және орта бизнес саласында атапған мәселелер шешімінің басты механизми – лизинг болып табылады.

Кілтті сөздер: лизинг, нарық, шағын және орта бизнес

Қазақстанда лизингтік қызмет нарығы 2000жылдан бастап белсенді түрдедамыды. Бұған байланысты лизингтік келісімдердің 100% мемлекеттің қатысуымен құрылған лизингтік компанияларға тиді. Ол компаниялардың құрылу себептерінің бірі үкімет жасаған ауылды жердегі әлеуметтік мәселелерді шешу бағдарламасы болып табылады.

Қазіргі кезде Қазақстанда қаржы нарығының бір секторы – лизингтік қызмет нарығы. Егер 2001 жылы 5 лизингтік компания жұмыс істесе, 2008 жылы олардың саны 20 болып, оның ішінде 15 белсенді түрде жұмыс істейді. Лизинг қызметінеде бүгінгі күні көптеген мәселелер туындалып отыр.

Лизингтік қызметтің дұрыс қорғалмауына байланысты, Лизингтік заң актілердің қорғалмауына байланысты кейбір лизингтік компаниялар жабылып қалуыда, мысалы АТФ лизинг, БТА лизинг және т.б.

2000 жылдың басынан қарастыратын болсақ, керісінше айтуға болады. 2003 жылы лизинг көлемі 2002 жылмен салыстырғанда 4 есе өскен, яғни 85 млн. АҚШ долларын құраған. 2004 жылдың осы кезеңін қарастырсақ 3 есеге көбейген, яғни 150 млн. АҚШ долларын құраған. Лизинг шағын және орта бизнес үшін жақсы мүмкіндіктер ашады: келісім бойынша минималды лимит сомасы тәмен, сонымен

бірге лизингтің пайыз мәлшерлемесі де тәмендеуде.

Еліміздегі үлттық нарықтың дәлдігіне және даму спецификасынан тәуелді. Әрбір елдердегі бухгалтерлік есеп жүргізуінде қолданылынатын стандарттары. Лизинг нысанының алуан түрлілігіне байланысты отандық және шетел авторлар негізгі түрі ретінде қаржылық және оперативтік лизингті таниды, оларға лизингтің қалған түрлері бөлінеді.

Лизингтің барлық түрлеріне тән отандық ғалымдар лизингті сипаттайтын негізгі нышандар белгіледі:

- қатынастың жаңа субъектісінің пайда болуы – мүлікті өндіру–сатушысы;

- лизинг берушінің лизингке арнайы өткізуге сатып алған мүлік, сонымен қатар мүлік пен сатушыны тандау құқығы лизинг алушыға жатады.

- Мүліктің сапасы, оның жинағы бойынша наразылық, кепілді мерзім ішінде кемшіліктерді жою бойынша талапты мүліктің сатушысына тікелей ұсыну, яғни лизинг жабдығының өндірушісіне, ал лизинг беруші бұндай жағдайда ешқандай жауаптылық көтермейді.

Лизинг мүлікті қабылдау–өткізу актісіне қол қойылғаннан кейін мүліктің кездейсоқ бұзылуының барлық тәуекелі лизинг алушыға көшеді. Осы ерекшеліктермен қатар, еліміздегі лизингтің келесі сипаттамалары белгіленеді:

- лизингтік шарт нормативтік шарттан аз мерзімге жасалады, сондықтан да лизинг беруші өзінің барлық шығындарын бір лизинг алушының түсінен лизингтік төлемдер есебінен өтеуді ескермейді;

- лизингке лизинг алушының өтінімі бойынша арнайы сатып алғанған емес, лизинг берушінің қолындағысы өткізіледі;

- лизингтік мәміле екіжақты–сипатталады лизинг беруші–лизинг алушы;

- мүлік лизинге көп есе өткізіледі;

- лизингтің шарты аяқталғаннан кейін мүлік лизинг берушіге жаңа шарт қол қою және лизинг алушы сатып алу мүмкіндікпен қайтарылады.

Кесте 1 – Қазақстан Республикасының аумағында қолданылатын лизингтік сипаттама

Қатынастардың мазмұны	Сипаттамасы
Меншіктік құқық	Мүлік лизинг берушінің меншігі болып табылады
Лизинг алушының құқығы	Шартты мерзімінен бұрын тоқтату және лизинг берушіге мүлікті қайтару
Мүлікті қайтару кездегі қатынас	Лизинг алушы белгіленген күнге шартта көрсетілген мүлік құнының айырмашылығын өтейді /мүліктің болжамдалған қалдық және жою бағасы арасындағы айырмашылық.
Лизингтік төлемдердің жүктемесі	Жоғары, өйткені лизинг беруші жүргізетін сервистік қызмет көрсету бойынша барлық шығындар жатады.
Лизингтік мәмілердің мерзімі	Мүлік тозу кезеңінен елеулі қысқа бір реттік, маусымдық.
Қасиеттері	Қаржы болмаған жағдайда лизинг алушы мерзімін ұзартып мүлікті пайдаланады
Лизинг берушінің тәуекелі	Мүлікті бұзған жағдайда оның құнын өтеу
Лизинг алушының кепілі	Мүліктің белгіленген қалған құнын шарттың мерзімі аяқталуына дейін қамтамасыз ету.
Ескерту – пайдаланылған әдебиеттер негізінде автормен құрастырылды	

ҚР арнайы заң актілеріне сүйенсек, лизинг жүргізу кезінде лизинг алушыға келесі факторлар тартымды болып табылады:

- кәсіпорынның өндірістік қуаттылығын көбейтүмен өндірістің рентабель-ділігін көтеруге мүмкіндік беретін технологиялық жаңалықтары бар жаңа мүлік алу мүмкіндігі;
- мүліктің иелену құқықсыз тозудың жоғары қарқынымен мүліктің ұзақ емес уақытқа пайдалану;
- мүліктің моральды тозуы бойынша минималды тәуекелдер;
- салықтық міндеттемелердің төмендеуі;
- жабдықты ұсташа бойынша шығындардың болмауы;
- лизингтік жабдықтардың арнайы техникалық қызмет көрсетуін алу мүмкіндігі;
- лизингтік мүліктің алғашқы құнын жабусыз оның пайдалануынан табыс шығару мүмкіндігі;
- жабдықты қысқа мерзімде пайдалану кезінде нарықтың өзгеріп отырған конъюнктурасына оралымды қатынас.

Еліміздегі оперативтік лизингтің аталған ерекшеліктері ауыл шаруашылық, транспорт, тау-кен өнеркәсіп, құрылыш сияқты салаларда оның таралуын белгілейді.

Елімізде қаржылық және оперативтік лизингті салыстыру кезінде лизинг алушы үшін лизингге сұраныс болмаған жағдайда лизинг объектісінің қалған құнын өтеу бойынша тәуекел өсі бастайды. «Сондықтан да, біздің ел тұрған лизинг бизнесі дамуының бастапқы кезеңінде лизинг берушілерінің мүдделеріне мүлікті толық амортизация кезеңіне жақын мерзімге беру нысаны жауап берер еді, яғни лизинг. Бірақ та, бұл жерде егер де кепіл беру және қамтамасыз етудің әрекетті және сенімді механизмдері араласпаса несие берудің қысқа мерзімді құралы ретінде оперативтік лизингке мүддемелілік білдірген лизингтік компания мен несие беру мекемелер мүдделерінің қайшылығы байқалады. Бірақ та, қазақстан экономикасының жағдайларында оперативтік лизингті жүзеге асыру механизмдері әлі әзірленбеген, оны жүзеге асыру үшін заң және құқықтық негіздер жоқ.

ҚР-дағы жиі қолданылатын лизингтердің қорытындылары бойынша олардың айырмашылықтары айқындалды.

Кесте 2 – Отандық лизингтің үйымдастыру кемшіліктері мен артықшылықтары

Қаржылық лизинг		Оперативтік лизинг	
1	2	3	4
Артықшылықтары Амортизациялық шығындар және мүлікке салық салу клиентке жүктеледі	Кемшіліктері Өте қауіпті операция / төуекел мүлік жоғалу салдарынан пайда болуы мүмкін/	Артықшылықтары Мүлікке құқық лизингтік компа-нияда қалады.	Кемшіліктері Мүлік ұстау үшін қосымша шығын–дарды талап етеді /қосымша шығын–дар/
Төуекел бойынша, сондай–ақ техникалық қызмет көрсету бойынша жауаптылықты клиент көтереді	Клиенттердің қаржылық жағдайын белгілеу бойынша жұмысты талап етеді.	Мүлік бақылау мүмкіндігі	
Лизингтік төлемдер өнімнің өзіндік құнына жатады	Бірінші үлкен жарна	Бірінші үлкен арна жоқ	Өзіндік құнға лизингтік төлем–дер жатпайды.
Табыс салық бойынша женілдіктер		Персоналмен және қызмет көрсетумен лизинг ұсыну мүм–кінділігі	Табыс салығы бойынша женіл–діктердің болмауы

Ескерту – пайдаланылған әдебиеттер негізінде автормен құрастырылды

Лизингтің түрлерін зерттеу қазақстан нарығының жағдайларында олардың нәтижелі пайдаланылуының механизмдері мен теориялық негіздерін зерттеу мақсатында олардың маңызды сипаттамалары мен ерекшеліктерін тереңірек үгіну үшін қажет. Лизингтік механизмді белсенді ендіру Қазақстан экономикасының барлық барлық барлық Қазақстандағы лизингтік қатынастарды басқару тетіктерін жетіл–діру, реттеу жолдарын дамыту, лизингтік келісімдердегі тәуекелділіктерді ескерпе отырып лизингтік қатынастарды басқару мәселелері мен Қазақстандағы лизингтік қатынастарды басқару тетіктерін жетіл–дірудің нақты жолдарын көрсетуге болады. Тәжірибе көрсетіп отырғандай, экономикалық қатынастардың дамуының қазіргі кезеңінде лизингтік қатынастарды белсенді түрде пайдалану қажеттіліктерін айтып қана қоймай, сонымен бірге, осы қатынастарды білікті түрде басқаруға да өте көп көніл бөлу керек.

Қазақстандық лизингтік компаниялардың негізгі категорияларға бөлуге болады:

- банкімен құрылған компаниялар;

- коммерциялық құрылымдармен құрылған және жергілікті әкімшілікпен қолданатын компаниялар;

- мемлекетпен құрылған және қаржылындыратын компаниялар.

Ыңдарының дамуына және құрылымдық қайта құруға әрекеттеседі, басқа елдермен байланыстардың кеңейтудің факторларының бірі болады. Осы негізде келесіде лизингтік операциялардың механизмі қарастырылады.

Лизингтік компаниялар мен ассоциациялар жұмыс істеуінің экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін лизинг бойынша зандық және нормативтік базаны жетілдіру бойынша шаралар қолдану, лизингтік қатынастарға барлық қатысуышылардың мұдделерінің жақындауы үшін жағдай жасау керек.

Қазіргі уақытта банктік жүйе экономиканы лизинг арқылы несиелеуге дайын, бірақ та бұл жерде нарықта тұрақты сұранысы бар өнімдерді шығару бойынша жобалар қажет. Осыған банктердің объективтік себептері бар: есеп–шоттарында іздеп алғатын немесе қысқа мерзімді депозиттерге иелене оты-

рып, олар салымшыларды төуекелді ұзак мерзімді жобаларға қатыстырып, олардың қаржыларын төуекел ете алмайды. Бұндай жағдайда, мемлекеттік қолдау қажет. Үшінші тарап – нарықта жақсы беделі бар фирма кепілгер бола алады. Шет елдерінің тәжірибелері бойынша мемлекеттік қолдау

тікелей кепілді зайдар арқылы жүзеге асырылады. Тікелей зайдар өте төмен пайыздық жүктемемен белгілі мерзімге шағын фирмаларға беріледі. Кепілді зайдар несие беруші–лерге заемдық капиталдың 90 пайзына дейін мемлекеттік кепіл беріледі.

Әдебиет

- Сайденов А. Операция "Лизинг" // Казахстанская правда, Алматы–2002г.
- Карп М.В., Махмутов Р.А., Шабалин Е.М. Финансовый лизинг на предприятиях, Москва–2004 г.

АННОТАЦИЯ

Аубакирова И.А.,

магистр экономики

Университет международного бизнеса

ЛИЗИНГОВЫЕ УСЛУГИ КАЗАХСТАНА В ТЕКУЩИХ РЫНОЧНЫХ УСЛОВИЯХ

В данной работе рассмотрены лизинговые услуги Казахстана в текущих рыночных условиях.

Главный механизм в решении малого и среднего бизнеса это – лизинг.

Ключевые слова: лизинг, рынок, малый и средний бизнес.

RESUME

Aubakirova I.A.,

magister

University of International Business

KAZAKHSTAN LEASING SERVICES IN THE CURRENT MARKET CONDITIONS

In this paper we consider leasing services in Kazakhstan under current market conditions. The main mechanism for addressing small and medium business is leasing .

Keywords: leasing , market, small and medium business.

УДК 302

Tushmayeva Zh.,

Master of Science, Senior Lecturer

University of International Business

OVERVIEW OF THEORIES ON EXECUTIVE COMPENSATION: OPTIMAL CONTRACTING, MANAGERIAL POWER VIEW AND STEWARDSHIP THEORY

RESUME

CEO pay is a complex and contentious subject that is intensely debated among scholars. Recent studies on executive compensation strives to find an answer on the question "What determines the

level and the structure of CEO remuneration?" Some asserts that executive pay is determined by optimal contracting that encourages managers to act in the best interests of shareholders and to enhance firm value, while others argue that dramatic increase in the level of CEO pay is simply the result of rent extraction ability of managers who possess the power over the pay-setting process. The aim of this study is to provide an overview of alternative theories that can explain executive compensation.

Key words: CEO compensation, corporate governance, agency theory, optimal contracting, managerial power, stewardship theory.

Chief executive officer (CEO) compensation is one of the most complex and controversial subjects that is extensively discussed in academic literature, as well as among regula-

tors and practitioners. Systematic investigation in this field spans diverse range of disciplines, including economics and finance, strategic management as well as organisational sociology and psychology. While research on executive remuneration constantly grows filling the gaps with new evidence, there remains a lack of consensus regarding the primary force that creates particular patterns in executive compensation practices. Some researchers examine the relationship between CEO compensation and firm performance, others concentrate on firm size. There are studies that associate CEO pay with organisational strategy and industry environment. Some scholars emphasize the role of managerial power in pay-setting process, while others advocate for the importance of social and psychological explanations. The particular interest of this study is the overview of theories that stress the importance of corporate governance system in setting and monitoring CEO compensation.

The importance and role of sound corporate governance and adequate executive compensation are emphasized in the framework of national economic modernization. In the context of principal–agent relationships, where shareholders authorize managers to act on their behalf and there exists the conflict of interest due to separation of ownership and control, corporate governance system serves as a mediator to alleviate the severity of agency problem within a firm. Strong corporate governance system should be based on vigilant board of directors that is responsible for the control decisions and monitoring the management, as well as adequate ownership composition that is aimed at the alignment of conflicting interests and encouraging additional monitoring and control over management [1].

Agency Theory and Corporate Governance

Major strand of academic literature, regulatory framework and implementation by practitioners that are referred to corporate governance and CEO compensation are based on and affected by agency perspective. Jensen and Meckling (1976) are the fathers of agency theory and scientific corporate governance. By

introducing their economic "theory of the firm", which is essentially the theory of firm ownership structure, the researchers show how separation of ownership and control grows into agency problem, identify the costs associated with agency problem and point out who and for what reasons incur these costs [2]. In the centre of agency theory, there is a private firm or corporation, which "serves as a nexus" of contracting relationships between different parties involved in a firm's activity. The principal, otherwise shareholder, is a supplier of capital to firm, whereas the agent, otherwise manager, is a labour supplier whose actions and decisions should be directed on firm value maximization [3].

Principal–agent relationships presume delegating certain decision-making responsibility to managers, such that they act on the behalf of shareholders. Generally, these relationships are defined as the conflict of interest. Indeed, assuming that both shareholders and managers are utility maximizing agents, it is reasonable to believe that managers are stimulated by their own benefits and interested in increasing their personal wealth, rather than maximizing value of the firm (Figure 1). The conflict of interest between managers and shareholders gives rise to agency problem, particularly when it is difficult to monitor the managers' actions and decisions.

Consequently, agency theory is focused on the resolution of agency problem and ensuring that managers are encouraged to maximize shareholder value. Importance to control agency problem arises whenever managers have insufficient wealth interest as the residual claimants, and hence are more likely to drift from shareholder value maximization [4]. This is the point where the corporate governance system comes into effect, aiming to mitigate the divergence of the decisions undertaken by managers from shareholders' interests. Thus, from the agency theory perspective, the primary goal of corporate governance can be formulated as dealing with "the ways in which suppliers of finance to corporations assure themselves of getting a return on their investment" [5, p.737].

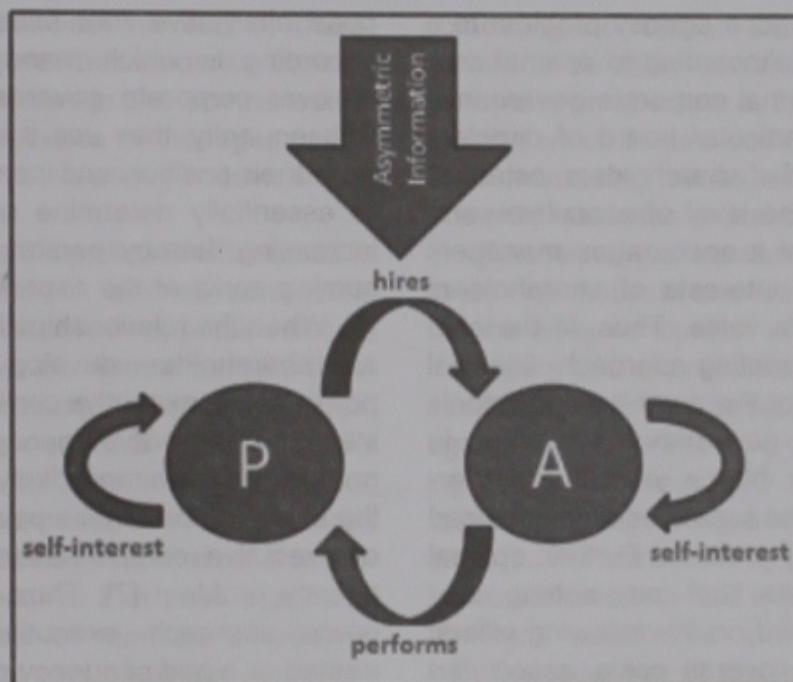

Figure 1. Agency Theory Framework

The analysis of corporate finance literature reveals that it has been long since the issues related to corporate governance are examined, discussed and debated in order to define the concept of corporate governance. Consequently, the literature offers numerous definitions and despite the fact that each definition is distinguishable due to particular features, it is still possible to trace common lines across all interpretations of corporate governance. First of all, corporate governance is always associated with the presence of the conflict of interest between different classes of agents within a firm arising from separation of ownership and control. Second, agency problem cannot be addressed through complete contracts between capital and labour suppliers due to the substantial transaction costs that such contracts entail. Finally, the existence of the above stated issues pre-determines the importance of corporate governance, which sets appropriate mechanisms for the regulation of agency problem. Those mechanisms should be designed such that to limit the self-serving managerial behaviour, minimize arising agency costs and protect the shareholders' interests through monitoring and aligning the managers' activity [4].

Compensation contracts adopted for the remuneration of chief executives can serve as one of the tools to reduce agency problem. Along this way, shareholders can motivate managers to act in their best interests by offering the compensation contracts that closely tie managerial rewards and firm performance, such that the pay is conditional on performance. Creation of adequate incentives for managers allows to constrain the deviation of their decisions from shareholders' interests. Thus, in the context of agency theory, the alignment of interests between two main classes of agents through the establishment of proper financial incentives is primary objective of executive compensation.

Optimal Contracting Approach and Managerial Power View

Subsequently, the conventional agency model has been extended to a number of theoretical perspectives that seek to explain the relationship between compensation arrangements and agency problem. Two major theories in this field are optimal contracting approach and managerial power view.

Even though there is no perfect compensation contracts that could precisely align the conflicting interests, optimal compensation ar-

rangements can reduce agency problem to a substantial degree. According to optimal contracting theory, internal corporate governance mechanisms, in particular board of directors acting on the behalf of shareholders, establish the structure and the level of executive compensation such that it encourages managers to act in the best interests of shareholders and to enhance firm value. Thus, in the context of optimal contracting approach, financial incentives are one of the most important tools used by corporate governance structures to motivate managers, hence executive pay arrangement in general serves as a device used to overcome agency problem. Further, optimal contracting suggests that pay-setting process should be based on the following pillars: it should minimize overall costs associated with contracting, attract high-quality managers and provide them reasonable incentives to increase shareholder wealth, and finally, retain managerial talents [6].

Board of directors is a major trigger of optimal compensation contracting, since board members directly participate in establishing, designing, monitoring and approving managerial compensation in order to make it favourable for both managers and shareholders. Other parties involved in facilitating optimal contracting are shareholders themselves, professional compensation consultants, and external market for corporate governance.

Although optimal contracting approach provides substantial grounds for identifying the role of internal corporate governance in pay-setting process to better align the interests of managers with those of shareholders, there are several issues that prevent this theory from being adequate in practice. For instance, board of directors that is responsible for the adoption of compensation contract that is advantageous for all interested parties might lack independence due to the participation of CEO in director appointments or experience information asymmetry problems [6]. In this case, corporate board with limited power and control is not able to execute its fiduciary duties rationally and contribute to optimal contracting.

Thus, the managerial power theorists pro-

pose alternative rent extraction perspective, according to which managers have authority over corporate governance mechanisms. Subsequently, they use the power that arises from their position and personal relationships to essentially determine own compensation, increasing thereby personal wealth and consuming perks at the expense of shareholders [5]. When the relationships between managers and shareholders develop in the managerial power setup, executive compensation might be incapable to resolve agency problem between parties. It is even more likely that depending on the extent of manager's power certain aspects of executive compensation contracts induce agency problem [7]. Thus, under managerial power approach, executive remuneration is treated as a part of agency problem rather than a way for its resolution. Furthermore, assumed association between rent extraction and managerial power implies that manager's ability to extract excessive perquisites is an increasing function of his/her power.

Factors that encourage manager's authority might be CEO duality, ineffective board of directors, which is predominantly composed of firm insiders, less independent corporate boards, longer CEO tenure, or absence of large external equity holder in a firm. For instance, according to managerial power approach, CEO who simultaneously serves as a chairman of corporate board is typically assumed to have prevailing influence over decision-making process, whereas separation of these two positions allows to differentiate between manager's decisions and board control decisions, preventing possible pressure of one on another. Another example is the independence by board members. Board of directors is presumed to be inefficient in its monitoring activity and hence more exposed to managerial power, when less independent non-executive directors predominate its structure. The influence then can manifest itself in the control over nomination process, or cronyism and mutual support in pay-setting process.

Academic literature offers empirical evidence in support of optimal contracting view that board of directors designs compensation

contract acting in the best interests of shareholders, as well as provides evidence consistent with the view that executive compensation contract is a consequence of manager's power, since it leads to self-serving behaviour and rent extraction.

However, despite significant differences in the underlying concepts, optimal contracting view and managerial power approach should be considered more as complementary theories, rather than substitution of one for another. In the situations when optimal contracting fails to explain certain features of compensation arrangements or there are serious deviations from optimal contracting practices, the managerial power perspective that pays significant attention to the role of manager's authority can be found useful and plausible. Thus, the research that is aimed to examine the issues related to executive compensation or corporate governance in general should address not only economic and human capital dimensions of compensation practices, but also take into consideration the extent to which managerial power can affect firm corporate governance mechanisms.

Stewardship Theory

While agency theory suggests rewarding financial incentives and monitoring activity by corporate boards to keep managers' and shareholders' interests in line, stewardship theory that takes the roots in the organisational psychology and sociology, states that more important role in mitigating the manager's self-serving behaviour should be assigned to non-financial drivers. From this standpoint, CEO being a steward of shareholders' assets and feeling the responsibility for the job he/she is appointed for, is inherently motivated to initiate and implement value-enhancing decisions [8].

When there is no inherent problem with incentivizing managers, the only challenge for the prosperous corporate performance is the degree to which CEO can rely on the organization structures when setting and accomplishing the firm's strategies. Accordingly, one should expect that certain organization structures might either assist or hinder CEO in performing his/her primary responsibilities. In this way,

combining the roles of CEO and chairman is viewed to be value-enhancing practice, since it provides an absolute authority over the firm's activity, which in turn contributes to the steward's increasing sense of responsibility and power to maximise shareholder wealth [8].

Further, since stewardship theory advocates the collectivistic behaviour and there is inherently no conflict of interests between managers and shareholders, the organization structures should be based on trustworthy delegation of authorities and directed on facilitating and supporting CEO effective decisions, rather than controlling and monitoring his/her actions. The benefits arising in such functional framework are two-fold and include those from directors' assistance and those associated with the reduction of monitoring costs. Consequently, it becomes irrelevant whether board of directors has a significant number of outside members or independent non-executive directors, since committed executive directors who sit on the board are already called to promote effective decisions that increase shareholder value. Further, it follows that the board of directors should predominantly consist of inside directors, since they facilitate effective decision making process. Moreover, being well informed and highly competent experts, insiders are preferred to advise CEO on important corporate issues.

In contrast to agency theory, the stewardship view proponents argue that incentivizing managers financially is not of prime importance, rather they suggest treating remuneration arrangements as "survival" needs. Manager who is a steward strives to achieve organizational objectives, since only in that case he/she is able to satisfy personal needs. With these arguments put forward, one might cast doubt regarding the cogency of stewardship theory to explain the linkage between managerial compensation and corporate governance, since executive pay itself is not of principal interest to the theory and the definition of manager's personal needs is quite vague.

However, a number of studies that examine different aspects of stewardship theory finds evidence that lends support to the view

that managers do not put their interests above those of the firm. For instance, there is an evidence that firm performance tend to improve when CEO is also responsible for chairing the board of directors, which implies that the practice of empowering managers to execute his/her functions in an autonomous manner, rather than imposing more rigorous control and monitoring has positive impact on firm performance.

The debate in academic literature regarding the issue what is the most appropriate

way to induce managers to always act in the firm's best interest has not been resolved to date. However, agency theory seems to provide more solid foundation to disentangle the issues related to complex shareholders-managers relationships. Thus, most of the studies on the CEO compensation predominantly rely on agency theory and its extensions to unravel the association between CEO pay and corporate governance structure, while stewardship theory serve as an alternative and complementary view.

Literature

1. Корпоративное управление: казахстанский контекст.// Под общ. Ред. Филина С.А // <http://www.kazid.kz/books/1/Page290.htm> (последняя дата обращения к ресурсу: 23.03.2016).
2. Dragomir, V.D., 2008. Highlights for a history of corporate governance. European Journal of Management 8, pp. 32–43.
3. Jensen, M.C., Meckling W.H., 1976. Theory of the firm: managerial behaviour, agency cost and capital structure. Journal of Financial Economics 3, pp. 305–360.
4. He, E., Sommer, D.W., 2010. Separation of ownership and control: implications for board composition. Journal of Risk and Insurance 77(2), pp. 265–295.
5. Shleifer, A., Vishny, R.W., 1997. A survey of corporate governance. Journal of Finance 52, pp. 737–783.
6. Bebchuk, L.A., Fried, J.M., 2005. Pay without Performance: Overview of the Issues. Journal of Corporation Law, 30, pp. 647–673.
7. Bebchuk, L.A., Fried, J.M., 2003. Executive compensation as an agency problem. Journal of Economic Perspectives 17, pp. 71–92.
8. Jex, S.M., Britt, T.W., 2014. Organizational psychology: a scientist-practitioner approach. John Wiley & Sons, Inc.

АННОТАЦИЯ

Тушмаева Ж. У.,

магистр наук, старший преподаватель
Университет международного бизнеса

ОБЗОР ТЕОРИЙ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ: ОПТИМАЛЬНАЯ ДОГОВОРЕННОСТЬ, ТЕОРИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ВЛАСТИ И ТЕОРИЯ СТЮАРДОВ

Вопрос о разработке и предоставлении оптимального вознаграждения руководителям компании является одним из самых острых в рамках корпоративного управления. Исследования в этой области направлены на выявление основных детерминант, объясняющих тенденции в уровне и структуре вознаграждения руководящих работников. Различные схемы вознаграждения высших управляющих зачастую рассматриваются в рамках агентской теории. В частности, одним из наиболее популярных является подход «оптимальной договоренности», согласно которому оплата труда руководителей может быть определена таким образом, чтобы мотивировать менеджеров осуществлять действия, которые будут отвечать требованиям и интересам акционеров. Другой подход, основывающийся на теории управленческой власти и «экстракции рент» предполагает, что руководители могут оказывать влияние на собственное вознаграждение, обогащаясь при этом за счет акционеров. Целью данной статьи является обзор и анализ существующих теорий, объясняющих, что же определяет размер и структуру выплат управляющим.

Ключевые слова: вознаграждение руководителей, корпоративное управление, агентская теория, оптимальная договоренность, управленческая власть, теория стюардов.

ТҮЙІН

Тушмаева Ж. У.,
ғылым магистрі, аға оқытушы
Халықаралық бизнес университеті

КОРПОРАТИВТІ БАСҚАРУ ТЕОРИЯСЫНА ШОЛУ: ОҢТАЙЛЫ КЕЛІСІМ, БИЛІК БАСҚАРУ ТЕОРИЯСЫ ЖӘНЕ БАСҚАРУШЫЛАР ТЕОРИЯСЫ

Компанияның оңтайлы марапат басшы дамыту және жеткізу мәселесі корпоративті басқару шеңберінде ең өзекті маселенің бірі болып табылады. Осы саладағы ғылыми-зерттеу басшыларының сыйақы деңгейі мен құрылымының үрдісі түсіндіруге негізгі детерминанты анықтау бағытталған. Жоғары менеджерлер түрлі өтемеңдер схемаларын жиі агенттігі теориясының бөлігі ретінде қарастырылады. Атап айтқанда, ең танымал көзқарастың бірі еңбек басшыларының төлеу акционерлердің мүдделері мен қажеттіліктеріне сай болудың шараларын қабылдауды менеджерлерді ынталандыру осында жолмен анықтауға болады, оған сәйкес «үздік келісім» болып табылады. Билік басқару теориясы мен «жалға – өндіру» негізінде тағы бір тәсіл менеджерлері, осылайша акционерлердің шығыстарды байыту, өз сыйақы өсер етуі мүмкін деп болжайды. Осы мақаланың мақсаты бақылау төлемдердің мөлшерін және құрылымын айқындауды не екенін түсіндіруге қарайды және қолданыстағы теориялар талдау болып табылады.

Кілтті сөздер: басшыларының өтемеңдер, корпоративтік басқару, агенттігі теориясы, үздік келісім, билік басқару теориясы, басқарушылар теориясы.

УДК 338.47

Дияр С.К.,
к. э. н., профессор
Токтабаев А.Р.,
доцент
Баишева Е.Д.,
к.э. н., доцент
Университет международного бизнеса

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена перспективам развития туризма в Казахстане, т. к. он играет значительную роль в формировании валового внутреннего продукта, создании дополнительных рабочих мест и обеспечении занятости населения, активизации внешнеторгового баланса.

Ключевые слова: туризм, познавательный туризм, деловой туризм, государственное регулирование, туристический бизнес

Туризм, это не только весьма популярная форма отдыха, проведения досуга,

возможность достижения и получения новых знаний, но и средство воспитания современной молодежи. В наше время новых подходов к идеологии, развитие познавательного туризма, становится необходимым в деле воспитания молодого поколения.

В условиях идеологического вакуума в основном через культуру происходят передача духовного опыта человечества, нравственное становление личности. Каждый человек просто обязан знать свою историю, свои корни, но процесс познания исторических корней должен быть принципиально иным, чем раньше. Чтобы привлечь к знаниям современного человека, необходимы новые подходы, один из которых туризм.

Республика Казахстан с ее удивительными природными контрастами, славной историей и самобытной культурой все больше привлекает внимание туристов как из ближнего, так и дальнего зарубежья. Способствует туристической деятельности также выход нашей страны на мировой рынок и вхождение в Таможенный союз.

Туризм, – это эффективный шаг к интеграции Казахстана в мировое сообщество и стратегически неотъемлемая часть для решения макроэкономических проблем смежных структур внутри суверенного государства.

Статистика зарубежных успешно развивающихся стран показывает, что индустрия туризма – это отрасль, которая приносит стране такие положительные факторы, способствующие развитию национальной экономики, как:

- устойчивый приток валюты в экономику страны;
- улучшение платежного баланса страны и показателей совокупного экспорта;
- развитие смежных секторов экономики – транспорта и связи, строительства, сельского хозяйства, производства товаров народного потребления, легкой и тяжелой промышленности, то есть выступает своеобразным катализатором социально-экономического развития;
- дополнительные инвестиции на оздоровление слабых звеньев экономики, и не только.

Во многих странах туризм играет значительную роль в формировании валового внутреннего продукта, создании дополнительных рабочих мест и обеспечении занятости населения, активизации внешнеторгового баланса. Туризм стал одним из самых прибыльных видов бизнеса в мире.

По данным Всемирной туристской организации (ВТО), он использует примерно 7% мирового капитала, с ним связано каждое 16-е рабочее место, на него приходится 11% мировых потребительских расходов и он дает 5% всех налоговых поступлений. Эти цифры характеризуют прямой экономический эффект функционирования индустрии туризма.

Перспективы развития туристского комплекса Казахстана во многом зависят от усиления государственного регулирования туристской сферы на национальном уровне, которое должно сочетаться с современной стратегией продвижения региональных туристических продуктов.

Государственное регулирование развития туризма – это воздействие государства на деятельность хозяйствующих субъектов и рыночную конъюнктуру для обеспечения нормальных условий функционирования рыночного механизма, реализации государственных социально-экономических приоритетов и выработки единой концепции развития, в нашем случае – туристской сферы. Это сложный процесс, включающий в себя процедуру разработки государственной политики регулирования развития туризма, ее оценки, обоснования ее цели, задач и основных направлений, выбора инструментов и методов ее проведения. Содержание государственного регулирования развития туризма определяется целями, стоящими перед государственными органами, а также теми инструментами, которыми располагает государство при проведении этой политики. Следует также отметить, что в некоторых странах государственная политика в сфере туризма зачастую не выделяется, а интегрируется в политику других секторов экономики, например, в производственную политику, политику платежного баланса и т. д. Однако при таком подходе неизбежно теряется целевая направленность регулирования развития туризма. Эта проблема требует разрешения на всех уровнях системы, что очень важно и актуально для современного Казахстана. В связи с этим могут быть эффективны следующие шаги:

В правовой сфере:

- совершенствование нормативно-правовой базы;
- развитие методологии лицензирования, стандартизации, сертификации в сфере туризма;
- таможенное регулирование; установление правил въезда, выезда и пребывания на территории Республики Казахстан с учетом интересов развития туризма;
- борьба с преступностью, браконьерством и, прежде всего, коррупцией, которые зачастую отпугивают инвесторов от деятельности в нашем государстве.

В экономической сфере:

- налоговое регулирование, целевое бюджетное финансирование программ развития туризма;
- создание благоприятных условий для инвестиций в туризм;
- кредитование малого и среднего бизнеса именно на развитие внутреннего туризма в регионах, имеющих для этого благоприятные предпосылки.

В социальной сфере:

- решение проблем адресного социального туризма, совершенствование и модернизация коммуникационных связей, надежных воздушных и наземных транспортных средств, обустройство автодорог.

В научно-образовательной сфере:

- развитие научного исследования и оценки туристских ресурсов в сфере туризма;
- создание информационно-аналитической базы;
- обучение профессиональных кадров для туристской деятельности.

В сфере организации туризма:

- создание организации по оценке туристских ресурсов;
- формирование имиджа Казахстана на мировом рынке туризма путем более тесной работы с ВТО;
- содействие в продвижении туристического продукта на внутренний и мировой рынки;
- участие в международных туристских программах;
- создание условий для многоцелевого использования туристской инфраструктуры;
- координация и контроль деятельности и инвестиций государственного и частного секторов в области развития туризма.

Исходя из изложенного, становится ясным, что туризм как стратегическая отрасль не столько развивается сама, сколько заставляет работать и развивать весь экономический механизм государства. В связи с этим на сегодняшний день правительство вместе с предпринимательскими структурами обязано серьезно отнестись

к вопросам развития туризма, создания современного высокоэффективного туристского комплекса, тем более что совершенствование туристской инфраструктуры является одним из основных приоритетов стратегии «Казахстан – 2030».

Казахстан располагает для развития туризма всеми условиями во всем их разнообразии, подключая неповторимые климатические и историко-культурные достопримечательности мирового масштаба, которые нужно совершенствовать и подымать на уровень развития и оценки туристских ресурсов внутреннего и делового туризма, и на базе их основывать все другие виды, что позволит интегрироваться в мировые структуры.

Внутренний туризм – это путешествие в пределах Республики Казахстан людей и лиц, живущих постоянно на этой местности. Формируя блага для наших путешественников, мы повышаем туристский сервис, информационную основу, инновируем отрасль, тем самым формируя туристическую притягательность для посещения и употребления нашего туристского продукта иностранными путешественниками.

В связи с этим более многообещающими для развития внутреннего туризма могут быть следующие его виды:

1. Курортно-рекреационный туризм:

- приключенческий и горный туризм (альпинизм, рафтинг, спелеология, горные лыжи, природоохраный туризм, агроботанический и др.);
- аграрный туризм;
- международный туризм с развитием международных маршрутов (например, такого, как знаменитый Шелковый путь, так как этот маршрут имеет культурно-историческую ценность мирового значения). Плюс ко всему у нас есть такие существенные для этого факторы, как:

- благоприятные природные и климатические условия;
- стабильная политическая ситуация, отсутствие острых конфликтов;
- широкий спектр деятельности для инвестирования;

– уникальное физико-географическое положение;

– богатое наследие от СССР санаториев и курортных зон, гостиничных баз; * приемлемый режим провоза валюты;

– членство в ВТО;

– присутствие иностранных посольств и миссий;

– деятельность казахстанских посольств в различных странах мира;

– своеобразие истории и природы, культуры и этнографии и т. д.

Имеющиеся у нас ресурсы позволяют нам конкурировать в области туризма. Специалисты утверждают, что спрос населения в самой ближайшей перспективе превысит предложение, так как лучшие ресурсы в Альпах, Татрах и других горных районах в большинстве своем уже исчерпаны.

Завзятым туристу единобразие уже надоело. Мы должны использовать это и рекомендовать свой казахстанский «туристический продукт», для чего перед нами стоит первоочередная задача – развитие внутреннего туризма. По своей природе и наличию разнообразных климатических зон Казахстан – уникум. Это также привлекает туристов. Второй Швейцарией считают наше Боровое, отличающееся свежим горным воздухом, наполненным сосновым ароматом.

В особенности необходимо учесть экономические виды туризма, когда являешься владельцем неоценимых естественных сокровищ, таких как небесно – голубые воды Боровского водоема, снежные вершины Тянь-Шаня, Алатау, диковины Алтая и почти все иное.

Потому возобновление бывшего количества посещающих нашу страны путешественников из СНГ – одна из первых задач развития туризма в рекреационных регионах.

Для этого надо акцентировать внимание на повышении качества сервиса в наиболее посещаемых туристами курортных местах, широко известных еще в советское время, что положительно повлияет на бюджеты этих регионов. Наряду с внутренними видами туризма очень важно раз-

вивать деловой туризм. Деловой туризм играет важнейшую роль в развитии национальной экономики – способствует ее интеграции в мировой экономический рынок. Современный бизнес невозможен без активного обмена информацией, без владения новыми технологиями, без повышения квалификации на всех уровнях делового образования, участия в международных конгрессах, семинарах, выставках и т. д.

Деловой туризм является тем необходимым фактором, который обеспечивает доступ отечественной экономики к мировому инвестиционному капиталу.

К сожалению, эта уникальная роль делового туризма на государственном уровне в Казахстане еще недостаточно осознается, это затрудняет развитие отрасли и способствует некоторой изоляции нашей страны.

Причина в том, что в Казахстане систему индустрии туризма не считают на государственном уровне отраслью экономики.

Как и любая другая сфера хозяйственной деятельности, индустрия туризма является весьма сложной системой, степень развития которой зависит от степени развития экономики страны в целом.

В настоящее время на промышленно развитые страны приходится свыше 60% всех прибытий иностранных туристов и 70-75% совершаемых в мире поездок.

При этом на долю стран, входящих в ЕС приходится около 40% прибытий туристов и валютных поступлений.

В настоящее время доля выездного туризма значительно превышает доли въездного и внутреннего туризма.

А именно они, как известно, приносят основной доход от этой отрасли экономики отечественному ВВП.

Сегодня в стране функционируют около 750 туристских компаний, которые сотрудничают с 80 странами мира.

И лишь около 20% из них оказывают услуги по привлечению туристов в страну и по внутреннему туризму.

Остальные компании работают исключительно в сфере выездного туризма.

В области въездного туризма ситуация складывается огорчающая – его доля составляет менее 15% от общего объема рынка.

Чтобы ее изменить, государство сегодня создает благоприятные условия для развития въездного и внутреннего туризма.

В частности, туроператоры, занимающиеся этими направлениями, освобождены от уплаты НДС.

В существующих условиях необходимо определиться с приоритетными направлениями развития туристской отрасли с учетом исключительных особенностей Казахстана и степенью их востребованности.

На основании этого Агентство по туризму и спорту республики при содействии Всемирной туристской организации обозначило направления, которые наиболее перспективны как для внутреннего, так и для въездного туризма.

Одним из них стал экологический туризм.

Были выделены регионы, имеющие ресурсы для этого вида туризма, через которые к тому же пролегает маршрут Шелкового пути: Алматинская, Жамбылская, Южно-Казахстанская, Восточно-Казахстанская и Акмолинская области.

Алматинская – для развития экотуризма область обладает уникальным набором природного разнообразия: Кольсайские озера, река Или, Чарынский каньон, Ясеневая роща, поющие барханы, национальный парк «Алтын-Емель», горы Заилийского Алатау.

К числу туристских ресурсов, характеризующих Казахстан, относят уникальный мавзолей Ходжи Ахмеда Яссауи и Арыстан Бабы, Капчагайское водохранилище, озеро Иссык, Большое Алматинское озеро, Тургеньское ущелье, ледник Тюк-Су, пик Хан-Тенгри, наскальные изображения Тамгалы.

Необычайно богатый природный ландшафт представлен разнообразными климатическими поясами. С юга, запада и востока его обрамляют горы Тянь-Шань, Алатау, Тарбагатай, Алтай.

На западе раскинулось Каспийское море – кладовая осетровых пород рыбы и нефтяных месторождений Казахстана.

В степях Сарыарки расположено уникальное озеро Балхаш, восточная часть которого пресноводная, в то время как в западной части вода соленая.

Несравненной красотой отличаются озера Алаколь, Маркаколь, Тенгиз и Заисан, реки Сырдарья, Урал, Есиль, Тобол, Иртыш, Или, Чу.

Реализация новых целей туризма делает необходимым не только структурную перестройку социально-политического и экономического характера, но и поиск новых, более эффективных форм работы.

Среди этих направлений особый интерес представляют театрализованные праздники, привязанные, как правило, к календарным праздникам как местного, так и более масштабного значения.

Проекты театрализованного и событийного туризма могут включать в себя традиционно проводимые конкурсы, фестивали, национальные праздники, этнографические посиделки и т. д.

Особенно интересны в этом плане музеифицированные памятники, расположенные в природных национальных парках, заповедниках и заказниках.

В зарубежных странах накоплен богатый опыт создания таких объектов (музеев под открытым небом).

В последние годы такие музеифицированные комплексы, как центры культурной, научной, просветительской, туристской деятельности начали создаваться и в Казахстане.

В их состав могут входить как подлинные, так и реконструированные археологические, исторические и этнографические группы объектов.

К ним относятся разнообразные жилища, хозяйствственные и производственные постройки, святилища и культовые места, торговые площади, фортификационные сооружения, пристани и т. п. памятников природы, истории и культуры.

Литература

1. Закон Республики Казахстан от 13 июня 2001 г. № 211-II «О туристской деятельности в Республике Казахстан» (внесены изменения от 22.02.02 г. № 296-II, от 04.12.03 г. № 503-II, от 20.12.04 г. № 13-III, от 31.01.06 г. № 125-III, от 12.01.07 г. № 222-III). 7. <http://www.kazatur.narod.ru/zakon/4.HTML>
2. Постановление Правительства РК от 6 марта 2001 года N 333 «Концепции развития туризма в Республике Казахстан»
3. Программа развития перспективных направлений туристской индустрии Республики Казахстан на 2010 – 2014 годы.
4. Боголюбов В.С. Экономика туризма Текст. / В.С. Боголюбов. М.: Академия, 2005. – С. 254.
5. Мироненко Н.С., Твердохлебова И.Т. – Рекреационный туризм.: МГУ, 1981. – 208с.
6. Джанджугазова Е.А. Маркетинг туристских территорий Текст. / Е.А. Джанджугазова. – М.: Academia, 2008. – 224 с.
7. Дроздов А.В. Туристские ресурсы и туристский продукт национальных парков России Текст. / А.В. Дроздов. М.: ЭкоЦен. «Заповедники», 2000. – 61 с.
8. Ердаеветов С.Р. География туризма: история, теория, методы практика. – Алматы, 2000. – С. 336.

ТҮЙІН

Дияр С. К.,
э.ғ.к., профессор
Токтабаев А. Р.,
доцент
Баишева Е. Д.,
э.ғ.к., доцент
Халықаралық бизнес университеті

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТУРИЗМНІҢ ДАМУ БОЛАШАФЫ

Бұл мақала Қазақстандағы туризмді дамыту болашағына арналған, себебі ол сыртқы сауда балансын белсенедіруде, жалпы ішкі өнімді қалыптастыруды, қосымша жұмыс өрындарын ашу және жұмыспен қамтуды қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады.

Кілтті сөздер: туризм, танымдық туризм, іскерлік туризм, мемлекеттік реформа, туристік бизнес.

RESUME

Diyar S.K.,
Candidate of Economics, professor
Toktabayev A.R.,
Associate professor
Baisheva E.D.,
Candidate of Economics, Associate Professor
University of International Business

PROSPECTS OF TOURISM DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN

This article is devoted to the prospects of tourism development in Kazakhstan, as it plays a significant role in the formation of gross domestic product, the creation of additional jobs and provision employment of the population, activation of the foreign trade balance.

Key words: tourism, educational tourism, business tourism, government regulation, tourism business.

УДК 247.15

Махметова А.М.,

к.т.н., доцент

Жусупова Ж.М.,докторант *PhD***Калимуратқызы Б.,**докторант *PhD***Болат А.,**докторант *PhD*

Университет международного бизнеса

АННОТАЦИЯ ПО ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ

АННОТАЦИЯ

В статье показаны основные индикаторы рынка труда Актюбинской области. Было выяснено, количество населения по занятости по полу и возрасту, по статусу. Проведен анализ безработных по обстоятельствам незанятости, безработное население по Актюбинской области за 2014 год, а также занятое население по статусу занятости и образованию и самозанятое население по статусу занятости по Актюбинской области за 2014 год.

Ключевые слова: занятость, самозанятость, наемные работники, рынок труда, безработица, экономическая неактивность.

В 2014 году в Актюбинской области численность экономически активного населения в возрасте 15 лет и старше достигла 430 936 человек, из них: мужчин – 221 423 человек (51,4 %), женщин – 209 513 человека (48,6 %), городское население составило 267 088 человек (62 %), сельское население – 163 848 человек (38%). Уровень экономической активности сложился на уровне 71,1%.

В экономике области были заняты 410 031 человек. Уровень занятости к экономически активному населению достиг 95,1%. Среди занятого населения численность наемных работников составила 322 253 человека, или 78,6%, самостоятельно занятых – 87 778 человек, или 21,4 %. В общем числе самозанятого населения численность мужчин составила 48 464 человека, женщин – 39 314

человек. Численность безработного населения в 2014 года составила 20 905 человек. Уровень безработицы сложился на уровне 4,9%. Из общего числа безработных городское население составило 13 553 человек (64,8%), сельское – 7 352 человек (35,2%), уровень безработицы – соответственно, в городской местности 5,1% и 4,5% – в сельской местности.

Численность экономически неактивного населения в 2014 году составила 174 753 человек. Уровень экономической неактивности населения сложился в пределах 28,9% (таблица 1).

Анализ статистических данных показал, что в структуре занятого населения по полу и возрасту основную долю – 80% составили лица в возрасте 25-54 лет; 12,5% – в возрасте 16-24 лет; 7,4% – в возрасте от 55 до 64 лет; менее 1% – в возрасте 65 лет и старше, при этом:

- мужчин всего 213 093 человек, из них: в возрасте 25-54 года составляют 78%, в возрасте 16-24 года – 12,6%, в возрасте 55-64 года – 9,2%, в возрасте 65 лет и старше – 0,2%;

- женщин всего 196 938 человек, из них: в возрасте 25-54 года составляют 82,1%, в возрасте 16-24 года – 12,3%, в возрасте 55-64 года – 5,5%, в возрасте 65 лет и старше – 0,1%.

Анализ показал, что в структуре городских занятых (253 535 человек) основную долю – 81% составили лица в возрасте 25-54 лет; 12% – в возрасте 16-24 лет; 6,9% – в возрасте от 55 до 64 лет; 0,1% – в возрасте 65 лет и старше, при этом:

- мужчин всего 128 954 человек, из них: в возрасте 25-54 года составляют 79,4%, в возрасте 16-24 года – 11,8%, в возрасте 55-64 года – 8,6%, в возрасте 65 лет и старше – 0,2%;

- женщин всего 124 581 человек, из них: в возрасте 25-54 года составляют 82,6%, в возрасте 16-24 года – 12,1%, в возрасте 55-64 года – 5,2%, в возрасте 65 лет и старше – 0,1%.

Среди сельского населения области (156 496 человек) основная доля так же принадлежит лицам в возрасте 25-54 года –

Таблица 1 – Основные индикаторы рынка труда Актюбинской области в 2014г.

	Все население	В том числе		Городское население		Сельское население	
		Мужчины	женщины	Все население	Мужчины	женщины	Все население
Экономически активное население, человек	430 936	221 423	209 513	267 088	134 328	132 760	163 848
Уровень экономической активности населения, %	71,1	77,6	65,4	70,8	77,7	64,9	71,8
Занятое население, человек	410 031	213 093	196 938	253 535	128 954	124 581	156 496
Уровень занятости, %	95,1	96,2	94,0	94,9	96,0	93,8	95,5
Наёмные работники, человек	322 253	164 629	157 624	205 534	101 237	104 297	116 719
Доля в численности занятого населения, %	78,6	77,3	80,0	81,1	78,5	83,7	74,6
Самостоятельно занятые, человек	87 778	48 464	39 314	48 001	27 717	20 284	39 777
Доля численности занятого населения, %	21,4	22,7	20,0	18,9	21,5	16,3	25,4
Безработное население, человек	20 905	8 330	12 575	13 553	5 374	8 179	7 352
Уровень безработицы, %	4,9	3,8	6,0	5,1	4,0	6,2	4,5
Уровень молодежной безработицы, % (в возрасте 15-24 лет)	3,0	3,3	2,5	4,0	4,9	3,1	1,4
Уровень молодежной безработицы, % (в возрасте 15-28 лет)	3,1	2,9	3,4	4,1	3,8	4,5	1,5
Экономически неактивное население, человек	174 753	63 988	110 765	110 328	38 495	71 833	64 425
Уровень экономической неактивности (пассивности) населения, %	28,9	22,4	34,6	29,2	22,3	35,1	28,2

Источник: Основные индикаторы рынка труда в РК (<http://www.stat.gov.kz>)

Таблица 2 – Занятое население по полу и возрасту по Актюбинской области 2014 г.

	Всего	В том числе в возрасте, лет				65 и старше	В трудоспособном возрасте	Старше трудоспособного возраста	Из них
		15	16-24	25-54	55-64				
Все население									
Занятое население, всего	410 031	-	51 129	327 862	30 504	534	407 824	2 207	
в том числе:									
Мужчин	213 093	-	26 863	166 223	19 672	335	212 619	474	
Женщин	196 938	-	24 266	161 641	10 832	199	195 205	1 733	
Городское население									
Занятое население, всего	253 535	-	30 377	205 296	17 555	307	252 574	961	
в том числе:									
Мужчин	128 954	-	15 257	102 390	11 102	205	128 739	215	
Женщин	124 581	-	15 120	102 906	6 453	102	123 835	746	
Сельское население									
Занятое население, всего	156 496	-	20 752	122 568	12 949	227	155 250	1 246	
в том числе:									
Мужчин	84 139	-	11 606	63 833	8 570	130	83 880	259	
Женщин	72 357	-	9 146	58 735	4 379	97	71 370	987	

Источник: Основные индикаторы рынка труда в РК (<http://www.stat.gov.kz>)

78,3%; 13,3% – в возрасте 16-24 лет; 8,3% – в возрасте 55-64 года; 0,1% – лицам в возрасте 65 лет и старше, при этом:

– мужчин всего 84 139 человек, из них: в возрасте 25-54 года составляют 75,9%, в возрасте 16-24 года – 13,8%, в возрасте 55-64 года – 10,2%, в возрасте 65 лет и старше – 0,1%;

– женщин всего 72 357 человек, из них: в возрасте 25-54 года составляют 81,2%, в возрасте 16-24 года – 12,6%, в возрасте 55-64 года – 6%, в возрасте 65 лет и старше – 0,2% (таблица 2).

Анализируя занятое население области по статусу занятости, можно увидеть следующую картину:

– основная масса – 78,6% или 322 253 человек – приходится на наемных работников, из них: 297 882 человек (92,4%) трудятся в организациях (предприятиях); 20 442 человека (6,3%) – у отдельных фи-

зических лиц; 3 929 человек (1,3%) – в крестьянских (фермерских) хозяйствах. При этом, немного больше половины среди наемных работников составляют мужчины – 51%, 49% – женщины. По месту проживания большая часть наемных работников – горожане (63,8%), 36,2% – сельские жители (таблица 3);

– самозанятые составляют 21,4% или 87 778 человек, из них: продуктивно занятыми являются 59 111 человек или 67,3%; непродуктивно занятыми – 28 667 человек или 32,7%. Среди продуктивно занятых трудятся: в качестве работодателей – 6,6% или 3 892 человека, на индивидуальной основе – 81,1% или 47 950 человек, в личном подсобном хозяйстве производством продукции для продажи – 12,3% или 7 269 человек. Среди непродуктивно занятых, лица с доходами выше величины прожиточного минимума (работающие на индивидуаль-

Таблица 3 – Занятое население по статусу занятости по Актюбинской области 2014 г.

	Занятое население, всего	Наемные работники	в том числе		
			в организаций (предприятиях)	у отдельных физических лиц	В крестьянском (фермерском) хозяйстве
Все население					
Занятое население, всего	410 031	322 253	297 882	20 442	3 929
в том числе:					
Мужчин	213 093	164 629	153 398	8 223	3 008
Женщин	196 938	157 624	144 484	12 219	921
Городское население					
Занятое население, всего	253 535	205 534	192 328	12 977	229
в том числе:					
Мужчин	128 954	101 237	96 251	4 830	156
Женщин	124 581	104 297	96 077	8 147	73
Сельское население					
Занятое население, всего	156 496	116 719	105 554	7 465	3 700
в том числе:					
Мужчин	84 139	63 392	57 147	3 393	2 852
Женщин	72 357	53 327	48 407	4 072	848

Источник: Основные индикаторы рынка труда в РК (<http://www.stat.gov.kz>)

ной основе, в личном подсобном хозяйстве производством продукции для собственного потребления, а так же неоплачиваемые работники семейных предприятий) составляют 84,7% или 24 292 человек; лица с доходами ниже величины прожиточного минимума – 15,3% или 4 375 человек. При этом, немного больше половины среди самозанятых составляют мужчины – 55,2%, 44,8% – женщины. По месту проживания большая часть самозанятых – горожане (54,7%), 45,3% – сельские жители (таблица 4).

Анализ данных таблицы 5 «Занятое население по статусу занятости и образованию по Актюбинской области» показал, что 54,7% занятого населения составили лица, имеющие среднее профессиональное (специальное) образование; 28,3% – лица, имеющие высшее и незаконченное высшее образование; 17% – лица, имеющие основное, среднее, общее, начальное образование, при этом:

– среди наемных работников высшее и незаконченное высшее образование имеют 101 780 человек или 31,6%, среднее профессиональное (специальное) образова-

ние имеют 176 333 человек или 54,7%, основное, среднее, общее, начальное образование – 44 140 человек или 13,7%;

– среди самозанятых высшее и незаконченное высшее образование имеют только лишь 14 190 человек или 16,2%, среднее профессиональное (специальное) образование имеют 47 944 человека или 54,6%, основное, среднее, общее, начальное образование – 25 644 человека или 29,2%.

Анализируя структуру городского занятого населения, можно увидеть, что удельный вес лиц, имеющих среднее профессиональное (специальное) образование, возрос до 61% (154 747 человек); имеющих высшее и незаконченное высшее образование – до 32,7% (82 999 человек); тогда как удельный вес лиц, имеющих основное, среднее, общее, начальное образование, снизился до 6,2% (15 789 человек), при этом:

– среди наемных работников городского населения высшее и незаконченное высшее образование имеют 71 671 человек или 34,9%, среднее профессиональное (специ-

Таблица 4 – Занятое население по статусу занятости и образованию по Актюбинской области 2014 г.

	Население, имеющее образование, всего	в том числе		
		высшее и незаконченное высшее	среднее профессиональное (специальное)	основное, среднее, общее, начальное
Все население				
Занятое население, всего	410 031	115 970	224 277	69 784
Наёмные работники	322 253	101 780	176 333	44 140
Самостоятельно занятые	87 778	14 190	47 944	25 644
Городское население				
Занятое население, всего	253 535	82 999	154 747	15 789
Наёмные работники	205 534	71 671	121 991	11 872
Самостоятельно занятые	48 001	11 328	32 756	3 917
Сельское население				
Занятое население, всего	156 496	32 971	69 530	53 995
Наёмные работники	116 719	30 109	54 342	32 268
Самостоятельно занятые	39 777	2 862	15 188	21 727

Источник: Основные индикаторы рынка труда в РК (<http://www.stat.gov.kz>)

альное) образование имеют 121 991 человек или 59,3%, основное, среднее, общее, начальное образование – 11 872 человек или 5,8%;

– среди самозанятых горожан высшее и незаконченное высшее образование имеют 11 328 человек или 23,6%, среднее профессиональное (специальное) образование имеют 32 756 человек или 68,2%, основное, среднее, общее, начальное образование – 3 917 человек или 8,2%.

Структура сельского занятого населения имеет несколько иной вид. Здесь 44,4% (т.е. 69 530 человек) имеют среднее профессиональное (специальное) образование; 34,5% или 53 995 человек имеют основное, среднее, общее, начальное образование; и только лишь 21,1% или 32 971 человек имеют высшее и незаконченное высшее образование, при этом:

– среди наемных работников сельского населения высшее и незаконченное высшее образование имеют 30 109 человек или 25,8%, среднее профессиональное (специальное) образование имеют 54 342 человека или 46,6%, основное, среднее, общее, начальное образование – 32 268 человек или 27,6%;

– среди самозанятых сельчан высшее и незаконченное высшее образование имеют 2 862 человек или 7,2%, среднее профессиональное (специальное) образование имеют 15 188 человек или 38,2%, основное, среднее, общее, начальное образование – 21 727 человек или 54,6%.

Анализ данных таблицы по безработному населению Актюбинской области (Таблица 6) показывает, что из 20 905 общей численности безработных, мужчин составляет 39,8%, женщины – 60,2%. В городской местности доля безработных составляет 64,8%, в сельской местности их доля от всех безработных составляет 35,2%, при этом мужчин безработных в городах и селах меньше, чем безработных женщин в городах и сельской местности. Доля безработных женщин в сельской местности почти на 50% выше, чем безработных мужчин в селах, а доля безработных женщин в городах выше, чем безработных мужчин на 52,3%. Доля безработных мужчин в городах больше, чем безработных мужчин в сельской местности на 81,8%.

Анализируя обстоятельства незанятости среди безработных по Актюбинской области, можно увидеть следующие основ-

Таблица 5 – Безработное население по Актюбинской области за 2014 г.

в возрасте, лет:	оба пола	Безработное население			в том числе проживающие в						
		в том числе		оба пола	городской местности		Сельской местности		оба пола	в том числе	
		Муж.	Жен.		в том числе	Муж.	Жен.	Муж.		Муж.	Жен.
Безработные по полу и возрасту											
всего	20 905	8 330	12 575	13 553	5 374	8 179	7 352	2 956	4 396		
15	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
16-24	1 558	931	627	1 270	792	478	288	139	149		
25-28	1 978	807	1 171	1 612	614	998	366	193	173		
29-34	5 440	2 031	3 409	3 134	1 342	1 792	2 306	689	1 617		
35-44	6 453	2 188	4 265	4 102	1 147	2 955	2 351	1 041	1 310		
45-54	4 902	1 904	2 998	3 035	1 152	1 883	1 867	752	1 115		
55-64	574	469	105	400	327	73	174	142	32		
в т.ч. в трудоспособном возрасте	20 905	8 330	12 575	13 553	5 374	8 179	7 352	2 956	4 396		

Источник: Основные индикаторы рынка труда в РК (<http://www.stat.gov.kz>)

ные причины: 32,1% безработных не смогли найти работу после длительного поиска; 25,7% – называют причиной увольнение по собственному желанию или в связи с окончанием предпринимательской деятельности; 18,7% – увольнение в связи с ликви-

дацией организации, сокращением штатов, окончанием срока договора; 12,9% – с ведением домашнего хозяйства; 6,4% – по семейным обстоятельствам; 2,7% – не смогли найти работу после окончания учебного заведения.

Литература

1. URL: <http://www.stat.gov.kz> / Основные индикаторы рынка труда в РК
2. Экономическая активность населения в Актюбинской области: статистический сборник. – Актобе, 2014. – 56 с.
3. Современная ситуация на рынке труда //Транзитная экономика.-Алматы, – №11. – С. 12-15.
4. Проблемы и тенденции человеческого развития: региональный аспект // Труд в Казахстане. – Алматы, – №12. – С. 3-7.
5. URL: <http://social.aktobe.gov.kz/ru> / Управление координации занятости и социальных программ Актюбинской области

ТҮЙІН

Махметова А.М., т.ғ.к., доцент

Жусупова Ж.М., PhD докторант

Калимуратқызы Б., PhD докторант

Болат А., PhD докторант

Халықаралық бизнес университеті

АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ ТҮРГЫНДАРЫ ЖҰМЫС ҚАБІЛЕТТІЛІГІНІҢ ТҮСІНІКТЕМЕСІ

Мақалада Ақтөбе облысы бойынша еңбек нарығының негізгі индикаторлары көрсетілген. Жұмысқа қабілетті түргындар саны жынысы және жасы, беделі бойынша топтастырылған. Жұмыссыздардың жұмыс жасамау жағдайлары бойынша, 2014 жылғы Ақтөбе облысындағы жұмыссыздар бойынша, сонымен қатар, жұмыспен қамтамасыз етілген түргындар беделі мен білімі және 2014 жылы Ақтөбе облысындағы жұмыспен қамтылу дәрежесі бойынша талдау жүргізілді.

Кілтті сөздер: жұмыспен қамтылу, өзін-өзі жұмыспен қамтамасыз ету, жалдамалы жұмысшылар, еңбек нарығы, жұмыссыздық, экономикалық белсенесіздік.

RESUME

Mahmetova A.M., candidate of technical sciences, assistant professor

Zhusupova Zh.M., PhD doctoral

Kalimuratkyzy B., PhD doctoral

Bolat A., PhD doctoral

University of international business

ABSTRACT ON EMPLOYMENT AKTOBE REGION

The article shows the main labor market indicators Aktobe region. It has been found, the number of public employment by age and gender, status. The analysis of unemployment reasons for the unemployed, unemployed population of Aktobe region in 2014, as well as the employed population by employment status and education and the self-employed by employment status in the Aktobe region in 2014.

Keywords: employment, self-employed, wage-earners, labor market, unemployment, economic inactivity.

МАЗМУНЫ

Джаксыбекова Г. Н., Сиханов Н. Р.	
ҚАЛЫПТАСТЫРУ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ БАНК ПОРТФЕЛЬДЕРІНІҢ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ТИМДІЛІ	4
Аюлова З. К., Тусеева И. Х.	
КЕДЕН ОДАҒЫНЫҢ ҚҰРУДЫҢ ЖӘНЕ ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗГІ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН БОЛАШАФЫ	8
Утеев Б. Ж., Садыков С. Ш.	
КӘСПОРЫННЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ЖАҒДАЙЫНА АУДИТОРЛЫҚ ТЕКСЕРУ ЖУРГІЗУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	13
Смагұлова Р. Ү.	
БЮДЖЕТАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ КЕЙБІР АСПЕКТИЛЕРІ	19
Дияр С. К., Баишева Е. Д.	
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ДАМУ ТУРИЗМ ҰҒЫМЫ	23
Токтабаев А. Р., Дияр С. К., Мырзаева У. А.	
ЕСЕПТІК САЯСАТТЫ ӨЗГЕРТУ САЛДАРЫНАН ҰЙЫМНЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ – ШАРУАШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТІНІҢ НӘТИЖЕЛЕРІН ЖАҚСАРТУ БОЙЫНША ҰСЫНЫСТАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДӘЛЕЛДЕРІ	28
Татаринова Л. Ф.	
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӘЛЕМДІК ИНТЕГРАЦИЯ ДАМЫТУ ЖӘНЕ КАПИТАЛ НАРЫҒЫН РЕТТЕУ ЕАЭО ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	33
Кадерова Н. Н., Торғауытова Б. А.	
БАНК ҚЫЗМЕТІ САЛАСЫНДАҒЫ ҚЫЛМЫСТЫЛЫҒЫНЫҢ АЛДЫН АЛУ ТҮСІНІГІ ЖӘНЕ ТҮРЛЕРІ	38
Мырзаева У. А., Нуркашева Н. С.	
БАСҚАРУ ЕСЕБІНІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТИЛЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ МАҢЫЗЫ	43
Рыжкова И. М.	
ЕУРАЗӘҚ ЕЛДЕРІНДЕГІ КӘСПІКЕРЛІК КЕЛІСІМ ШАРТТАРЫНЫҢ ОПЕРАЦИЯЛАРЫДЫҢ ДЕРЕКТЕМЕЛЕРІ	48
Бахыт Е. Б., Секербай Д. М.	
ҚР БЮДЖЕТ ЖҮЙЕСІНІҢ ЗАҢНАМАЛЫҚ НЕГІЗІ ЖӘНЕ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ	52
Бейсенбаева А. К.	
ДСҰ ШАРТЫНДАҒЫ ТАСЫМАЛДАУ ШЫҒЫНДАРЫНЫҢ ЕСЕБІН ЖЕТИЛДІРУ	58
Евескина Ж. Т.	
ПОЛИГРАФИЯ ӨНДІРІСІНДЕГІ ӨНІМНІҢ ӨЗІНДІК ҚҰНЫН КАЛЬКУЛЯЦИЯЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	63
Мажисров А. М.	
ПАЙ ҚОРЛАРЫНЫҢ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ОЛАРДЫҢ ЖАҒДАЙЫН ТҮСІНУ	68
Лубакирова И. А.	
ҚАЗАҚСТАНДА ЛИЗИНГТІК ҚЫЗМЕТ НАРЫҒЫНЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ	72
Тушмаева Ж. У.	
КОРПОРАТИВТІ БАСҚАРУ ТЕОРИЯСЫНА ШОЛУ: ОҢТАЙЛЫ КЕЛІСІМ, БИЛІК БАСҚАРУ ТЕОРИЯСЫ ЖӘНЕ БАСҚАРУШЫЛАР ТЕОРИЯСЫ	75
Дияр С. К., Токтабаев А. Р., Баишева Е. Д.	
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТУРИЗМНІҢ ДАМУ БОЛАШАФЫ	81
Махметова А. М., Жусупова Ж. М., Калимуратқызы Б., Болат А.	
АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ ТҮРҒЫНДАРЫ ЖҰМЫС ҚАБІЛЕТТІЛІГІНІҢ ТҮСІНІКТЕМЕСІ	87

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Джаксыбекова Г. Н., Сиханов Н. Р.</i>	
ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПОРТФЕЛЕЙ БАНКОВ И ИХ ЭФФЕКТИВНОСТЬ.....	4
<i>Аюлова З. К., Тусеева И.Х.</i>	
ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ТАМОЖЕННОГО СОЮЗА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИНТЕГРАЦИИ	8
<i>Утейев Б. Ж., Садыков С.Ш.</i>	
ОСОБЕННОСТИ АУДИТОРСКОЙ ПРОВЕРКИ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	13
<i>Смагулова Р.У.</i>	
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МЕЖБЮДЖЕТНЫХ ОТНОШЕНИЙ	19
<i>Дияр С. К., Баишева Е. Д.</i>	
РАЗВИТИЕ КОНЦЕПЦИИ ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ	23
<i>Токтабаев А. Р., Дияр С. К., Мырзаева У. А.</i>	
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ РЕКОМЕНДАЦИЙ ПО УЛУЧШЕНИЮ РЕЗУЛЬТАТОВ ФИНАНСОВО – ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ В СЛЕДСТВИИ ИЗМЕНЕНИЯ УЧЕТНОЙ ПОЛИТИКИ	28
<i>Татаринова Л. Ф.</i>	
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ И РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКОВ КАПИТАЛА ЕАЭС В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	33
<i>Кадерова Н. Н., Торгаутова Б. А.</i>	
ПОНЯТИЕ И ВИДЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ В СФЕРЕ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	38
<i>Мырзаева У. А., Нуркашева Н. С.</i>	
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА И ЕГО СУЩНОСТЬ	43
<i>Рыжкова И. М.</i>	
ОСОБЕННОСТИ ОФОРМЛЕНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СДЕЛОК В СТРАНАХ ЕАЭС	48
<i>Бахыт Е. В., Секербай Д. М.</i>	
ТЕКУЩЕЕ СОСТОЯНИЕ СИСТЕМЫ И НОРМАТИВНО – ПРАВОВОЙ БАЗЫ ДЛЯ БЮДЖЕТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	52
<i>Бейсенбаева А. К.</i>	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА ЗАТРАТ В СЛУЧАЕ ВТО	58
<i>Евескина Ж. Т.</i>	
ОСОБЕННОСТИ КАЛЬКУЛИРОВАНИЯ СЕБЕСТОИМОСТИ ПОЛИГРАФИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ	63
<i>Мажисров А. М.</i>	
ПОНИМАНИЕ ВЗАИМНЫХ ФОНДОВ И ИХ ПОЛОЖЕНИЕ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	68
<i>Аубакирова И.А.</i>	
ЛИЗИНГОВЫЕ УСЛУГИ КАЗАХСТАНА В ТЕКУЩИХ РЫНОЧНЫХ УСЛОВИЯХ	72
<i>Тушмаева Ж. У.</i>	
ОБЗОР ТЕОРИЙ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ: ОПТИМАЛЬНАЯ ДОГОВО- РЕННОСТЬ, ТЕОРИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ВЛАСТИ И ТЕОРИЯ СТЮАРДОВ.....	75
<i>Дияр С.К., Токтабаев А.Р., Баишева Е.Д.</i>	
ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ	81
<i>Махметова А.М., Жусупова Ж.М., Калимураткызы Б., Болат А.</i>	
АННОТАЦИЯ ПО ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ.....	87

CONTENS

Jaxybekova G.N., Sukhanov N.R.	
FORMATION OF OF INVESTMENT PORTFOLIO OF THE BANK AND THEIR EFFECTIVE	4
Ayupova Z.K., Tusseyeva I.Kh.	
THE MAIN TENDENCIES OF THE CREATION AND DEVELOPMENT OF CUSTOMS UNION: PROBLEMS AND PROSPECTS OF INTEGRATION.....	8
Uteev B. J., Sadykov S.S.	
FEATURES OF AUDITING OF THE COMPANY'S FINANCIAL STATUS.....	13
Smagulova R. U.	
SOME ASPECTS OF INTERBUDGETARY RELATIONS	19
Diar S. K., Baisheva E. D.	
THE CONCEPT OF DEVELOPMENT TOURISM IN KAZAKHSTAN.....	23
Toktabayev A. R., Diyar S. K., Myrzayeva U. A.	
ECONOMIC JUSTIFICATION OF RECOMMENDATIONS FOR IMPROVING THE RESULTS OF FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITIES OF THE ORGANIZATION AS A CONSEQUENCE OF CHANGES IN THE ACCOUNTING POLICY.....	28
Tatarinova L. F.	
FEATURES OF DEVELOPMENT AND CAPITAL MARKET REGULATION EAEC IN THE GLOBAL INTEGRATION OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	33
Kaderova N. N., Torgautova B. A.	
CONCEPT AND TYPES OF CRIME PREVENTION IN THE FIELD OF BANK ACTIVITY.....	38
Myrzaeva U. A., Nurkasheva N. S.	
THEORETICAL ASPECTS OF THE ORGANIZATION OF MANAGEMENT ACCOUNTING AND ITS ESSENCE.....	43
Ryzhkova I. M.	
PARTICULARS OF BUSINESS TRANSACTIONS IN EAEC COUNTRIES	48
Bakhyt E. B., Sekerbay D. M.	
THE CURRENT STATE OF THE SYSTEM AND THE LEGAL FRAMEWORK FOR THE BUDGET OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN	52
Beisenbayeva A.K.	
IMPROVING ACCOUNTING COSTS IN THE CASE OF THE WTO	58
Eveskina Zh.T.	
THE FEATURES OF COST CALCULATION OF PRINTING PRODUCTS	63
Mazhirov A. M.	
UNDERSTANDING MUTUAL FUNDS AND THEIR SITUATION IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN	68
Aubakirova I.A.	
KAZAKHSTAN LEASING SERVICES IN THE CURRENT MARKET CONDITIONS	72
Tushmayeva Zh.	
OVERVIEW OF THEORIES ON EXECUTIVE COMPENSATION OPTIMAL CONTRACTING MANAGERIAL POWER VIEW AND STEWARDSHIP THEORY	75
Diyar S.K., Toktabayev A.R., Baisheva E.D.	
PROSPECTS OF TOURISM DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN.....	81
Mahmetova A.M., Zhusupova Zh.M., Kalimuratkyzy B., Bolat A.	
ABSTRACT ON EMPLOYMENT AKTOBE REGION	87

«ВЕСТНИК»
Университета международного бизнеса

Выпуск N2 (40)/2016
апрель–июнь

Ответственный редактор
Масырова Роза Рамазановна

Компьютерная верстка
Боранбаева С.А.

BRIEF INFORMATION ON THE JOURNAL «HERALD OF INTERNATIONAL BUSINESS UNIVERSITY»

erald is a scientific, periodical edition of the University of International Business and it has been published for more than seven years.

The journal theme corresponds to the actual problems in the field of economy, innovation, IT development, management, marketing and finance etc.

Articles are placed according to the following major headings:

Integration in modern economy

Competitiveness of national economy

Financial sector

Human resources.

The works of well-known authors and researchers from near and distant foreignness (Kyrgyzstan, Azerbaijan, Russia, Ukraine, Poland, Italy and other ones.) have been published in the columns of the journal.

In all the base of published materials exceeds more than 1000 articles from all the regions of Kazakhstan.

Pperiodicity of journal edition is once a quarter (4 issues a

year, edition languages - Kazakh, Russian, English).

The journal is registered at the Ministry of culture, information and sport of the Republic of Kazakhstan № 6384-Ж, 13.10.2005.

From 2006 till 2012 the journal was included to the List of scientific publications of Committee on supervision and attestation in the education and science sphere of Kazakh Republic Ministry of education and science №10-7/1591, 23.11.2006, also, the given herald is registered in the International ISSN center in Paris.

Registration number is - ISSN 1990-5580.

In 2014 the journal will be included to:

- List of publications recommended by the Committee on control in the education and science sphere for publishing the main scientific activity results,
- List of Kazakhstani journals on Kazakhstani citation base with impact-factor JSNCSTR.

University of International Business

